

Blytt, Julian Paulsen; Bougroug, Achraf; Sletten, Pål

Book

Økonomisk utvikling gjennom Covid-19 : en oppdatert sammenligning av Norge, Sverige og Danmark

Provided in Cooperation with:

Statistics Norway, Oslo

Reference: Blytt, Julian Paulsen/Bougroug, Achraf et. al. (2022). Økonomisk utvikling gjennom Covid-19 : en oppdatert sammenligning av Norge, Sverige og Danmark. [Oslo] : Statistisk sentralbyrå.

https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/konjunkturer/artikler/okonomisk-utvikling-gjennom-covid-19/_/attachment/inline/c882a969-6b69-4621-b0c8-8f3346ef7eb9:fd452afc858912fb99c24b83e627c07be91c35f6/RAPP2022-14.pdf.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/8808>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte. Alle auf diesem Vorblatt angegebenen Informationen einschließlich der Rechteinformationen (z.B. Nennung einer Creative Commons Lizenz) wurden automatisch generiert und müssen durch Nutzer:innen vor einer Nachnutzung sorgfältig überprüft werden. Die Lizenzangaben stammen aus Publikationsmetadaten und können Fehler oder Ungenauigkeiten enthalten.

<https://savearchive.zbw.eu/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence. All information provided on this publication cover sheet, including copyright details (e.g. indication of a Creative Commons license), was automatically generated and must be carefully reviewed by users prior to reuse. The license information is derived from publication metadata and may contain errors or inaccuracies.

Økonomisk utvikling gjennom Covid-19

En oppdatert sammenligning av Norge, Sverige og Danmark

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2022/14

Julian Paulsen Blytt, Achraf Bougroug og Pål Sletten

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 26. april 2022

ISBN 978-82-587-1506-8 (trykt)

ISBN 978-82-587-1507-5 (elektronisk)

ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Dette er en oppdatert utgave av en underlagsrapport skrevet på oppdrag for Koronakommisjonen, som ønsket en deskriptiv analyse av den makroøkonomiske utviklingen gjennom Covid-19-pandemien i Norge, Sverige og Danmark. Til Koronakommisjonens første rapport dekket denne underlagsrapporten kriseåret 2020, deretter har tall og analyse blitt oppdatert, og dekker pandemiens forløp til og med 3. kvartal 2021.

Koronakommisjonen skal gi en grundig og helhetlig gjennomgang og evaluering av myndighetenes håndtering av Covid-19-pandemien. Kommisjonen ser på både beredskapen i forkant av pandemien, hvordan krisen er håndtert, og sosio-økonomiske konsekvenser av pandemien. Den første underlagsrapporten ble publisert 14. april 2021 i sammenheng med Koronakommisjonens første rapport. Kommisjonen skal levere sin andre rapport 26. april 2022, og denne oppdaterte underlagsrapporten publiseres av Statistisk sentralbyrå samme dag.

Siden de tre skandinaviske landene hadde noe ulik strategi da pandemien inntraff, gir en sammenligning grunnlag for å vurdere hvilke konsekvenser de ulike strategiene har hatt for landenes økonomiske utvikling. Selv om nasjonalregnskapstallene som benyttes i denne rapporten er foreløpige, og pandemien fortsatt pågikk ved utgangen av 3. kvartal 2021, gir det foreliggende tallmaterialet likevel anledning til å trekke noen konklusjoner.

Statistisk sentralbyrå, 24. mars 2022

Lasse Sandberg

Sammendrag

Det er svært vanskelig å skille virkningen av pandemien fra virkningen av smitteverntiltak, selvregulering blant husholdninger, og forstyrrelser i utenrikshandelen. Denne rapporten prøver å belyse spørsmålet ved å sammenligne de makroøkonomiske utfallene i Norge, Sverige og Danmark. De tre skandinaviske landene valgte ulike smittevernstrategier da pandemien inntraff i 2020: Mens Norge og Danmark raskt innførte strenge tiltak, valgte Sverige en mildere linje. Det gir oss noe som ligner på et naturlig eksperiment.

Pandemien ga betydelige kostnader i form av tapt verdiskaping i 2020 og 2021. Tapt verdiskaping, målt som nedgang i BNP, er imidlertid ikke et fullstendig mål på velferdstapet ved pandemien. For det første er det avgrenset til tap av løpende verdiskaping, og ikke tap i senere perioder. Slike tap kan være betydelige, f.eks. dersom mange faller ut av arbeidsmarkedet. For det andre avgrenses det til tap knyttet til økonomisk aktivitet. Dette inkluderer ikke kostnader i form av tapt helse eller død for de som blir syke av Covid-19, tilsvarende helseeffekter for andre i samfunnet eller den reduksjon i livskvalitet smitteverntiltakene kan gi. Tapt verdiskaping fanger likevel opp noen viktige kostnader, og kan være et utgangspunkt for en mer helhetlig vurdering.

Denne rapporten ble først publisert 14. april 2021. Da så vi på den økonomiske utviklingen gjennom 2020. I etterkant har vi oppdatert rapporten med tall og analyse til og med 3. kvartal 2021. Med disse nye periodene inkludert får vi nærmere innblikk i den økonomiske utviklingen etter det kraftige sjokket i 2. kvartal 2020, da pandemien først inntraff. 1. kvartal 2021 bar preg av økt smitte og nye restriksjoner, mens 2. og 3. kvartal 2021 viste innhenting i alle landene ettersom virussmitten kom under rimelig kontroll og samfunnene åpnet. I denne oppdaterte rapporten er også tall for 2020 noe revidert, som nyanserer deler av analysen som ble publisert tidligere. Særlig nevneverdig er det at Danmark ser ut til å ha hatt minst nedgang under pandemien. Ved forrige publisering viste tallene at Sveriges økonomi kom best ut av krisen samlet sett.

Et sentralt funn ved forrige publisering var at koronasjokket rammet økonomiene i Skandinavia kraftig, og svært likt, uavhengig av de ulike smittevernstrategiene. Vi fant dermed at effekten av ulike tiltak hadde liten betydning sammenlignet med konsekvensene som pandemien uansett utløste. I det store bildet har ikke denne konklusjonen endret seg. Nasjonalregnskapstall for Fastlands-Norge, Sverige og Danmark viser at BNP falt 2-3 prosent i 2020 i de tre landene. I 3. kvartal 2021 var aktiviteten hentet inn til et nivå om lag 2 prosent høyere enn før pandemien inntraff i hele Skandinavia. Vi finner noen forskjeller i detaljerte næringer, og i forløpet i landene, som dels kan skyldes ulike strategier for å håndtere pandemien, og dels forskjellig næringsstruktur i landene, men utviklingen i Skandinavia er påfallende lik gjennom pandemien, sammenlignet med andre land.

Denne rapporten gir ikke et fullstendig bilde, siden pandemien fortsatt pågikk ved utgangen av 3. kvartal. Vi mener likevel at forløpet så langt gir grunnlag for å trekke noen konklusjoner om hvilke konsekvenser ulike strategier har hatt, i form av nedgang i økonomisk aktivitet.

Det bemerkes at denne rapporten ble ferdigstilt og overlevert til Koronakommisjonen 15. januar 2022. Rapporten benytter tall fra Danmark, Sverige og Norge sine nasjonale statistikkbanker slik de var ved publisering av nasjonalregnskapet for 3. kvartal 2021. Disse tallene er foreløpige og kan være gjenstand for revisjoner.

Abstract

It is difficult to distinguish the impact of the pandemic from the impact of infection control measures, self-regulation among households, and disruptions to foreign trade. This report attempts to shed light on the question by comparing the macroeconomic outcomes in Norway, Sweden and Denmark. The three Scandinavian countries chose different infection control strategies in 2020: While Norway and Denmark quickly introduced strict measures, Sweden chose a milder line.

The pandemic resulted in significant costs in the form of lost value added in 2020 and 2021. Lost value added, measured as a decline in GDP, however, is not a complete measure of the welfare loss during the pandemic. Firstly, GDP is limited to losses of current value added, and not losses in later periods. Future losses can be significant, e.g. if many drop out of the labor market. Secondly, GDP is limited to losses related to economic activity. It does not say anything about costs such as loss of life and health from Covid-19, nor does it say anything about health or quality of life effects from infection control measures. Lost value added nevertheless captures important dimensions of the economic costs of Covid-19 and can be a starting point for a more comprehensive assessment.

This report was initially published April 14th, 2021. At that time, we considered the macroeconomic outturns through 2020. Later we have updated the report to include figures and analysis up to and including the 3rd quarter of 2021. With these periods included we have better insight into economic developments after the initial shock in the 2nd quarter of 2020. The 1st quarter of 2021 was marked by increasing infection rates and new restrictions, while the 2nd and 3rd quarter showed recovery in Scandinavia as the virus came under control and society reopened. In this updated report some figures for 2020 have been revised, which partly alters the initial analysis. Of note, the revised figures indicate that Denmark's economy declined the least in 2020, while previous figures indicated Sweden's economy had the least downturn.

A key find in the previous report was that the Scandinavian economies were quite similarly impacted by the pandemic, independent of infection control strategies. We thus found that the effect of different measures was of less importance compared with the consequences the pandemic triggered regardless. Broadly speaking, this conclusion has not changed. National Accounts figures for 2020 for Mainland Norway, Sweden and Denmark all show an annual decline between 2-3 per cent. By the 3rd quarter of 2021 all three countries had recovered to a level around 2 per cent higher than before the pandemic. We find some differences when looking at detailed industries and the course of the pandemic, which might be caused by different strategies for handling the pandemic and differences in the economic structure of the three countries. Economic developments in Scandinavia are, however, strikingly similar throughout the pandemic, in comparison with other countries.

This report does not provide a full picture of the impact of Covid-19, since the pandemic was still ongoing by the end of the 3rd quarter of 2021. Nevertheless, we believe that the data available thus far give sufficient ground for drawing preliminary conclusions about the economic consequences of different strategies.

It should be noted that this report was submitted to the Corona Commission on January 15th, 2022. The report uses figures from Denmark, Sweden and Norway's National statistical databases as they were upon publication of the National Accounts for the 3rd quarter of 2021. These figures are preliminary and might be revised.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Introduksjon	7
2. Forløpet til Covid-19-pandemien	10
3. Penge- og finanspolitikken i 2020 og 2021	13
4. Økonomisk aktivitet gjennom pandemien	16
4.1. Utviklingen i BNP	16
4.2. Tjenesteproduksjonen var viktigste årsak til nedgangen i både Norge, Sverige og Danmark.....	19
4.3. Utviklingen i etterspørselskomponenter	22
4.4. Hadde forskjeller i næringsstruktur betydning for utfallet?	24
4.5. Sterk nedgang i tjenestenæringene i alle landene	26
4.6. Ulike forløp i vareproduserende industri.....	33
4.7. Også produksjonen i offentlig forvaltning falt.....	37
5. Betydningen av utenrikshandelen	39
6. Utviklingen på arbeidsmarkedet	42
6.1. Tiltak rettet mot arbeidsmarkedet i de tre landene	42
6.2. Nedgang i sysselsetting og timeverk.....	43
6.3. Sysselsatte på korttidsopphold i Norge.....	45
7. Husholdningenes tilpasning	47
7.1. Disponibel inntekt holdt seg godt oppe	47
7.2. Konsum i husholdningene.....	48
8. Avslutning	53
Referanser	55
Figurregister	58
Tabellregister	60
Tallgrunnlag til figurer	Feil! Bokmerke er ikke definert.

1. Introduksjon

Gjennom 2020 og 2021 har myndighetene i de fleste land innført svært vidtrekkende tiltak for å begrense skadevirkningene av Covid-19. De fleste industrilandene har tatt i bruk smitteverntiltak som både sikter mot å spore smittede og unngå videre smitte, men det har også blitt innført en rekke tiltak som sikter mot å redusere smitte ved sosial kontakt. Disse har variert fra råd om å holde avstand og ha god håndhygiene, til å forby offentlige arrangementer over en viss størrelse, innskrenke omsetning av tjenester som krever sosial kontakt, stenge skoler og barnehager, begrense internasjonale reiser, og portforbud.

Omfanget av smitteverntiltakene har variert gjennom pandemiårene, i takt med utviklingen i smittesituasjonen. I all hovedsak kom de mest vidtrekkende tiltakene våren 2020, da pandemien for fullt kom til Europa, og i vinteren 2020-2021, da smitten igjen økte med nye virusmutasjoner etter en periode med lavere trykk. Disse periodene med strenge tiltak innebar at mye økonomisk aktivitet måtte innstilles. Flere europeiske land så en nedgang i bruttonasjonalprodukt (BNP) på over 10 prosent i 2. kvartal 2020, og redusert aktivitet ut året. På det jevne var det igjen nedgang i Europa i 1. kvartal 2021. Men utover i 2021 så man økonomisk aktivitet på linje med nivåene før pandemien. Kostnaden ved slike tiltak har dermed vært stor.

Det er imidlertid sannsynlig at den økonomiske aktiviteten ville falt også uten at smitteverntiltak ble innført. Studier fra både Europa og USA tyder på at husholdninger endret adferden for å verne seg mot smitte, også uten at myndighetene la strenge begrensninger på dem. Videre har koronasjokket forstyrrer internasjonale produksjonsskjeder, noe som har slått ut i en nedgang i global industriproduksjon. Disse endringene har virket sammen med smitteverntiltakene, og ble i sin tur påvirket av hvor raskt pandemien bredte seg.

Det er svært vanskelig å skille virkningen av pandemien fra virkningen av smitteverntiltak, selvregulering blant husholdninger, og forstyrrelser i utenriks-handelen. Denne rapporten prøver å belyse spørsmålet ved å sammenligne de makroøkonomiske utfallene i Norge, Sverige og Danmark fra begynnelsen av 2020 og til og med 3. kvartal 2021. De tre skandinaviske landene valgte ulike smittevernstrategier da pandemien inntraff: Mens Norge og Danmark raskt innførte strenge tiltak, valgte Sverige en mildere linje. Det gir oss noe som ligner på et naturlig eksperiment, som både kan belyse helsegevinstene av smitteverntiltak, og hvilken virkning de har på økonomisk aktivitet.

En utfordring ved denne typen sammenligninger er at smitteverntiltak kan være vanskelige å sammenligne. Mens myndighetene i de tre landene tidvis har lagt vekt på at de har valgt ulike strategier, er det ikke lett å tallfeste forskjellen. Det henger også sammen med at smitteverntiltak kan ha en indirekte effekt, ved å påvirke husholdningenes vurderinger av smitterisiko og dermed gi opphav til andre adferdsendringer.

Pandemien ga betydelige kostnader i form av tapt verdiskaping i 2020 og 2021. Tapt verdiskaping, målt som nedgang i BNP, er imidlertid ikke et fullstendig mål på velferdstapet ved pandemien. For det første er det avgrenset til tap av løpende verdiskaping, og ikke tap i senere perioder. Slike tap kan være betydelige, f.eks. dersom mange faller ut av arbeidsmarkedet. For det andre avgrenses det til tap knyttet til økonomisk aktivitet. Dette inkluderer ikke kostnader i form av tapt helse eller død for de som blir syke av Covid-19, tilsvarende helseeffekter for andre i samfunnet eller den reduksjon i livskvalitet smitteverntiltakene kan gi. Tapt verdiskaping fanger likevel opp noen viktige kostnader, og kan være et utgangspunkt for en mer helhetlig vurdering.

Gjennom 2020 og 2021 har landene justert strategien i møtet med pandemien. Etter den første smittebølgen våren 2020 har tiltakene vært mindre vidstrakte og mer fokusert. Sosial distansering og begrenset import av smitte har vært særlige prioriteter. Geografisk begrensede smitteutbrudd har i større grad blitt møtt med lokale tiltak. På det jevne gikk det dermed bedre med den

økonomiske aktiviteten i Europa i andre halvdel av 2020. Rundt årsskiftet 2020-2021 kom en ny smittetopp. Mer smittsomme varianter av koronaviruset kom til Europa, og endret smittebildet. 1. kvartal 2021 bar dermed preg av nye runder med omfattende tiltak. Likevel var de økonomiske konsekvensene av den nye smittebølgen mer dempet. Færre næringer ble hardt rammet enn i 2. kvartal 2020, og aktiviteten i disse næringene var allerede redusert. Først da vaksinen ble rullet ut, og smitten kom under rimelig kontroll gjennom våren og sommeren 2021, hentet økonomiene seg inn til nivåer på linje med før pandemien. Utover høsten og vinteren har smitten igjen økt, men høy vaksineringsgrad og erfaring med smittesporing og annen beredskap har dempet risikoen ved den nye smitten. Ved utgangen av 3. kvartal 2021 bar økonomiene i Skandinavia, og Europa for øvrig, fortsatt preg av få restriksjoner og økonomisk innhenting. Nye smitteverntiltak har etter hvert blitt innført, men først i 4. kvartal 2021, som er utenfor tidsspennet i denne analysen.

Denne rapporten ble først publisert 14. april 2021. Da så vi på den økonomiske utviklingen gjennom 2020. I etterkant har vi oppdatert rapporten med tall og analyse til og med 3. kvartal 2021. Med disse nye periodene inkludert får vi nærmere innblikk i den økonomiske utviklingen etter det kraftige sjokket i 2. kvartal 2020, da pandemien først inntraff. 1. kvartal 2021 bar preg av økt smitte og nye restriksjoner, mens 2. og 3. kvartal 2021 viste innhenting i alle landene ettersom virussmitten kom under rimelig kontroll og samfunnene åpnet. I denne oppdaterte rapporten er også tall for 2020 noe revidert, som nyanserer deler av analysen som ble publisert tidligere. Særlig nevneverdig er det at Danmark ser ut til å ha hatt minst nedgang under pandemien. Ved forrige publisering viste tallene at Sveriges økonomi kom best ut av krisen samlet sett.

Et sentralt funn ved forrige publisering var at koronasjokket rammet økonomiene i Skandinavia kraftig, og svært likt, uavhengig av de ulike smittevernstrategiene. Vi fant dermed at effekten av ulike tiltak hadde liten betydning sammenlignet med konsekvensene som pandemien uansett utløste. I det store bildet har ikke denne konklusjonen endret seg. Nasjonalregnskapstall for Fastlands-Norge, Sverige og Danmark viser at BNP falt 2-3 prosent i 2020 i de tre landene. I 3. kvartal 2021 var aktiviteten hentet inn til et nivå om lag 2 prosent høyere enn før pandemien inntraff i hele Skandinavia. Vi finner noen forskjeller i detaljerte næringer, og i forløpet i landene, som dels kan skyldes ulike strategier for å håndtere pandemien, og dels forskjellig næringsstruktur i landene, men utviklingen i Skandinavia er påfallende lik gjennom pandemien, sammenlignet med andre land.

Tallene for 2020 og 2021 tyder på at strengere tiltak preget utviklingen i Danmark og Norge i noen grad, i form av ytterligere tap av verdiskaping særlig i tjenestenæringene. Sammenlignet med den nedgangen pandemien uansett har utløst, var likevel konsekvensene av strengere tiltak begrenset. Den svenske økonomien kom samlet sett ikke bedre gjennom 2020 enn Norge og Danmark. Fallet i BNP i 2020 var på 2,9 prosent i Sverige, 2,3 prosent i Fastlands-Norge, og 2,1 prosent i Danmark. Sveriges økonomi vokste mens resten av Skandinavia hadde nedgang under smittetoppen i 1. kvartal 2021. Vekst i Norge og Danmark i 2. og 3. kvartal gjorde at aktiviteten i hele Skandinavia kom opp på høyere nivåer enn før pandemien. Sammenlignet med 4. kvartal 2019 var BNP i 3. kvartal 2021 i Sverige, Danmark og Fastlands-Norge henholdsvis 2,1, 2,1 og 1,8 prosent høyere.

Sammenlignet med prognoser gitt før pandemien brøt ut, ble BNP i 2020 mellom 3,6 og 4,9 prosent lavere. Alle landene var forventet å vokse over 1 prosent, mens foreløpige tall for 2020 viser 2-3 prosent nedgang i alle landene. Siden forrige publisering av denne artikkelen er samtlige foreløpige tall for 2020 revidert, noe som nyanserer denne analysen, og illustrerer usikkerheten i tallene frem til endelig regnskap for 2020 og 2021 publiseres. Sammenlignet med prognosene før pandemien var foreløpige tall for 2020 i Danmark om lag 0,7 og 1,3 prosentpoeng bedre enn i Sverige og Norge. Forskjellen kan også skyldes andre forhold enn ulik innretning av smitteverntiltak, men resultatene tyder på at nedgangen utløst av pandemien i seg selv var vesentlig større enn den ytterligere nedgangen strengere smitteverntiltak kan ha ført til, og at ulike smittestrategier ikke hadde en betydelig effekt på innhenting som fulgte.

En vesentlig årsak til fallet i BNP i alle tre landene var en nedgang i tjenestenæringene. Det var i disse næringene en kunne vente de sterkeste utslagene av smitteverntiltakene, men også i Sverige var nedgangen markert. Innhenting i Sverige var riktignok noe jevnere, mens utviklingen var mer volatil i Danmark og Norge. Svensk økonomi ser ut til å ha blitt mer påvirket gjennom utenrikshandelen, med en sterk nedgang i transportmiddelindustrien i 2. kvartal 2020 og en nedgang i grensehandelen med Norge og Finland. Virkningen gjennom utenrikshandelen var likevel av mindre betydning, sammenlignet med nedgangen i tjenestenæringenes produksjon for det innenlandske marked.

Det er flere forhold vi foreløpig mangler god informasjon om. Det mest åpenbare er betydningen av selvregulering. Dersom mange av husholdningene uansett endrer konsumvanene for å unngå smitte, blir kanskje den ekstra kostnaden ved å f.eks. stenge restaurantene ikke så stor. Slik selvregulering vil imidlertid antagelig variere mye mellom husholdninger, og kan variere over tid. Vi vet ikke om den f.eks. påvirkes av hvilke smitteverntiltak myndigheter i andre land treffer. Svenske husholdninger var godt kjent med at norske og danske myndigheter innførte strenge tiltak våren 2020, og det kan ha påvirket adferden også i Sverige. Det kan også tenkes at vaksineringsen fra 2021 kan ha endret folks atferd, slik at selvregulering etter hvert har fått mindre betydning enn i 2020.

Det er også betydelig usikkerhet om hvilken rolle finanspolitikken kan ha spilt. Overordnet ser svekkelsen av offentlige finanser ut til å ha vært noe mindre i Danmark enn i Norge og Sverige. Det foreligger noen studier av det isolerte bidraget fra finanspolitikken, men det er vanskelig å sammenligne disse resultatene¹. Det er likevel ikke sterke holdepunkter for at finanspolitikken i Norge og Danmark skal ha dempet nedgangen mer enn i Sverige.

Rapporten starter med en kort oversikt over Covid-19 pandemiens forløp i Skandinavia, og hvilke smitteverntiltak myndighetene innførte (kapittel 2). Vi gir også en kort oversikt over penge- og finanspolitikken (kapittel 3). Deretter beskrives utviklingen i ulike næringer (kapittel 4). Det var store utslag i vareproduserende industri og i tjenestenæringene, og vi utforsker dette nærmere. Vi beskriver også hvordan produksjonen i offentlig forvaltning ble påvirket i 2020. For produksjonen i offentlig forvaltning er det betydelige utfordringer med å sikre ensartet måling, og det vil også ha betydning for hvor sammenlignbare tall for verdiskaping blir. I alle landene ble støtteordninger for arbeidsmarkedet benyttet for å unngå oppsigelser. Dette drøftes i kapittel 5, ved en gjennomgang av utviklingen på arbeidsmarkedet i de tre landene. Utviklingen i arbeidsmarkedet trakk ned husholdningenes lønnsinntekter, men dette ble motvirket av økte stønader. Utviklingen i husholdningenes disponible inntekt sparing og konsum gjennomgås i kapittel 6. Vår oppsummering er at konsekvensene av strengere smitteverntiltak i Norge og Danmark i 2020 – målt ved tapt verdiskaping – var relativt beskjedne sammenlignet med kostnadene pandemien uansett påførte de tre landene.

¹ Se Bjertnæs m.fl. (2021), Finansministeriet (2020).

2. Forløpet til Covid-19-pandemien

De tre skandinaviske landene ble rammet av pandemien omtrent samtidig. Den 26. og 27 februar 2020 rapporterte Norge, Sverige og Danmark sine første bekreftede tilfeller av Covid-19. Flere tilfeller fulgte de neste dagene, først relatert til personer som kom tilbake fra ferie i Italia og Østerrike. Mindre enn to uker senere ble det rapportert om smitteoverføring til samfunnet i alle de tre landene. Antall rapporterte tilfeller økte så raskt.

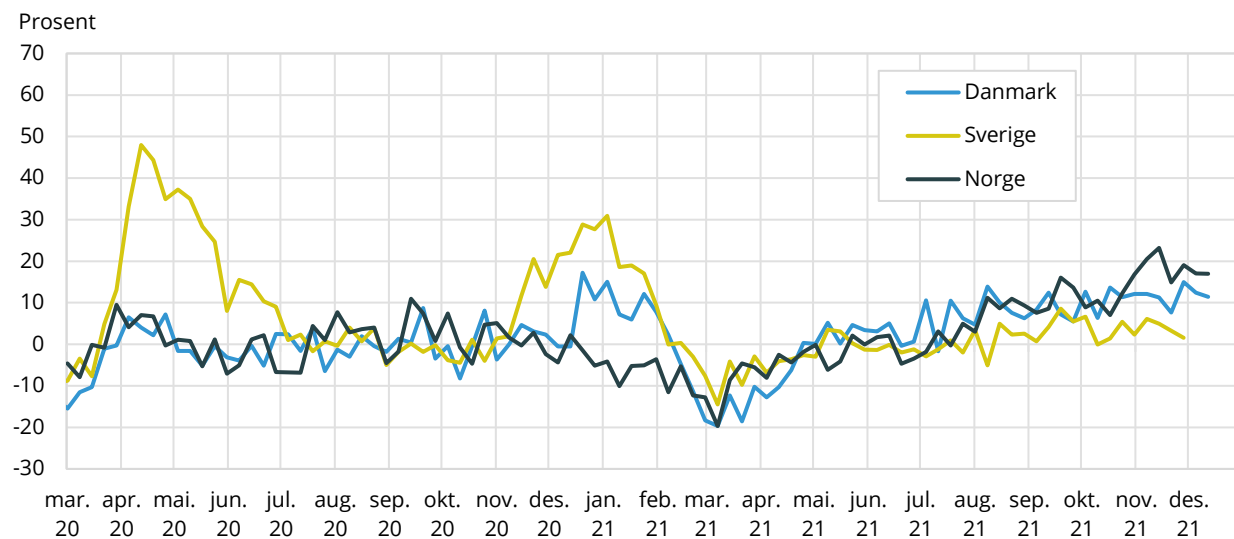
Under den første smittebølgen valgte landene forskjellige strategier.² Forskjellene gikk særlig på styrken i smitteverntiltakene. Danmark og Norge valgte strenge ikke-farmakologiske inngrep. De var blant de første europeiske landene som stengte skoler og barnehager, og vedtok en rekke forskrifter som hadde som mål å begrense sosiale kontakter. Sverige innførte ikke strenge tiltak, men valgte i stedet å gi råd om sosial distansering og hygiene. Internasjonal reisevirksomhet ble sterkt påvirket, og Sverige hadde også her færre begrensninger enn Norge og Danmark.

Landene tok også i bruk testing og smittesporing i ulikt omfang. Både Danmark og Norge tok raskt sikte på omfattende testing og smittesporing, mens Sverige bygget opp både testkapasitet og smittesporing langsommere. Den første smittebølgen hadde dermed ebbet ut innen omfattende smittesporing kom i stand i Sverige (Coronakommisjonen 2021).

Det er vanskelig å anslå effekten av de ulike tiltakene, men det synes klart at langt flere ble smittet og syke i Sverige enn i Norge og Danmark under den første fasen av pandemien. I denne perioden var antall registrerte tilfeller trolig langt lavere enn det faktiske antallet smittede, da testingen var begrenset. Også senere i pandemien har det vært til dels store ulikheter i antall testede, noe som kan gjøre sammenligninger vanskelige. I stedet kan man bruke dødelighetsdata for å vurdere utbredelsen av pandemien, vist i figur 2.1.

Figur 2.1 viser at overdødelighet tidvis har økt i alle tre land, men under de to store smittetoppene, da pandemien først inntraff, og rundt årsskiftet 2020-2021, skiller Sverige seg fra nabolandene. Overdødeligheten i Skandinavia økte i andre halvdel av mars 2020, men stabiliserte seg og falt tilbake igjen i Norge og Danmark innen utgangen av april. I Sverige fortsatte overdødeligheten etter en bratt økning, og nådde nivåer som var sammenlignbare med f.eks. Frankrike. Selv om frekvensen av dødsfall grunnet infeksjoner sannsynligvis vil variere mellom land, er forskjellen i dødelighetsgrad en indikasjon på at forekomsten av Covid-19 var langt høyere i Sverige enn i Danmark og Norge våren 2020, og også under høsten og vinteren 2020/2021.

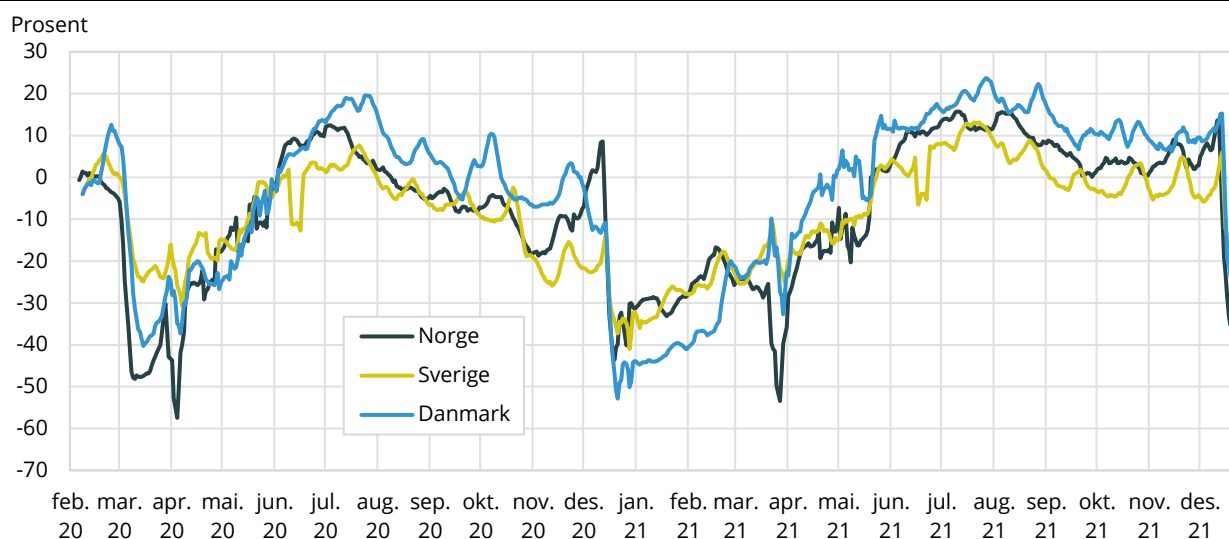
² Se den norske Koronakommisjonen (2021), Folketinget (2021) og Coronakommisjonen (2021) for en beskrivelse av tiltakene i landene, og Coronakommisjonen (2021) for en vurdering av forskjellene.

Figur 2.1. Ukentlig overdødelighet i 2020 og 2021

Kilde: Our World in Data

Det er vanskelig å måle eller sammenligne strengheten til de forskjellige tiltakene som er innført. COVID-19 Government Response Tracker fra Blavatnik School of Government har som mål å gi sammenlignbare data. Mens dette datasettet gir en indikasjon på hvilke tiltak som ble introdusert på forskjellige tidspunkter, er den samlede 'Stringency Index' ganske enkelt en additiv score på ni indikatorer målt på en ordinær skala. Indeksen viser at myndighetene i Norge og Danmark innførte strammere tiltak tidlig, men det er vanskelig å bruke den til å sammenligne hvor strenge tiltakene var på et gitt tidspunkt.

Virkningen av tiltak avhenger også av overholdelse. Det kan godt hende at deler av befolkningen valgte å begrense sosiale kontakter utover det som myndighetene krevde. En indikator er gitt ved Google sine Community Mobility Reports vist i figur 2.2. Variasjonen i tallene skyldes også andre forhold enn smittesituasjonen, bl.a. er det sannsynligvis en viss sesongmessig variasjon som vi ikke kan korrigere for. Tallene underbygger likevel at mobiliteten i alle tre landene falt brått rundt innføringen av smitteverntiltak den andre uken i mars 2020. Fallet var imidlertid mindre dypt i Sverige enn i Danmark og Norge. Dette stemmer godt med helhetsinntrykket av at Sverige valgte mindre strenge tiltak, og at de daglige rutinene følgelig ble mindre endret.

Figur 2.2. Mobilitet knyttet til varehandel og fritidsaktiviteter. Prosentvis endring¹. 7-dagers glidende snitt¹ Fra medianverdien i perioden 3. januar - 6. februar 2020

Kilde: Google Community Mobility Reports

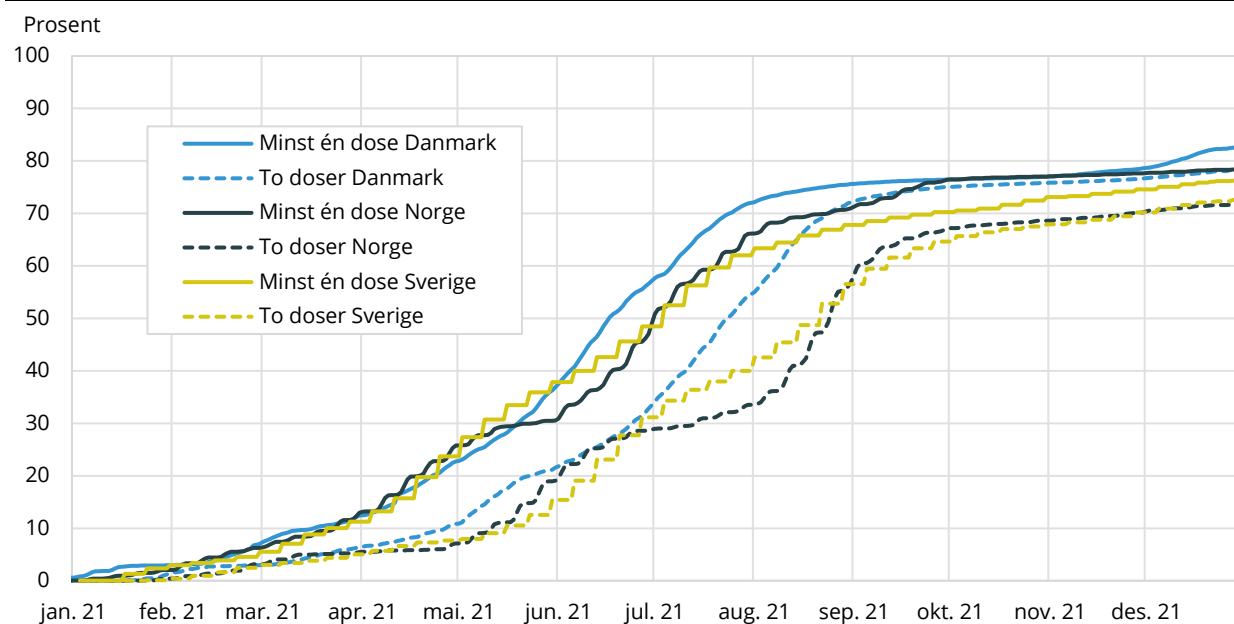
I alle tre landene avtok smitten fram mot sommeren, og smitteverntiltakene ble lettet noe på. Dette vises også i mobilitetstallene i figur 2.2. Høsten 2020 opplevde imidlertid hele Skandinavia en gjenoppblomstring av pandemien som toppet seg rundt årsskiftet 2020-2021.

I denne perioden ble det igjen innført strenge tiltak, deriblant innstramminger av reiserestriksjonene, stenging av butikker og kjøpesentre, og restriksjoner på kulturlivet og utelivet. Igjen ser utbredelsen av sykdommen ut til å ha vært høyest i Sverige, men også Danmark hadde høyere overdødelighet rundt årsskiftet 2020-2021.

Svenske myndigheter valgte denne gangen strengere tiltak enn våren 2020. Fra 20. november 2020 var det begrensninger på servering av alkohol, begrensninger på offentlige sammenkomster ble innskjerpet samme måned og karantenereglene ble strammet inn. Danmark og Norge valgte likevel fortsatt strengere restriksjoner enn i Sverige. Norge innførte f.eks. begrensninger på servering av alkohol fra 20. november, og fra 3. januar 2021 ble alkoholservering forbudt, samtidig som det ble innført antallsbegrensninger i butikker og på kjøpesentre. Dette ble ytterligere forsterket av lokale tiltak. F.eks. stengte Oslo kommune 28. februar 2021 alle serveringssteder og butikker utenom dagligvarehandel, apoteker og vinmonopol.

Samtidig antyder mobilitetstallene at Norge og Sverige hadde et forholdsvis likt forløp etter nyttår 2021, mens utviklingen kan tyde på at nedstengingen var noe sterkere i Danmark i januar og februar. Det markante fallet i Norge i april må sees i sammenheng med påskeferien.

Figur 2.3. Vaksineringsandel i befolkningen, minst én dose og to doser

Kilde: Our World in data

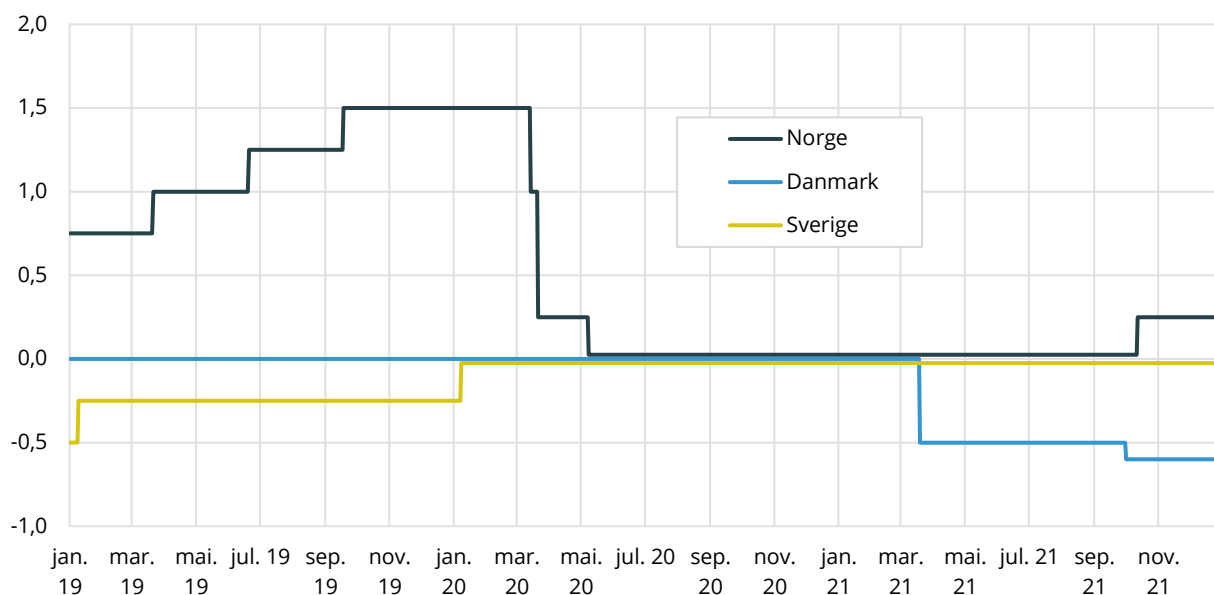
3. Penge- og finanspolitikken i 2020 og 2021

De tre skandinaviske landene har ulike pengepolitiske regimer. Mens Danmark holder kronekursen fast mot euro, har Norge og Sverige inflasjonsmål. Det ga noe ulikt rom for å føre en aktiv pengepolitikk i 2020. Da pandemien rammet, var styringsrenten i Norge 1,5 prosent, mens den var 0 prosent i de to nabolandene. Norges Bank satte raskt renten ned til null. Først i september 2021 ble styringsrenten i Norge igjen hevet til 0,25. I Sverige var styringsrenten satt opp til null kort tid før pandemien rammet, og Riksbanken har siden holdt dette rentenivået. Den danske sentralbanken endret bruken av de ulike pengepolitiske instrumentene i mars 2021. Foliorenten og utlånsrenten ble satt ned, mens innskuddsrenten ble satt opp. Dette ga en trangere korridor for pengemarkedsrenten, men hadde liten betydning for det faktiske rentenivået. Nordea anslo at endringen i mars 2021 tilsvarte et rentekutt på 0,05 prosentpoeng. Det ble fulgt av et rentekutt på 0,1 prosentpoeng. Det var således små endringer i både den svenske og den danske styringsrenten gjennom perioden.

I mars 2020 svekket den norske kronen seg betraktelig mot utenlandsk valuta. Denne svekkelsen ble gradvis reversert gjennom året, slik at valutakursen ved utgangen av 2020 og gjennom 2021 var om lag på samme nivå som i 2019. Den svenske kronen hadde en rimelig lik utvikling, og svekket seg noe i begynnelsen av 2020, men utslaget var mindre enn i Norge. Den svenske kronen styrket seg deretter gjennom 2020 og 2021. Den danske kronen lå fast mot euro.

Beregninger utført med Statistisk sentralbyrås makroøkonometriske modell KVARTS tyder på at lavere rente og svakere kronekurs ikke fikk stor virkning på norsk økonomi i 2020, men at virkningen slo inn i 2021. Modellberegningene tilsier at rente og valutakurs isolert sett trakk opp BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosent i 2020, og det er grunn til å tro at virkningen kan ha vært enda mer beskjeden (Bjertnæs m.fl., 2022). I 2021 tyder imidlertid beregningene på at pengepolitikken trakk opp BNP Fastlands-Norge med 0,8 prosent.

Figur 3.1. Styringsrenter¹

¹ For Norge vises sentralbankens styringsrente, for Sverige vises reporenten, for Danmark vises foliorenten
Kilde: Norges Bank, Sveriges Riksbank, Danmarks Nationalbank

Normalt bidrar finanspolitikken til å stabilisere økonomien over konjunktursyklusen gjennom å regulere samlet etterspørsel i økonomien. Det skjer delvis automatisk: Lavere skatter og økte stønader bidrar til å holde kjøpekraften oppe i hus-holdningene, mens produksjonen i offentlig

forvaltning holdes oppe selv om skatteinntektene faller. Det svekker offentlige finanser, men demper konjunktursvingningene. I tillegg kan myndighetene føre en aktiv motkonjunkturpolitikk, ved å øke kjøp av varer og tjenester eller øke aktiviteten i forvaltningen, f.eks. ved å starte opp investeringsprosjekter.

I 2020 lå det mindre godt til rette for å føre en aktiv stabiliseringspolitikk. Mye av tilbakeslaget rammet næringer hvor myndighetene ønsket at aktiviteten skulle være lav, ut fra smittevern hensyn. Mens den britiske regjeringen i august 2020 subsidierte kjøp av mat og drikke på serveringssteder for å understøtte aktiviteten i denne næringen, har lignende ikke vært forsøkt i de skandinaviske landene. Finans-politikken har likevel sørget for at husholdningenes disponible inntekt ikke falt i 2020 og 2021, og det har isolert sett lagt til rette for å holde etterspørselen oppe. Imidlertid har alle landene sett en sterk oppgang i husholdningenes sparerate, som tyder på at konsumet ikke primært har blitt holdt tilbake av mangel på kjøpekraft. I stedet har konsumet av bestemte tjenester blitt dempet som følge av tiltak fra myndighetene og husholdningenes selvregulering.

Alle de tre landene hadde en sterk svekkelse av offentlige finanser i 2020. Den norske staten har store oljeinntekter, og vi ser bort fra disse i sammenligningen med Sverige og Danmark. Nettofinansinvesteringene i offentlig forvaltning, som er nasjonalregnskapets mål for underskudd, falt i alle tre landene, jf tabell 3.1. Nedgangen var størst i Norge noe mindre i Danmark, og minst i Sverige.

Landenes budsjettdokumenter nyanserer dette bildet litt. Hvis en sammenligner anslag i budsjettdokumenter fra før pandemien brøt ut med de nyeste anslagene, finner en at underskuddet på landenes offentlige budsjetter målt som andel av BNP ble 4,7 prosent høyere enn først anslått i Norge, og 3,2 prosent høyere i Sverige. I Danmark finner en derimot at underskuddet ble omtrent som antatt før pandemien. Svekkelsen sammenlignet med budsjettbalansen i 2019 var i hvert fall delvis ventet før pandemien, og hang sammen med at skatt på pensjonsavkastning var ventet å gå ned. Det forsterker inntrykket av at Norge og Sverige hadde en noe mer ekspansiv finanspolitikk enn Danmark under pandemien.

Det er krevende å sammenligne finanspolitikken landene imellom, og det er ikke nødvendigvis slik at store endringer i offentlige inntekter eller utgifter i 2020 får stor virkning på BNP samme år. Det skyldes at ulike inntekts- og utgiftsposter kan ha ulik virkning på den økonomiske aktiviteten. Avhengig av innretningen kan finanspolitikken også i normale tider ha et visst etterslep. I 2020 kan dette etterslepet være større, f.eks. dersom etterspørselsresponsen fra husholdningene er tregere enn normalt. Noe av økningen i underskuddet skyldes lavere avgifts- og gebyrinntekter knyttet til f.eks. luftfart, kollektivreiser og bompenger. Dette bortfallet styrker husholdningenes økonomi, men vil først påvirke aktiviteten i økonomien når konsumet kan normaliseres. Den kraftige innhentingen av økonomisk aktivitet etter gjenåpningen startet for fullt gjennom sommeren og høsten 2021 kan bære preg av den aktive politikken som har blitt ført for å holde husholdningenes disponible inntekt oppe.

Det er også viktig å huske på at finanspolitikken også omfatter bruk av garantier og låneordninger, som kan ha bidratt til å opprettholde aktiviteten i økonomien gjennom at virksomheter unngår konkurs. Danmark innførte flere slike garantiordninger under pandemien, og når budsjettunderskuddet i 2020 ikke ble større, skyldes det delvis at tapene på slike utlån ble mindre enn først ventet.

Tabell 3.1. Offentlige finanser i 2020 og 2021. Tall i prosent av BNP

	Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning			Offentlig budsjettbalanse i 2020 ²	
	2019	2020	2021 ³	Før	Etter
Norge ¹	-7,9	-13,1	-12,5	-7,5	-12,2
Sverige	0,6	-2,8	-1,8	0,3	-3,0
Danmark	4,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2

¹ Nettofinansinvestering utenom petroleumsvirksomhet. Prosent av BNP Fastlands-Norge. Anslag fra Nasjonalbudsjettet 2022

² Anslag fra budsjett dokumenter før budsjettåret og mot slutten av året. (Norge: Oljekorrigert underskudd på statsbudsjettet, Nasjonalbudsjettet 2020 og 2021, Sverige: Offentliga sektorns finansiella sparande, Budgetpropositionen för 2020 og 2021. Danmark: Offentlig saldo, Økonomisk Redegørelse December 2019 og December 2020)

³ Året 2021 er basert på anslag. Norge: Nasjonalbudsjettet 2022. Sverige: SCB – Offentliga forvaltningens sparande-och bruttoskuld enligt eus konvergenskriterier/. Danmark: Offentlig saldo, Økonomisk Redegørelse December 2021.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik, Finansdepartementet (Norge), Finansdepartementet (Sverige), Finansministeriet (Danmark)

Beregninger utført med Statistisk sentralbyrås makroøkonometriske modell KVARTS tyder på at finanspolitikken isolert sett trakk opp BNP Fastlands-Norge med 0,7 prosent i 2020 (Bjertnæs m.fl., 2020). Analyser fra det danske Finansministeriet finner en noe sterkere effekt, hvor finanspolitikken trekker opp BNP for Danmark med 2,5 prosent i 2020 (Finansministeriet, 2020). Forskjellene ser særlig ut til å skyldes hvordan man bedømmer virkningen av støtteordningene som siktet mot å hjelpe foretak å stå krisen igjennom, og sikre inntektene til husholdningene.

Oppsummert tyder tallene for offentlig forvaltnings nettofinansinvesteringer på at finanspolitikken var noe mindre ekspansiv i Danmark, men her kan det ligge forskjeller i utformingen av de ulike tiltakene og hvordan disse måles i henholdsvis nasjonalregnskap og statsregnskap. Det er vanskelig å vurdere hvor stor effekt finanspolitikken hadde på den økonomiske aktiviteten i 2020 og 2021, og en kan ikke utelukke at den har virket ulikt i de tre landene. I så fall er det mest sannsynlig at finanspolitikken ga et mindre bidrag til veksten i Danmark, enn den gjorde i Norge og Sverige.

4. Økonomisk aktivitet gjennom pandemien

4.1. Utviklingen i BNP

Nedgangen i BNP i de tre skandinaviske landene da pandemien rammet var bemerkelsesverdig lik³. Kvartal for kvartal har ikke vekstratene i de skandinaviske landene avvekst fra hverandre mer enn 2 prosentpoeng. I 2. kvartal 2020, hadde alle landene en nedgang på mellom 7 og 8 prosent sammenlignet med 4. kvartal 2019, før utbruddet av pandemien. I 3. kvartal hadde alle landene en sterk gjeninnhenting, drevet av rask oppgang i aktiviteten i sommermånedene. Innhentingen flatet noe ut gjennom høsten, da smittetallene igjen økte. Selv om alle landene hadde en økning i BNP i 4. kvartal, var aktiviteten i Danmark, Sverige og Fastlands-Norge henholdsvis 0,5, 2,0 og 1,2 prosent lavere enn samme kvartal ett år tidligere.

Tidlig i 2021 kom en ny smittetopp, og nye restriksjoner ble innført. Norge og Danmark opplevde igjen nedgang, men den svenske økonomien fortsatte innhentingen. I 2. og 3. kvartal 2021 tiltok vaksineringsen, smittetrykket ble dempet, og gjenåpningen begynte for fullt. Alle de skandinaviske økonomiene vokste. I 3. kvartal 2021 var dermed aktiviteten i Fastlands-Norge, Sverige og Danmark henholdsvis 1,8, 2,1 og 2,1 prosent høyere enn i 4. kvartal 2019, før pandemien inntraff.

Forløpet var noe forskjellig i de skandinaviske landene. I 2020 hadde Sverige noe dypere nedgang i 2. kvartal enn resten av Skandinavia, og noe kraftigere innhenting i 3. kvartal. Den svenske økonomien hadde på sin side mer positiv utvikling i begynnelsen av 2021. Den danske økonomien har på det jevne hatt minst nedgang sammenlignet med 4. kvartal 2019. Mens Danmark og Sverige passerte nivåene fra før pandemien i 2. kvartal 2021, skjedde ikke dette før 3. kvartal i Fastlands-Norge.

Tabell 4.1. Bruttonasjonalprodukt. Kvartal. Sesongjustert volumindeks, 4. kvartal 2019 = 100

	19:4	20:1	20:2	20:3	20:4	21:1	21:2	21:3
Fastlands-Norge	100	98,2	92,4	97,0	98,8	98,2	99,3	101,8
Sverige	100	99,2	91,4	97,7	98,0	99,2	100,1	102,1
Danmark	100	99,3	93,0	98,6	99,5	99,1	101,3	102,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

I år med stor variasjon i den økonomiske aktiviteten gjennom året, kan det være nyttig å se på hvor mye av den årlige veksten som skyldes overheng fra foregående år. Ved inngangen til 2020 hadde alle landene like stort overheng, slik at forskjellene i vekstratene ikke endres med og uten medregnet overheng.

Tabell 4.2. BNP-vekst i 2020. Prognoser og regnskap

	Sentralbank ¹	Consensus forecast	Regnskap (ujustert)	Regnskap (kalender-korrigert ²)	Regnskap 2019K4-2020K4 ²	Regnskap 2019K4-2021K3 ²
Fastlands-Norge	1,9	1,9	-2,3	-3	-1,3	1,8
Sverige	1,2	1,1	-2,9	-3,1	-2,2	2,1
Danmark	1,5	1,5	-2,1	-2,1	-0,5	2,1

¹ For Norges Bank og Riksbanken er prognoser for sesongjustert BNP, for Nationalbanken vekst i ujustert BNP.

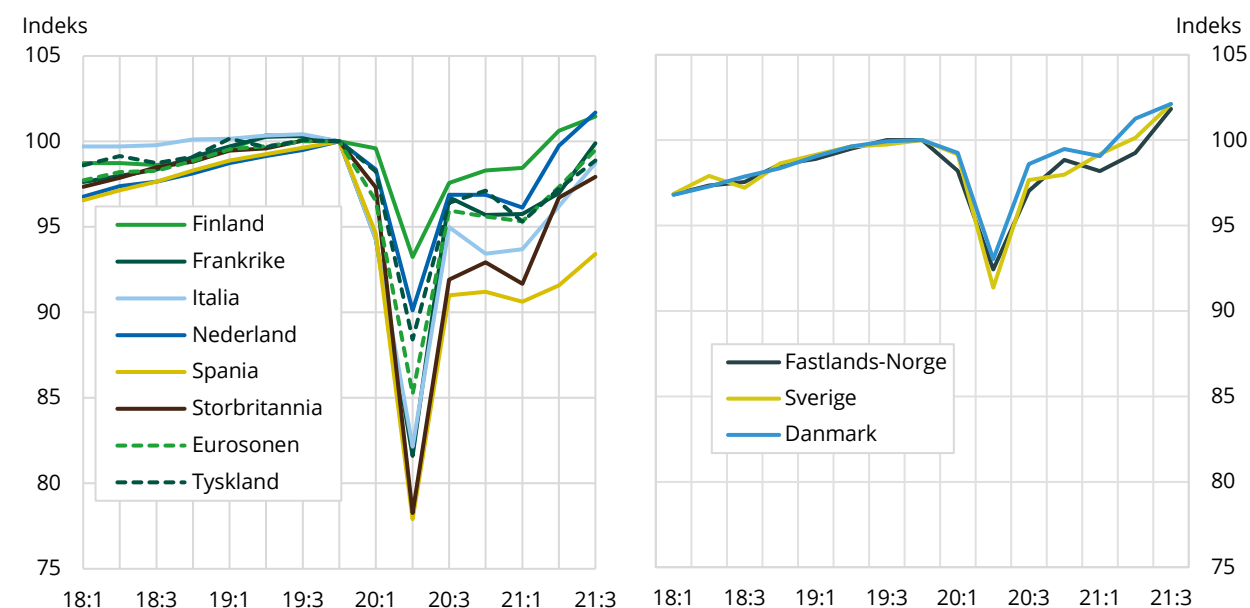
² Basert på sesongjusterte kvartalstall

Kilde: Norges Bank, Sveriges Riksbank, Danmarks Nationalbank, Consensus Economics Inc.

³ For Norge konsentrerer vi oppmerksomheten om BNP for Fastlands-Norge, altså utenom olje- og gassutvinning, rørtransport og utenriks sjøfart. Aktiviteten i disse næringene er i hovedsak bestemt av andre forhold, som for eksempel åpning eller stenging av produksjon på større oljefelt. I 2020 var det en markant oppgang i oljeproduksjonen knyttet til at det store Johan Sverdrup-feltet ble satt i produksjon. Samlet norsk BNP falt dermed bare med 0,7 prosent i 2020.

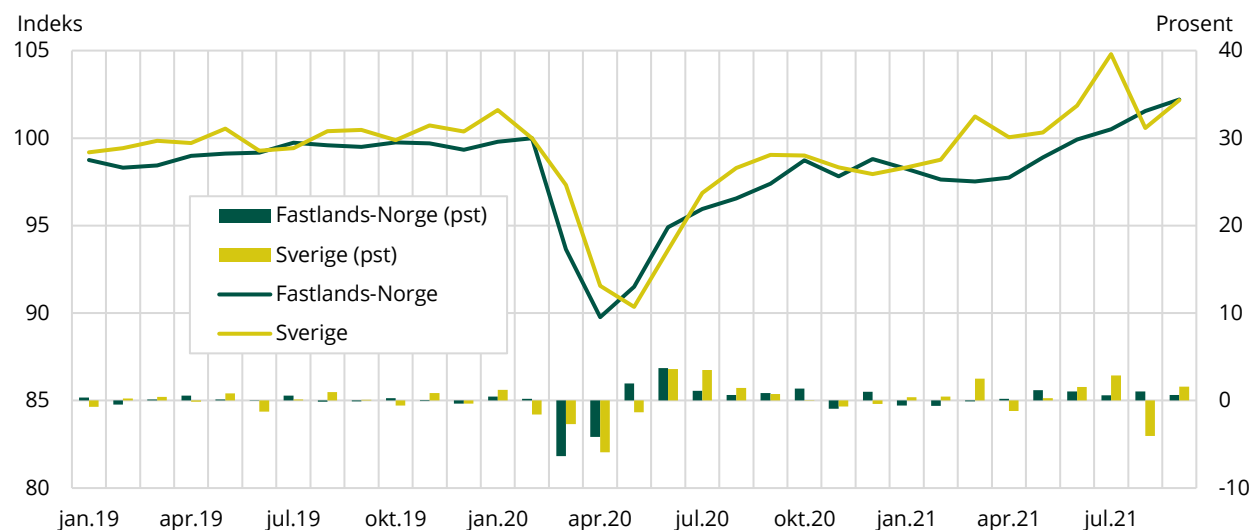
Alle de tre økonomiene var forventet å vokse i 2020. Sammenlignet med de siste prognosene fra de nasjonale sentralbankene var realisert BNP 4,9, 3,6 og 4,3 prosent lavere enn prognosen i henholdsvis Norge, Danmark og Sverige. Den svært like utviklingen i Skandinavia i 2020 mot 2019 antyder at de forskjellige anslåtte vekstbanene forut ikke spilte en stor rolle for utfallet under pandemien. Selv om nedgangen i 2020 i de tre landene var rimelig lik, var Fastlands-Norge forventet å vokse mer enn Sverige og Danmark før pandemien inntraff. Differansen mellom anslått og realisert BNP er dermed størst for Norge.

Figur 4.1. Bruttonasjonalprodukt i utvalgte land. Kvartal. Volumutvikling fra foregående periode. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, OECD

Figur 4.2. Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge og aktivitetsindikator for svensk økonomi. Indeksert volumutvikling. Måned. Sesongjustert. Februar 2020 = 100

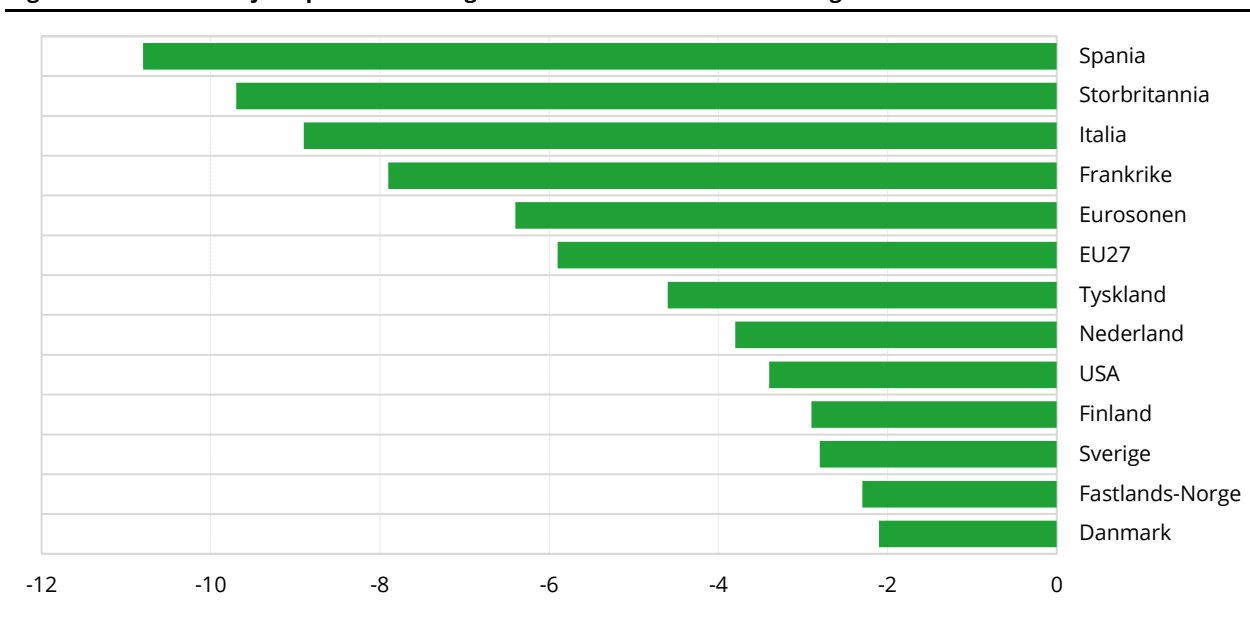
Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB

Sverige publiserer en månedlig BNP-indikator, som er ment å belyse den samlede aktiviteten i den svenske økonomien. Denne er sammenstilt med månedlig utvikling i norsk Fastlands-BNP i figur 4.2. Sveriges fall i første halvdel av 2020 var om lag like dypt som for Fastlands-Norge. Forskjellen ligger i

at Sverige ikke innførte smitteverntiltak i mars og dermed hadde mindre nedgang sammenlignet med Norge i denne måneden. Fallet i april var derimot vesentlig sterkere i Sverige enn i Norge og bunnen ble nådd i mai, mot april i Norge. Som også kvartalstallene underbygger, viser BNP-indikatoren at Sverige hadde en positiv utvikling 1. kvartal 2021, mens Fastlands-Norge bar preg av nye smittevernrestriksjoner og nedgang i aktiviteten. Den svenske BNP-indikatoren viser et noe mer volatilt forløp utover i 2021, sammenlignet med månedsregnskapet for Fastlands-BNP, men i begge landene vokste aktiviteten jevnt gjennom året.

Andre land som Storbritannia, Spania, Italia og Frankrike hadde alle større smitteutbrudd og strengere tiltak enn Norge, og så en nedgang i BNP som var om lag tre ganger så stor som for den norske fastlandsøkonomien i 2. kvartal 2020, jf. figur 4.1. Innhentingen i disse fire landene var tilsvarende vesentlig sterkere enn i Skandinavia. Flere land hadde i 3. kvartal 2020 tilnærmet samme aktivitetsnivå, der Frankrike, Tyskland og Italia alle lå mellom 4,5 og 4 prosent lavere enn i 4. kvartal 2019. Utviklingen i 4. kvartal var mer blandet. De fleste landene opplevde moderat vekst, mens Italia og Frankrike falt noe tilbake. Disse landene hadde på sin side beskjedne vekst i 1. kvartal 2021, mens de fleste andre land i Europa hadde nedgang. Alle de utvalgte landene i figur 4.1 vokste derimot i 2. og 3. kvartal. Med unntak av Spania, som fortsatt hadde kraftig redusert aktivitet, begynte økonomien i de utvalgte landene å nærme seg nivåene før pandemien i 3. kvartal 2021.

Figur 4.3. Bruttonasjonalprodukt i utvalgte land. Prosentvis volumutvikling 2019-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå, OECD

Det hefter større usikkerhet enn normalt ved internasjonale sammenligninger. Ulikt datagrunnlag, ulike metoder og ulike valg av klassifisering kan gi betydelige utslag. Kun foreløpige tall for 2020 og 2021 er publisert, og en må være forberedt på større revisjoner enn normalt i pandemiårene. Erfaringsmessig kan en vente revisjoner i veksten for BNP Fastlands-Norge på 0,5 prosentpoeng opp eller ned. Forskjellen de skandinaviske landene imellom er således innenfor feilmarginen.

Det synes likevel rimelig godt underbygget at de skandinaviske landene har hatt et nokså likt forløp gjennom pandemien. Fra 2019 og 2020 var nedgangen på mellom 2,1 og 2,9 prosent. Innhentingen til og med 3. kvartal 2021 er også bemerkelsesverdig lik. I 3. kvartal 2021 hadde aktivitet i Skandinavia vokst til mellom 1,8 og 2,1 prosent høyere enn i 4. kvartal 2019, før pandemien inntraff. Mange andre europeiske land er vesentlig hardere rammet. Ser en på resultatet for året under ett, hadde Danmark en nedgang i BNP som var noe mindre enn i Norge, mens Sverige hadde noe mer nedgang enn Norge. Forskjellene mellom Danmark og Norge var svært små, og kan tilskrives at annen vareproduksjon bidro positivt til dansk BNP i 2020. Den større nedgangen i Sverige skyldes på

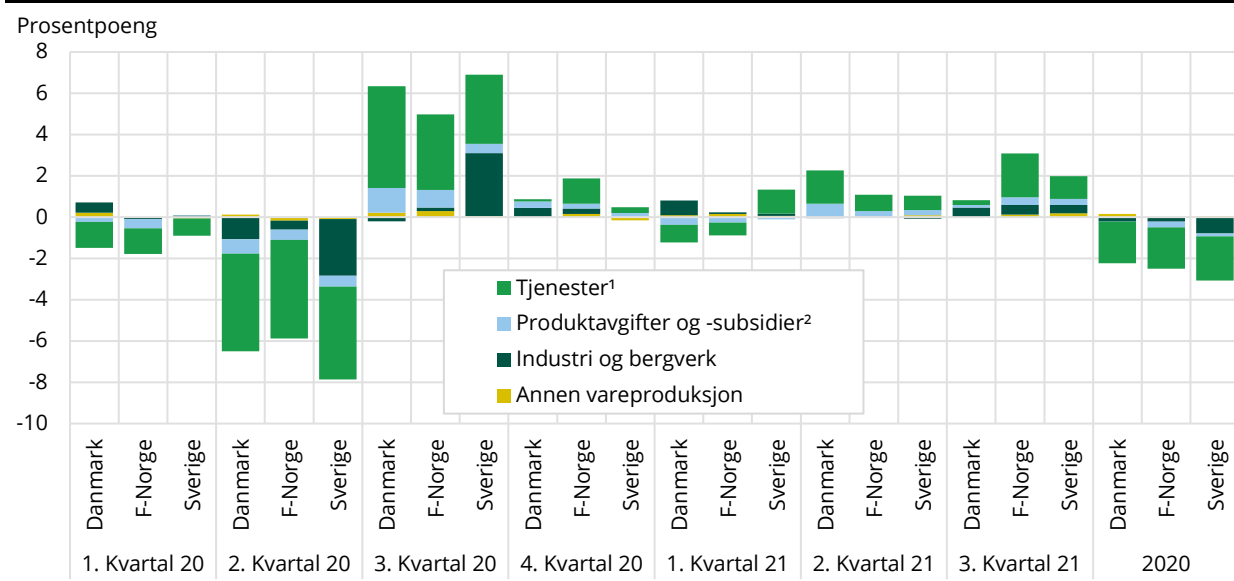
sin side et større fall i 2. kvartal, ettersom svensk industri ble hardere rammet enn i nabolandene. Innhenting i Sverige tok igjen resten av Skandinavia tidlig i 2021, ettersom smittebølgen rundt årsskiftet 2020-2021 rammet aktiviteten i Danmark og Norge mer enn i Sverige. I 3. kvartal 2021 hadde de tre landene nær sagt hentet inn like mye av den tapte aktiviteten. Ser man på utviklingen i 2020 sammenlignet mot prognosene gitt før pandemien blir forskjellen større.

4.2. Tjenesteproduksjonen var viktigste årsak til nedgangen i både Norge, Sverige og Danmark

Utviklingen i BNP kan analyseres ved å se på endringer i etterspørsel, men også ved å se på endringer på tilbudssiden, altså produksjon og bruttoprodukt i ulike næringer. Konjunkturanalyser ser ofte på etterspørselskomponenter, da produksjonen på kort sikt bestemmes av endringer i etterspørselen. I 2020 har imidlertid endringer i aktivitet også vært en konsekvens av at produksjonen har blitt innskrenket for å redusere smittefaren.

Tjenestenæringene ble særlig hardt rammet av koronasjokket i 2. kvartal 2020, og innhenting har vært svakere enn for den øvrige økonomien. Senere perioder med strenge smitteverntiltak har også vist seg å ramme noen tjenestenæringer i særlig stor grad. Tjenester produseres både i markedsrettede virksomheter og i offentlig forvaltning. Aktiviteten i begge falt betraktelig i 2. kvartal 2020, men med noen forskjeller landene imellom, jf. Figur 4.4⁴. Det var en brå nedgang i områder som kultur og underholdning og i overnattings- og serveringsvirksomheten. Reisebegrensninger førte til en nær fullstendig stopp i passasjertrafikk med fly, men også annen landtransport falt mye. I Norge falt tjenesteproduksjonen i offentlig forvaltning markert i 2. kvartal, trukket ned av helse- og omsorgstjenester.

Figur 4.4. Prosentpoengs bidrag til utviklingen i BNP. Kvartal. Sesongjustert

¹ Tjenester omfatter både offentlig og privat sektor.

² Bruttoproduct i næringer måles i basisverdi, mens bruttonasjonalprodukt måles i markedsverdi. For at næringerens bidrag skal summere til utviklingen i bruttonasjonalprodukt, må derfor avgifter og subsidiers bidrag inkluderes.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

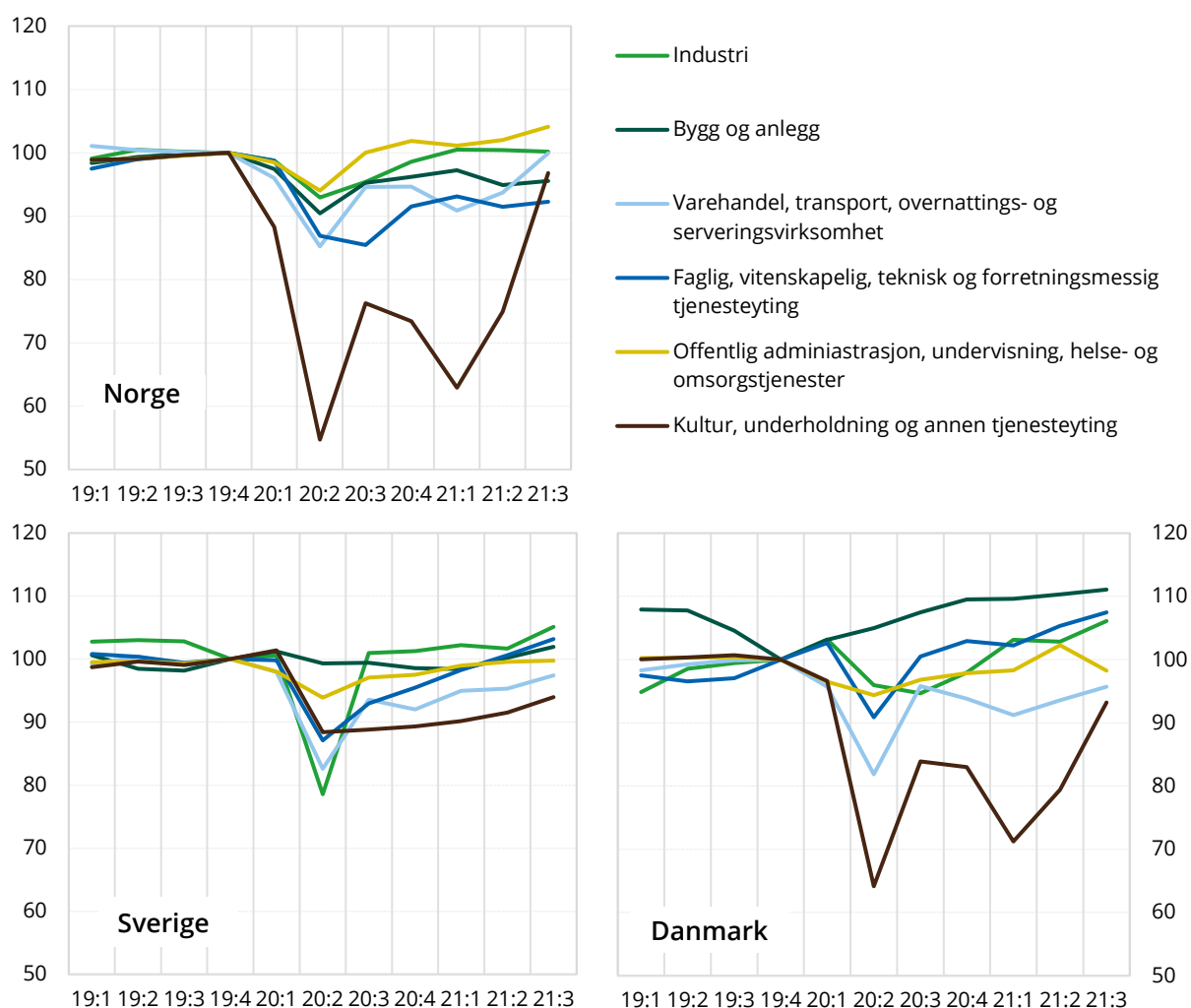
Produksjonen i flere industrinæringer ble også påvirket, både de som leverer til innenlandsk bruk og de som er rettet mot eksport. Her skiller Sverige seg fra Norge og Danmark, med en sterkere

⁴ I Figur 4.4 er inndelingen foretatt på tvers av sektorer, slik at næringsaggregatet «tjenester» både omfatter tjenester produsert i offentlig forvaltning, i ideelle organisasjoner og i markedsrettet virksomhet. Dermed er alle skoler med, uavhengig av om de drives av private eller av det offentlige. Det betyr også at offentlig administrasjon inngår i kategorien «tjenester».

nedgang i industrien i 2. kvartal 2020. Siden industrien også utgjør en større del av svensk økonomi, var det en viktig årsak til nedgangen dette kvartalet.

Smitteverntiltakene i Danmark og Norge omfattet stenging av barnehager, skoler og utdanningsinstitusjoner. Aktiviteten i barnehagene ble anslått til å ha falt nesten bort i Norge, mens aktiviteten i skolene ble redusert noe. I Sverige økte fraværet mer enn normalt på skolene. Innstilling eller reduksjon av driften for en rekke helsetjenester reduserte aktiviteten innen helsesektoren.

Figur 4.5. Bruttoprodukt i utvalgte næringer. Indeksert volumutvikling. Kvartal. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

I 3. kvartal 2020 var det en svært sterk oppgang i aktiviteten. Produksjonsoppgangen var særlig sterk i flere tjenestenæringer, innen både markedsrettet virksomhet og offentlig forvaltning. Flere av tjenestenæringene som opplevde de kraftigste fallene etter koronautbruddet, så også den sterkeste oppgangen. Næringsområder som kultur, underholdning og annen tjenesteyting, forretningsmessig tjenesteyting, overnattings- og serveringsvirksomheten, samt transport opplevde en sterk aktivitsvekst etter at smittevernstiltakene ble lettet på. Industrien i Norge hentet seg inn noe i 3. kvartal, mens i Sverige kom aktiviteten nær sagt tilbake på nivået før koronasjokket. Industriutviklingen i Danmark var mer flat. Figur 4.5 gir inntrykk av at bygge- og anleggsvirksomheten i Danmark hadde kontinuerlig vekst gjennom hele pandemien, men dette må sees i sammenheng med det lave nivået i 4. kvartal 2019, som brukes til målestokk på utviklingen. Sett mot snittverdien i næringen i 2019 var aktiviteten lav frem til 3. kvartal 2020. Likevel hadde bygge- og

anleggsvirksomheten en mer positiv utvikling i Danmark, som står for hoveddelen av forskjellen mellom Norge og Danmark sin samlede utvikling i 2020. I Norge og Sverige var bygg og anlegg fortsatt på reduserte nivåer etter i 3. kvartal.

Selv om smitten økte mot slutten av 2020 fortsatte oppgangen i tjenestenæringene i alle de tre landene i 4. kvartal, men noe kraftigere i Norge enn i resten av Skandinavia.

Året sett under ett var nedgangen nokså likt fordelt på de store næringsgruppene i de tre landene. Det største bidraget kom fra tjenester (i både privat og offentlig sektor), som trakk ned BNP i Norge og Danmark 2 prosentpoeng, og i Sverige 2,1 prosentpoeng. Mens industri og bergverk trakk ned BNP i Norge og Danmark 0,2 prosentpoeng, var bidraget vesentlig større i Sverige og trakk ned 0,8 prosentpoeng. Mens annen vareproduksjon ikke utgjorde betydelige bidrag i Norge og Sverige, bidro dette til å løfte Danmarks BNP 0,2 prosentpoeng.

I 1. kvartal 2021 kom en ny smittetopp, og nye strenge smitteverntiltak. Restriksjonene var mindre omfattende enn i 2. kvartal 2020, og var hovedsakelig rettet mot sosial distansering og forebygging av importert smitte av muterte virusvarianter. I tillegg synes det rimelig å anta at økonomiene var bedre rustet for den nye nedstengingen. Etter hvert har store deler av økonomien blitt tilpasset tilværelsen på hjemmekontor, og smittetesting og annen beredskap har økt. Nedgangen i 1. kvartal 2021 var dermed betydelig mindre enn ved den første nedstengingen. En medvirkende faktor var også at næringene som ble hardest rammet i 1. kvartal allerede hadde betydelig redusert aktivitet, slik at den videre nedgangen i disse næringene utgjorde mindre bidrag til samlet BNP. Igjen introduserte Sverige mindre strenge tiltak, mens blant annet butikker og kjøpesentre ble stengt i perioder i Norge og Danmark. Bruttoproduktet falt i Danmark og Norge, men den svenske økonomien vokste videre i 1. kvartal. Det var særlig tjenestenæringene som ble rammet av nedstengingen i Norge og Danmark. I hovedsak næringene som også ble hardest rammet da pandemien først kom til Skandinavia, som overnatting og servering, transporten og kultur og underholdning. Stengingen av butikker rammet også varehandelen, som frem til 1. kvartal 2021 hadde hatt en mer positiv utvikling. Nedgangen i Danmark ble noe dempet av at industrien tok seg opp i kvartalet. Tjenestenæringene vokste på sin side i Sverige.

Gjenåpningen av samfunnet begynte for fullt i 2. kvartal 2021 for alle de skandinaviske landene. Dermed vokste særlig tjenestenæringene, som medførte at både Sverige og Danmark passerte aktivitetsnivået fra 4. kvartal 2019, før pandemien. Danmark, som hadde kraftigst nedgang i tjenestenæringene i 1. kvartal, hadde også den største innhenting i 2. kvartal, mens Sverige vokste noe mindre enn resten av landene.

I 3. kvartal fortsatte innhenting i tjenestenæringene, spesielt i Norge. Danmark, som hadde god vekst i 2. kvartal, hadde minst videre innhenting i 3. kvartal. I Norge bar veksten i 3. kvartal preg av noe overheng ettersom aktiviteten tok seg opp gjennom hele 2. kvartal. Industrien bidro til veksten i alle tre landene. I 3. kvartal var bruttoproduktet i hele Skandinavia forbi nivået før pandemien.

Det var enkelte forskjeller innad i de ulike gruppene. Publiserte tall gjør det vanskelig å analysere dette på mer detaljert nivå, men for eksempel ser det ut til at varehandelen trakk mer ned i Sverige i 2020, men trakk opp i begynnelsen av 2021, da butikker og kjøpesentre holdt stengt i Norge og Danmark. Dette betyr imidlertid mindre enn overnatting og servering, som trakk ned nesten like mye i Sverige som i Norge i 2020, men bidro positivt til utviklingen i Sverige i begynnelsen av 2021. Utviklingen i tjenestenæringene omtales nærmere i avsnitt 4.5 og 4.7. Utviklingen i industrien omtales i avsnitt 4.6.

Tabell 4.3. Prosentpoengs bidrag til utviklingen i BNP. Kvartal og år. Sesongjustert

Fastlands-Norge	20:1	20:2	20:3	20:4	21:1	21:2	21:3	2020
BNP	-1,8	-5,9	5,0	1,9	-0,7	1,1	2,7	-2,3
Industri og bergverk	-0,1	-0,4	0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,2
Annen vareproduksjon	0,0	-0,2	0,3	0,2	0,1	0,0	0,1	0,0
Tjenester	-1,2	-4,8	3,7	1,2	-0,6	0,8	2,2	-2,0
Herav:								
Varehandel	-0,2	-0,1	0,4	0,2	-0,2	0,3	0,0	0,1
Overnatting og servering	-0,2	-0,7	0,5	-0,2	-0,2	0,0	0,5	-0,5

Sverige	20:1	20:2	20:3	20:4	21:1	21:2	21:3	2020
BNP	-0,8	-7,9	6,9	0,3	1,2	1,0	2,0	-2,9
Industri og bergverk	0,1	-2,7	3,0	0,0	0,1	-0,1	0,4	-0,8
Annen vareproduksjon	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,1	0,1	0,2	0,0
Tjenester	-0,8	-4,5	3,3	0,3	1,2	0,7	1,1	-2,1
Herav:								
Varehandel	-0,2	-0,8	1,0	-0,2	0,1	-0,1	0,1	-0,2
Overnatting og servering	0,0	-0,6	0,2	-0,1	0,2	0,1	0,1	-0,4

Danmark	20:1	20:2	20:3	20:4	21:1	21:2	21:3	2020
BNP	-0,7	-6,3	6,0	0,9	-0,4	2,2	0,9	-2,1
Industri og bergverk	0,5	-1,1	-0,2	0,4	0,7	0,0	0,5	-0,2
Annen vareproduksjon	0,2	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2
Tjenester	-1,3	-4,7	4,9	0,1	-0,9	1,6	0,2	-2,0

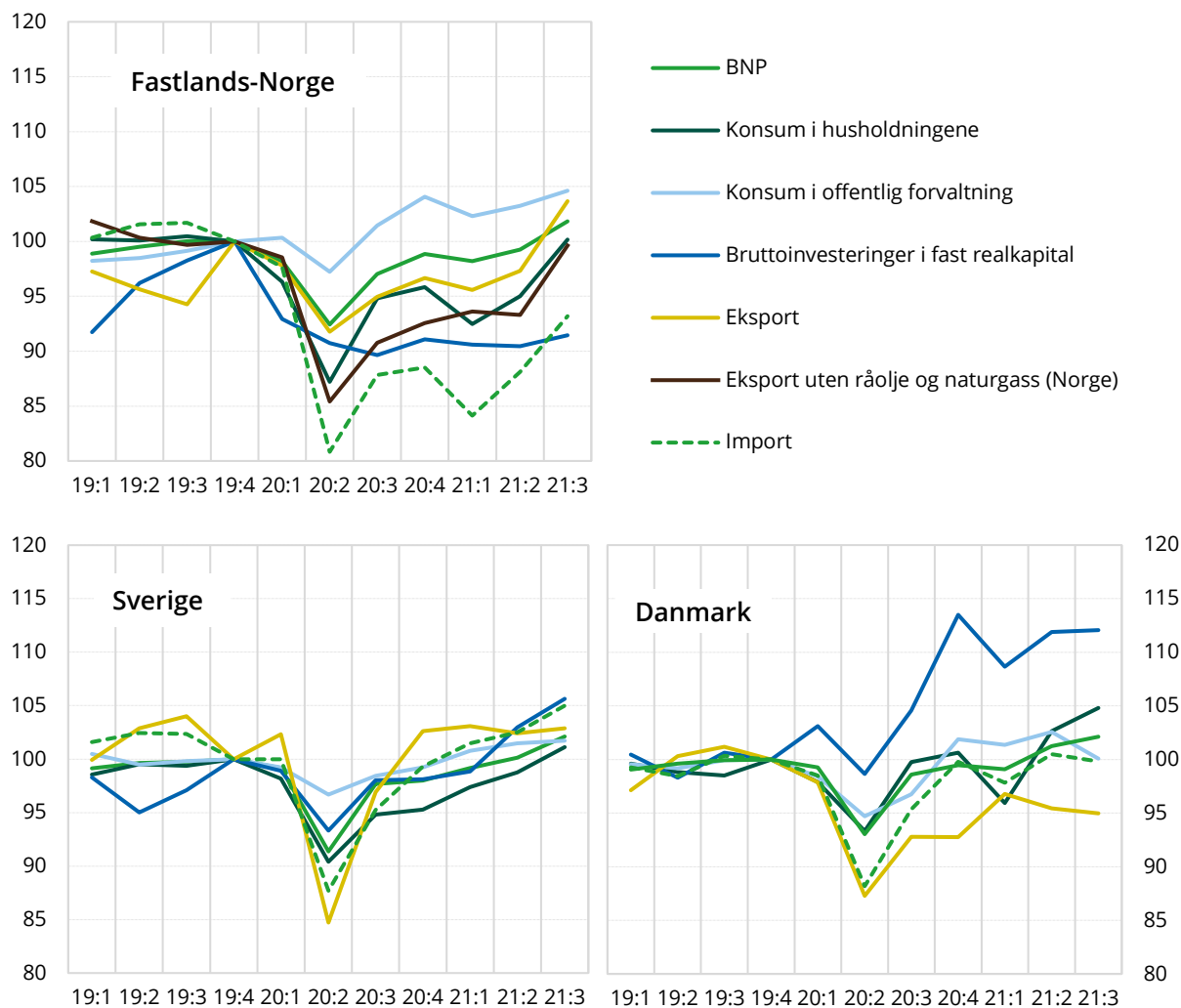
Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

4.3. Utviklingen i etterspørselskomponenter

Bevegelsene på etterspørselssiden i økonomien var nokså like i de skandinaviske landene etter koronautbruddet. Etter sterke fall i 2. kvartal, økte utenrikshandelen, privat og offentlig konsum, samt investeringene i 3. kvartal. Spesielt økt eksport og høyere privat konsum stod bak BNP-veksten i både Sverige og Danmark i 3. kvartal, jf. Figur 4.6. Disse landene er i større grad påvirket av internasjonale forhold der både eksporten og importen utgjør en større andel av BNP enn i Norge, jf. Figur 4.7.

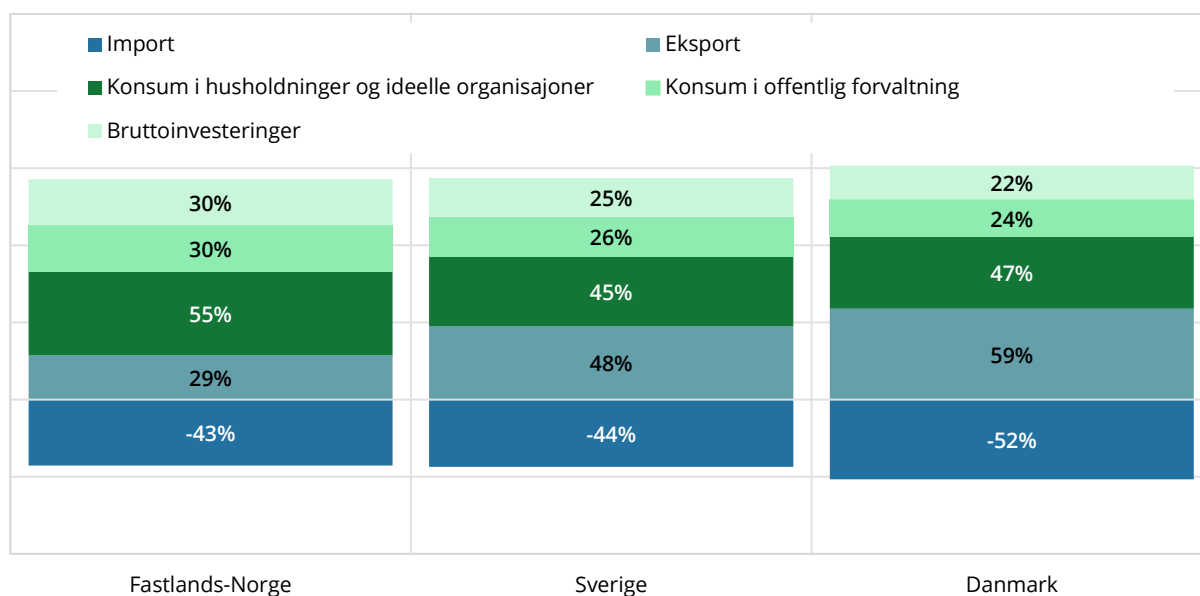
I vinteren 2020-2021 var tiltakene i første rekke rettet mot sosial distansering i befolkningen. Nedgangen og den påfølgende innhenting var dermed i stor grad drevet av husholdningenes konsum. Den høye konsumveksten idet samfunnet åpnet kan henge sammen med den aktive politikken som ble ført for å opprettholde husholdningenes inntekt. Utenrikshandelen tok seg også opp utover i 2021, ettersom smittebildet også bedret seg internasjonalt. Til sammenligning med Danmark og Norge ser man at husholdningenes konsum i Sverige vokste jevnt gjennom 2021, ettersom begrensningene på befolkningen var mildere. I alle de tre landene hadde de øvrige etterspørselskomponentene mindre svingninger i 2021.

Figur 4.6. BNP-komponenter. Indeksert volumutvikling. Kvartal. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Figur 4.7. Komponenters andel av BNP gitt ved siste endelige regnskapsår (2019)

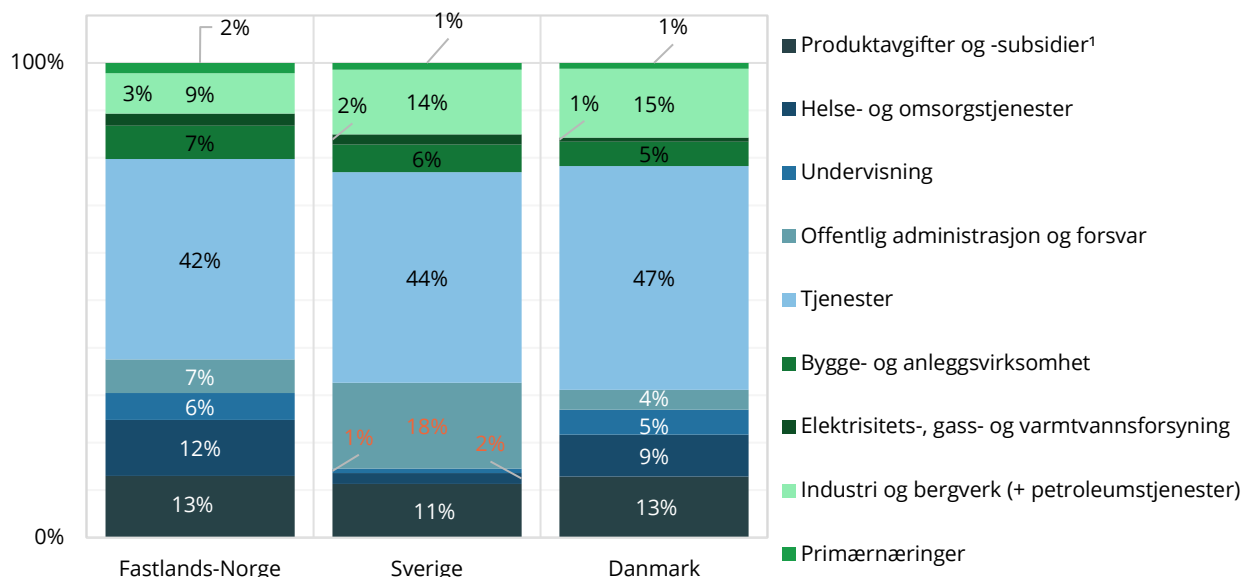

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

4.4. Hadde forskjeller i næringsstruktur betydning for utfallet?

Næringsstrukturen i de tre skandinaviske landene er nokså lik på et overordnet nivå. Forskjellen ligger spesielt i at Fastlands-Norge har en mindre industrinæring og tjenestenæring, noe større bygge- og anleggsvirksomhet, og større primærnæring (grunnet fiske og akvakultur) og at Danmark har størst tjenestenæring, jf. Figur 4.8.⁵

Figur 4.8. Nærings sammensetning i prosent av BNP. Siste endelige regnskapsår (2019)

¹ Bruttoprodukt i næringer måles i basisverdi, mens bruttonasjonalprodukt måles i markedsverdi. For at næringerens bidrag skal summere til bruttonasjonalprodukt, må derfor avgifter og subsidiers bidrag inkluderes.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

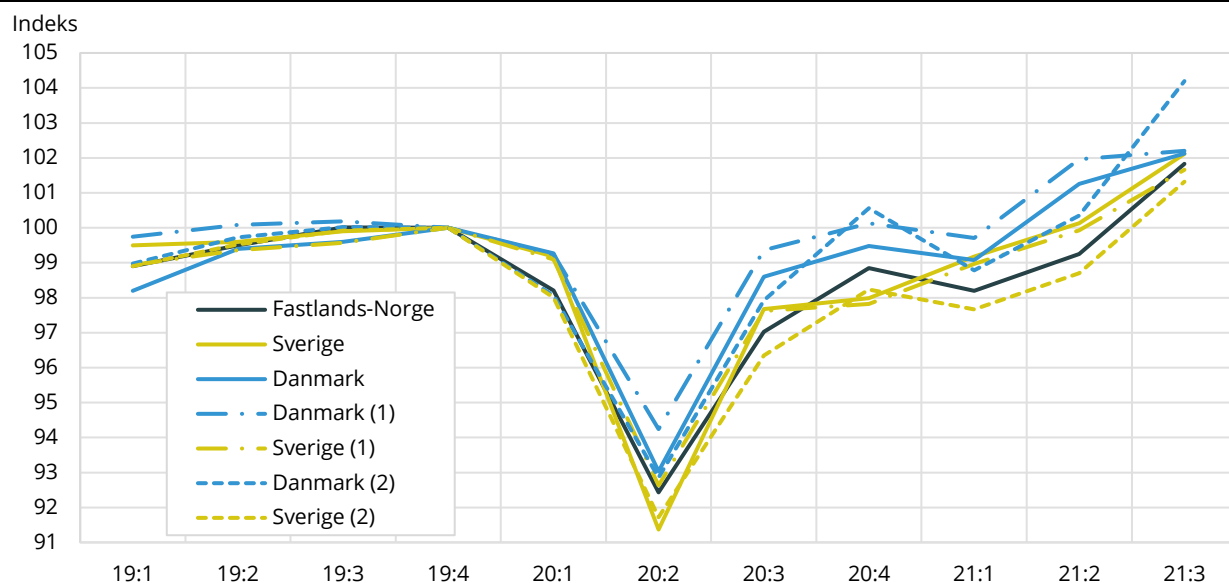
Vi har sett nærmere på hvordan utviklingen i Sverige og Danmark kunne sett ut dersom landene hadde norsk næringsstruktur, med prosentvis næringsvis kvartalsvekst i bruttoprodukt lik den faktiske utviklingen. Hensikten med denne beregningen er å isolere betydningen av næringsstruktur for det makroøkonomiske forløpet når vi sammenlikner utviklingen mellom landene. Beregningen er gjort ved å fordele BNP for Sverige og Danmark i 4. kvartal 2018 på næringer gitt norsk næringsstruktur. Dette resulterer i næringsvise nivåer som til sammen tilsvarer faktisk BNP i Sverige og Danmark i 4. kvartal 2018. Disse nivåene er så fremskrevet med den faktiske veksten innen hver av næringene i Sverige og Danmark. For eksempel utgjør nå industri- og bergverksnæringen i Sverige kun 8 prosent av BNP (mot 14 prosent i den faktiske svenske næringsstrukturen), men fallet i 2. kvartal 2020 er fortsatt på 20 prosent (sammenlignet med -6,3 prosent i Norge). Det store fallet i Sveriges industrinæring har altså mindre å si for den svenske økonomien når næringsstrukturen tilsvarer Fastlands-Norge. På samme måte har nå Danmark en mindre tjenestenæring. Dette næringsområdet hadde en dyp nedgang i 2. kvartal 2020 og som påvirker den aggregerte utviklingen i økonomien mindre når vekten reduseres.

Figur 4.9 og 4.10 viser at denne endrede næringsstrukturen til sammen ville betydd 1,2-1,3 prosentpoeng mindre fall for både Sverige og Danmark i 2. kvartal 2020, mens innhenting i 3. kvartal blir noe svakere. For Danmark er forløpet videre gjennom pandemien forholdsvis likt til og med 3. kvartal 2021, men på et noe høyere nivå. Dette kan særlig tilskrives at de hardt rammede

⁵ Sverige skiller ikke ut offentlig tilbud av undervisning og helse- og omsorgstjenester. Disse er derfor en del av kategorien «Offentlig forvaltning og forsvar».

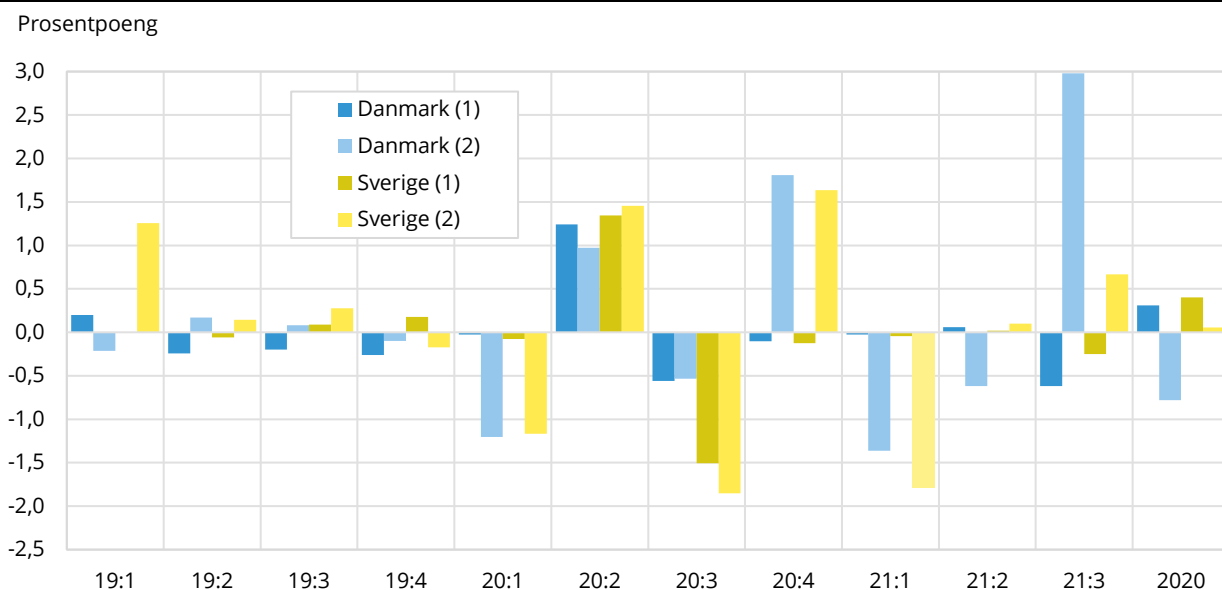
tjenestenæringene utgjør en mindre del av økonomien, og at bygge- og anleggsvirksomheten, som gikk godt under pandemien i Danmark, nå er noe større. For Sverige er hovedforskjellen at industrien, som falt kraftig i 2. kvartal, utgjør en mindre andel av økonomien. Ellers er forløpet nokså likt, men med marginalt mindre innhenting hver periode. En grunn til dette er at tjenestenæringene, som hentet seg tidligere i Sverige, er marginalt mindre med den norske næringsstrukturen. For hele 2020 gir denne beregningen at Sverige og Danmarks BNP kunne ha utviklet seg henholdsvis 0,4 og 0,3 prosentpoeng sterkere i 2020 om næringsstrukturen hadde vært mer lik Norges. Effekten av endret næringsstruktur er med andre ord nokså liten sett i forhold til hvor store svingningene har vært.

Figur 4.9. Bruttonasjonalprodukt i Sverige og Danmark med hhv. næringsstruktur (1) og næringsutvikling (2) tilsvarende Fastlands-Norge. Kvartal. Sesongjustert. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Figur 4.10. Bruttonasjonalprodukt i Sverige og Danmark med hhv. næringsstruktur (1) og næringsutvikling (2) tilsvarende Fastlands-Norge. Kvartal. Sesongjustert. Prosentpoengs differanse fra faktisk utvikling

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Denne sammenlikningen illustrerer betydningen av næringsstrukturen i landene. Størrelsen på tjenestenæringene er viktig, da tjenestene har vært hardest rammet gjennom pandemien. I Danmark, hvor tiltakene har vært om lag like strenge som i Norge, har tiltakene rammet hardere, ettersom landet har en mer tjenestetung økonomi. Siden Sverige har en større vareproduserende industri enn Norge, var landet mer sårbart for forhold som kunne påvirke den. Når denne industrien ble hardt rammet av forstyrrelser i internasjonale leverandørkjeder, var det av stor betydning for svensk økonomi, som forklarer det særlig store fallet i Sverige i 2. kvartal 2020. I Danmark ble bygge- og anleggsvirksomheten fritatt restriksjonene på utenlandsk arbeidskraft, og bransjen gikk bedre enn i Norge under pandemien. Med norsk næringsstruktur ville dette hatt større betydning.

En annen vinkling er å se på hvordan det ville gått med Sverige og Danmark dersom næringene i disse landene hadde samme utvikling som Norge. En slik beregning får frem betydningen av myndighetenes tiltak og husholdningenes tilpasning for ulike næringsstrukturer. Beregningen er gjort ved å fremskrive svenske og danske næringers nivå i 4. kvartal 2018 med de kvartalsvise vekstratene for tilsvarende næringer i Fastlands-Norge.

Figur 4.5 viser at en del svenske næringer hadde mer nedgang enn tilsvarende næringer i Norge i 2. kvartal 2020, men også kraftig innhenting i 3. kvartal. Figur 4.9 og 4.10 viser at i 1. kvartal 2020 blir utviklingen i Sverige svakere med norsk næringsutvikling. Nedgangen i 2. kvartal ville blitt dempet, som spesielt skyldes den svenske industrien, som både er større enn i Norge, og falt mer i 2. kvartal. Samtidig hentet industrien seg nær sagt fullstendig inn igjen i Sverige i 3. kvartal, noe som ikke er tilfelle med norsk næringsutvikling. Sammenlagt ville den svenske økonomien kun gått marginalt bedre i 2020 med norsk næringsutvikling.

Sveriges økonomi kommer også mindre skånsomt gjennom smittebølgen i 1. kvartal 2021 med norsk utvikling. Danmark får svakere utvikling i begynnelsen av 2020, men en bedre utvikling med norsk næringsutvikling i 2. kvartal 2020. Innhenting i 3. kvartal blir noe svakere, men med høyere vekst i 4. kvartal. Med næringsutvikling tilsvarende Fastlands-Norge, ville svensk økonomi utviklet seg mindre enn 0,1 prosentpoeng bedre i 2020, altså tilnærmet likt. Dansk økonomi ville utviklet seg om lag 0,8 prosentpoeng svakere. I 2021 ville begge landene hatt et svakere 1. kvartal, særlig Sverige, men også et sterkere 3. kvartal, særlig Danmark.

Analysen av betydningen av næringsstruktur er gjennomført på et forholdsvis aggregert nivå, siden mer detaljerte tall ikke foreligger før landene publiserer sine mer detaljerte årlige nasjonalregnskap for 2020. Det betyr at noen nyanser går tapt. Eksempelvis beregnes utviklingen for industrien samlet, uten å skille mellom for eksempel bilindustri og næringsmiddelindustri.

Resultatene indikerer at betydningen av næringsstruktur er liten sammenlignet med svingningene man uansett ser i alle landene. Resultatene tyder imidlertid på at de forholdsvis små ulikhetene mellom det tre landene til dels kan knyttes mot de ulike næringsstrukturene, og hvordan næringene har utviklet seg. Aktivitetsnivået kan ha blitt litt påvirket av at Sverige og Danmark hadde mer eller mindre av en bestemt næring, sammenlignet med Norge. Ulik utvikling i samme næringsområder kan også ha hatt litt å si, men betydningen er ikke stor. Selv om svensk industri utviklet seg vesentlig svakere i 2. kvartal enn norsk og dansk industri ble betydningen av dette reversert gjennom året.

4.5. Sterk nedgang i tjenestenæringene i alle landene

Både i Europa og USA har tjenestenæringer blitt særlig hardt rammet i 2020 og 2021. Det har særlig vært en markert nedgang i næringer som krever en form for sosial kontakt. Det gjelder både tjenester hvor mange mennesker møtes, som servering, kultur og underholdning og tjenester med en-til-en kontakt, som fysioterapeuter, tannleger og frisører. Videre var det brå fall i mange former for personlig transport og reiselivstjenester, både land-, sjø- og lufttransport.

I Norge og Danmark ga myndighetene i mars 2020 pålegg om at slike tjeneste-næringer skulle følge bestemte smittevernregler, innskrenke driften, eller i noen tilfeller innstille helt. Disse bestemmelsene ble lettet på gjennom sommeren, men nye strenge tiltak kom i begynnelsen av 2021. I tillegg til nye begrensninger på arrangementer, uteliv og reiseliv, måtte også butikker og kjøpesentre stenge i perioder. I Sverige ble det i mindre grad gitt slike pålegg i 2020, men myndighetene understreket viktigheten av å holde sosial distanse. Tiltakene som ble introdusert i Sverige tidlig i 2021 var også mildere, og kjøpesentre og butikker kunne holde åpent.

Det foreligger etter hvert flere studier fra både Europa og USA som tyder på at det kan være et betydelig innslag av selvregulering som påvirker etterspørselen etter slike tjenester (Sheridan m.fl. 2020, Chetty m.fl. 2020, Goolsbee og Syverson 2021). Det er nødvendigvis usikkert i hvilken grad resultatene fra slike undersøkelser også gjør seg gjeldende for de skandinaviske landene, og effekten av selvregulering kan tenkes å variere over tid. For eksempel kan utrulling av vaksinen ha endret folks syn på smitterisikoen, og redusert viljen til selvregulering. Likevel synes det å være rimelig å fastslå at husholdningene til en viss grad har innrettet seg etter smittesituasjonen uavhengig av formelle tiltak. Mange husholdninger ønsker å unngå smitte, og er godt kjent med tiltakene i andre land. Samtidig forteller ikke tiltakene hele historien, ettersom myndighetene tross alt har gitt svært like anbefalinger i hele Skandinavia. Folk avstår dermed fra å benytte tjenester som krever nærkontakt med andre. Det slår f.eks. ut i nedgang i restaurantbesøk, reiser med kollektivtrafikk og handel i fysiske butikker.

Videre er noen av tjenestenæringene innrettet mot etterspørsel fra utlandet. Det gjelder for overnatting og servering, der utenlandske turister normalt står for en betydelig del av etterspørselen, særlig i sommermånedene. Denne etterspørselen påvirkes både av landenes egne reguleringer, og av begrensninger myndigheter i andre land legger på inn- og utreise. Mange europeiske land hadde ulike restriksjoner på inn- og utreise i 2020, og det er derfor sannsynlig at etterspørselen fra utlandet ville falt uavhengig av hvilke restriksjoner de tre skandinaviske landene selv innførte. Sammenlignet med 2019 falt utlendingers konsum i Norge, Sverige og Danmark henholdsvis 67, 34 og 54 prosent, som tilsvarer mellom 0,8 og 1,4 prosentpoeng nedgang, som andel av landenes BNP. Det foreligger ikke opplysninger om hvordan dette fordeler seg på vare- og tjenestekonsum.

Tabell 4.4. Utlendingers konsum som andel av BNP

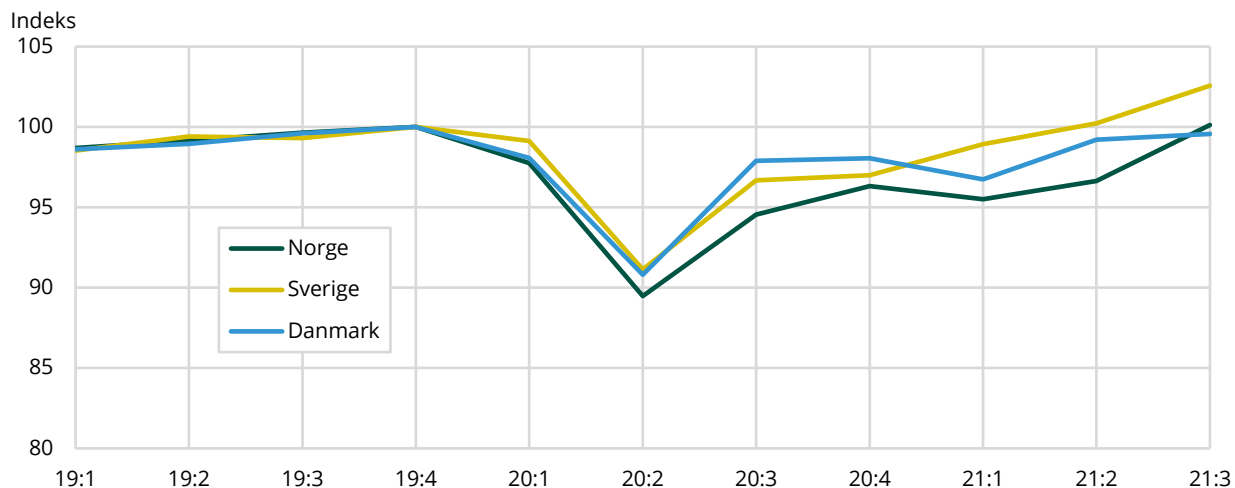
	2019	2020	Endring (pp.)
Fastlands-Norge	1,7	0,6	-1,1
Sverige	2,3	1,6	-0,8
Danmark	2,5	1,1	-1,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Sannsynligvis har både selvregulering, myndighetenes regulering, og bortfall av utenlandsk etterspørsel spilt en rolle for utviklingen i Norge, Sverige og Danmark. Det virker rimelig at selvregulering hadde forholdsvis større betydning i Sverige, siden myndighetenes reguleringer har vært mindre strenge der.

Forløpet for markedsrettede tjenestenæringene er nokså likt i de tre skandinaviske landene, se Figur 4.10. Nedgangen traff Norge og Danmark i hardest i mars, mens Sveriges nedgang ikke var like brå. Det samlede bruttoproduktet i markedsrettede tjenestenæringer falt rundt 2 prosent i Norge og Danmark i 1. kvartal 2020. Sverige så en svak nedgang på 0,3 prosent. I 2. kvartal var det større nedgang i alle landene og aktiviteten var henholdsvis 9, 11 og 10 prosent under nivået fra 4. kvartal 2019 i Sverige, Norge og Danmark. I 3. kvartal var gjeninnhenting sterk, spesielt for Danmark. I 4. kvartal var det en viss oppgang i Sverige og Danmark, og en sterkere oppgang i Norge. I årets siste kvartal var aktiviteten i markedsrettede tjenestenæringer i de tre landene mellom 3,2 og 3,8 prosent lavere enn samme kvartal 2019.

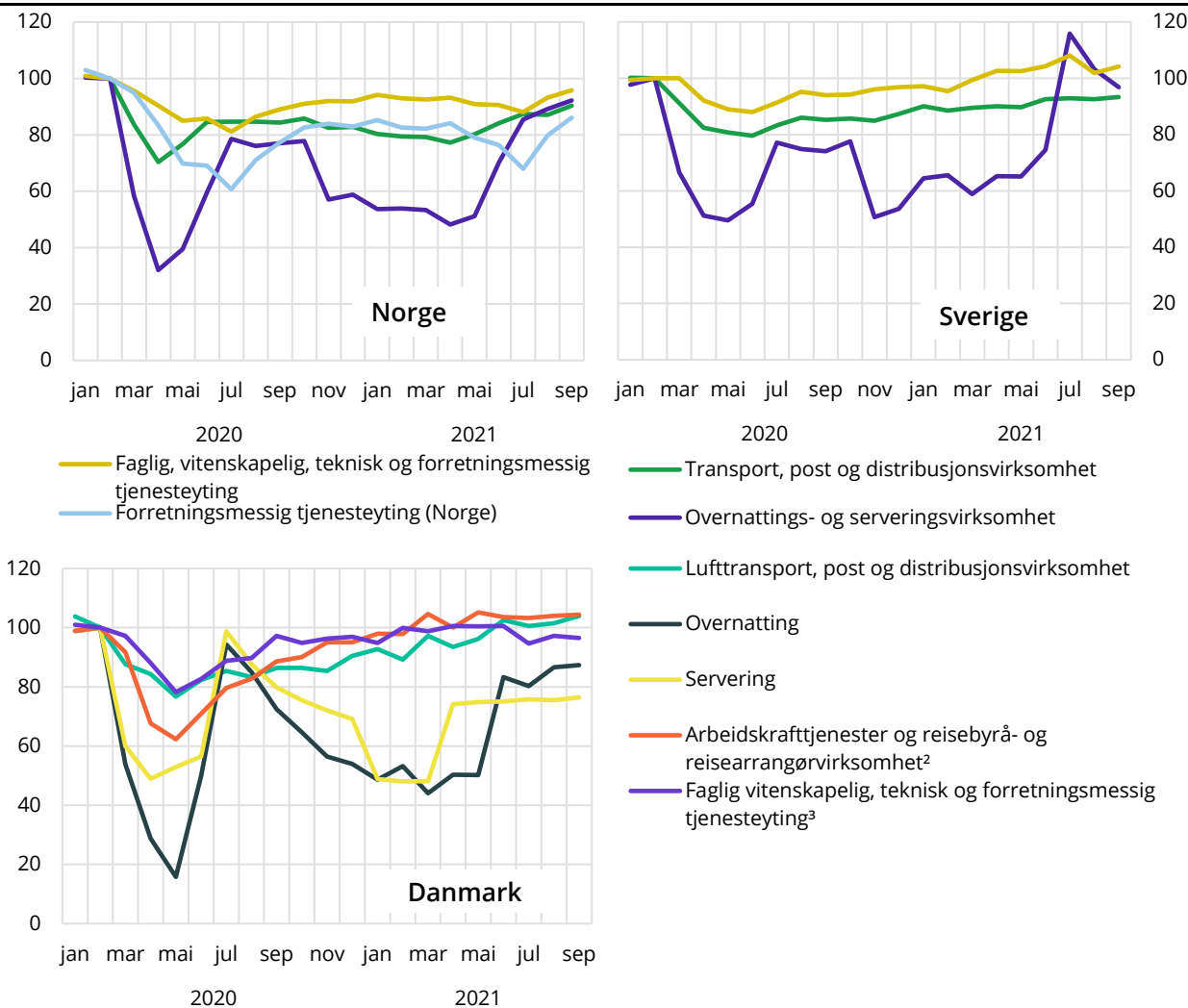
Figur 4.11. Bruttoprodukt i markedsrettede tjenestenæringer. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Figur 4.12. Bruttoprodukt¹ i hardt rammede tjenestenæringer. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100

¹ Produksjonsindekser er benyttet for Sverige og Danmark

² Del av forretningsmessig tjenesteyting

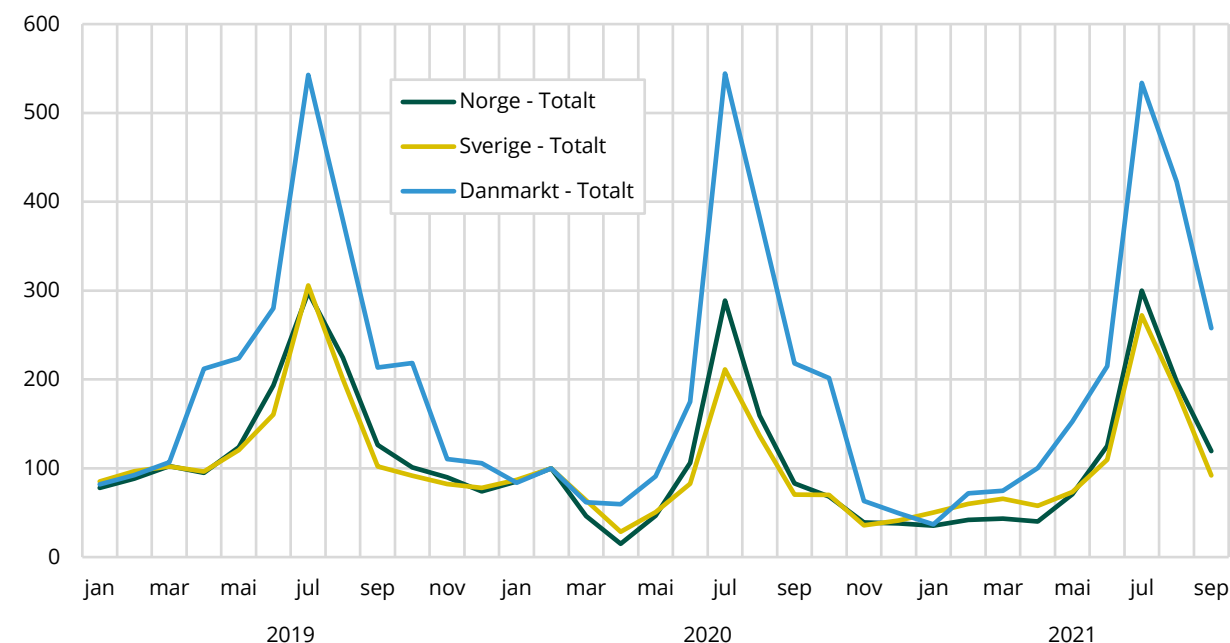
³ Inkluderer delene av forretningsmessig tjenesteyting nevnt over, og faglig vitenskapelig og teknisk tjenesteyting sett bort fra forskning og utvikling

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

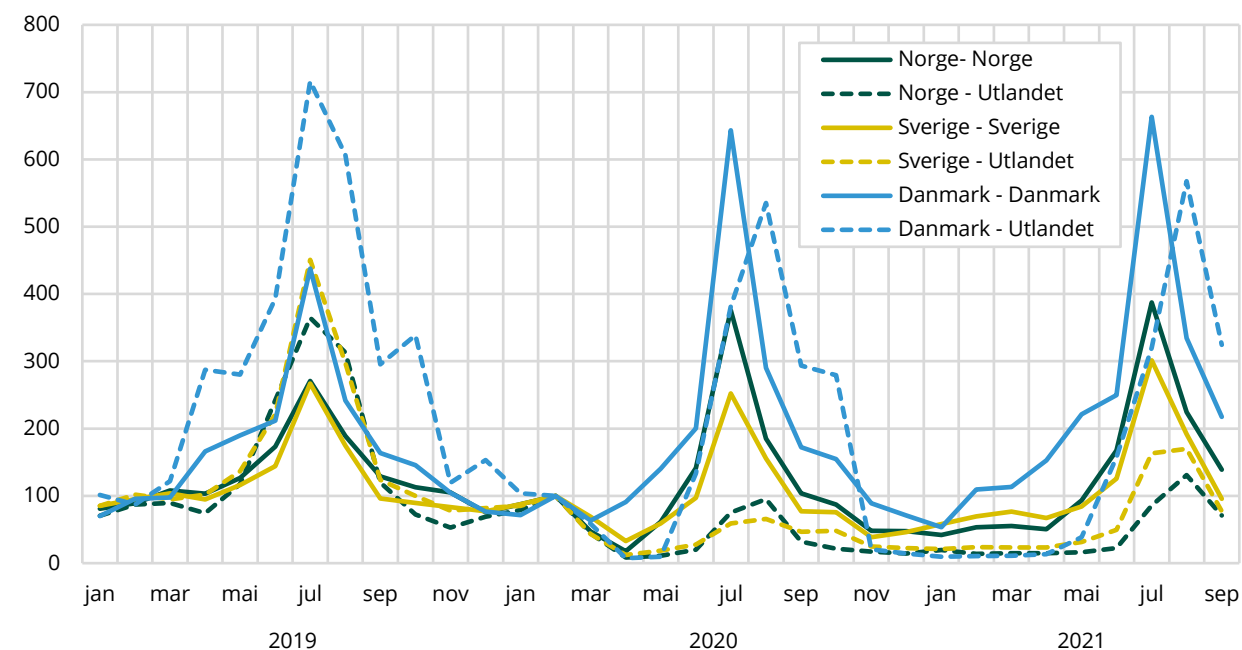
Blant de hardest rammede tjenestenæringene finner vi transport, overnatting og servering og forretningsmessig tjenesteyting (hvor blant annet reisebyråer og utleie av arbeidskraft ligger). Norge, Sverige og Danmark publiserer tall for ulike aggregeringsnivåer, og kun Norge viser den månedlige utviklingen. Riktignok finnes det produksjonsindekser for tilsvarende størrelser som kan sammenlignes med det månedlige bruttoproduktet i det norske nasjonalregnskapet. Sverige publiserer produksjonsindekser for alle næringene med unntak av forretningsmessig tjenesteyting, som kun publiseres aggregert med næringsområdet faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, som utviklet seg betydelig bedre gjennom pandemien. Danmark publiserer kun produksjonsindekser på et mindre aggregert nivå enn Sverige og Norge. Dermed kan ikke alle tallene sammenlignes direkte mellom landene. Tallene gir likevel en god pekepinn på bevegelsene som har skjedd i Skandinavia under pandemien.

Av figur 4.12 ser en at det var overnattings- og serveringsvirksomhet som ble rammet hardest både de første månedene av koronautbruddet, og ved den nye smittetoppen tidlig i 2021. Felles for alle landene var en oppgang gjennom sommermånedene, da folk ferierte i egne land, særlig i Danmark viser produksjonsindeksen at aktiviteten økte til nær nivået før pandemien. Deretter flatet aktiviteten ut i Norge og Sverige i en periode, frem til aktiviteten igjen falt kraftig vinteren 2020-2021. I Danmark falt aktiviteten kontinuerlig etter sommeren, til og med 1. kvartal 2021. Det initiale fallet i 2. kvartal 2020 var dypest i Norge, men den påfølgende gjeninnhenting var også kraftig. Utviklingen rundt årsskiftet 2020-2021 i Sverige skilte seg fra nabolandene ettersom aktiviteten steg. Både i Sverige og Norge kom etter hvert i 2021 aktiviteten tilbake nær nivåene før pandemien, men tallene for Danmark antyder at innhenting i landet var noe svakere.

Figur 4.13. Antall overnattinger. Måned. Indeksert utvikling. Februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

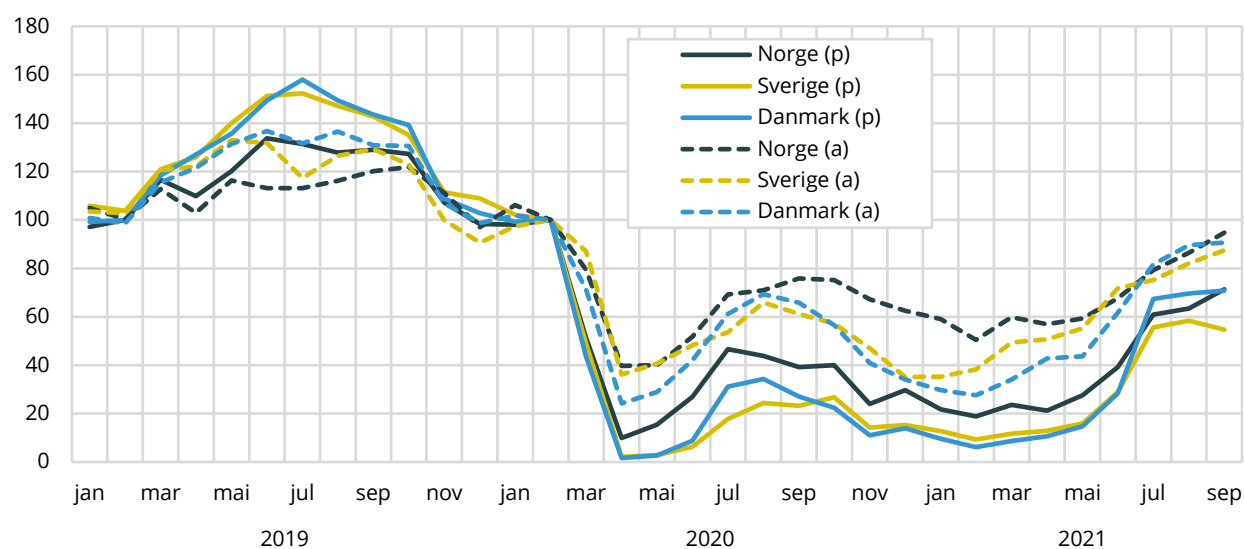
Figur 4.14. Antall overnattinger etter hjemland. Måned. Indeksert utvikling. Februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Overnattingsstatistikk viser at det totale antallet overnattinger nådde bunnen i april 2020. Antallet var også kraftig redusert rundt årsskiftet 2020-2021. Det initiale fallet da pandemien inntraff var dypest i Norge, mens Danmark på det jevne ble rammet minst, og hadde den sterkeste innhenting, drevet av både dansker og utlendingers overnattingsdøgn. I juli 2020 lå overnattingsdøgnene i Danmark og Norge rett i underkant av antallet i samme periode i 2019. Veksten i sommermånedene i Norge og Sverige ble nesten utelukkende drevet av nordmenn og svenkers overnattinger i sine egne land. I figur 4.14 fremkommer det at Danmark i mindre grad enn nabolandene opplevde bortgang av utenlandske overnattinger. Antallet overnattinger i alle landene falt så utover høsten og vinteren 2020. Fra våren og ut høsten 2021 steg igjen antallet overnattinger i alle land og toppet seg i juli. I hele Skandinavia ble antallet etter hvert høyere enn i 2020, og det var flere overnattinger fra utlandet.

Transportnæringen omfatter blant annet kollektivtransport, jernbane, lufttransport og drosjer. I Norge kom nedgangen i næringen momentant og nådde bunnen i april. I Sverige falt næringen mindre brått og hadde et høyere bunnivå som kom i mai. Felles for landene var at utviklingen deretter var langt flatere, men i positiv retning for Sverige, og negativ for Norge. Tidlig i 2021 gikk aktiviteten i transportnæringen ned i Norge, mens utviklingen nær sagt var flat i Sverige i perioden. Etter april 2021 begynte innhenting i Norge. I september nærmet aktiviteten seg samme nivå som i Sverige. I begge landene var aktiviteten fortsatt lavere enn før pandemien. For Danmark foreligger mindre detaljert informasjon om utviklingen i transportnæringen.

Figur 4.15. Inn- og utlands flytrafikk. Antall passasjerer (p) og ankomster/avganger (a). Indeksert månedsutvikling. Februar 2020 = 100

Kilde: Avinor, Transportstyrelsen, Trafikstyrelsen

Innen transportnæringen ble luftfarten spesielt hardt rammet, som følge av reiserestriksjoner og krav om testing og karantene, samt konsumentenes ønske om å unngå smitte. Sammenlignbare nasjonalregnskapstall på månedsbasis på et slikt detaljnivå foreligger ikke, men flytrafikkdata er et godt alternativ. Trafikk, målt i form av både antall passasjerer og flyvninger (ankomst og avgang) falt brått fra februar 2020 og nådde bunnen i april. Antall passasjerer falt mer enn antall flyvninger i alle landene. Førstnevnte falt nær 100 prosent fra februar til april i Sverige og Danmark, mens nedgangen var på 90 prosent i Norge. Antall flyvninger falt mellom 60 og 80 prosent. Gjennom sommeren 2020 ble reiserestriksjonene noe mildere, og flytrafikken steg, men gjennom pandemien har nivået vært langt lavere enn i et normalår. Antallet flyvninger og passasjerer var høyere i 2021 enn i 2020, og tiltok særlig kraftig gjennom våren og sommeren 2021, samtidig som vaksinen ble rullet ut og reiserestriksjonene ble lettet på. Utviklingen i Skandinavia har vært svært lik, men på det jevne har antallet flyvninger og passasjerer vært høyest i Norge frem til sommeren 2021, hvor flytrafikken i alle landene steg til nær sagt samme nivåer.

I Norge har forretningsmessig tjenesteyting blitt hardt rammet av koronapandemien. Næringsområdet leverer i all hovedsak tjenester til andre bedrifter, deriblant arbeidskrafttjenester, rengjøringstjenester, kontortjenester og vaktjenester. I tillegg inkluderer forretningsmessig tjenesteyting reisebyrå- og reisearrangørvirksomheten, som i hovedsak er rettet mot utenlandsreiser. Ettersom mye økonomisk aktivitet ble innstilt i 2020, falt etterspørselen etter tjenester som leid arbeidskraft og vektere. Reiserestriksjonene rammet aktiviteten i reisebyrå- og reisearrangørvirksomhetene, og arbeidskrafttjenestene, ettersom næringen benytter mye ikke-bosatt arbeidskraft.

Sverige publiserer produksjonsindeksen for forretningsmessig tjenesteyting i samme aggregat som faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Sistnevnte næringsområde er mindre påvirket av pandemien. Det er derfor ikke mulig å skille ut den antatt svakere utviklingen i førstnevnte næring for Sverige. For å kunne sammenligne landene, må derfor de to næringsområdene slås sammen, vist i figur 4.12. Denne sammenligningen viser at det har vært nedgang i begge land, men fallet ser ut til å ha vært størst i Norge. Danske tall dekker færre deler av næringsområdet, men i figur 4.12 vises utviklingen i arbeidskrafttjenester og i reisebyrå- og reisearrangørvirksomhet. Underlagstall fra det norske nasjonalregnskapet antyder at disse næringsområdene har vært hardere rammet enn de øvrige delene av forretningsmessig tjenesteyting i Norge. Produksjonsindeksene fra Danmark for disse næringene har en noe bedre utvikling, sammenlignet med utviklingen i forretningsmessig

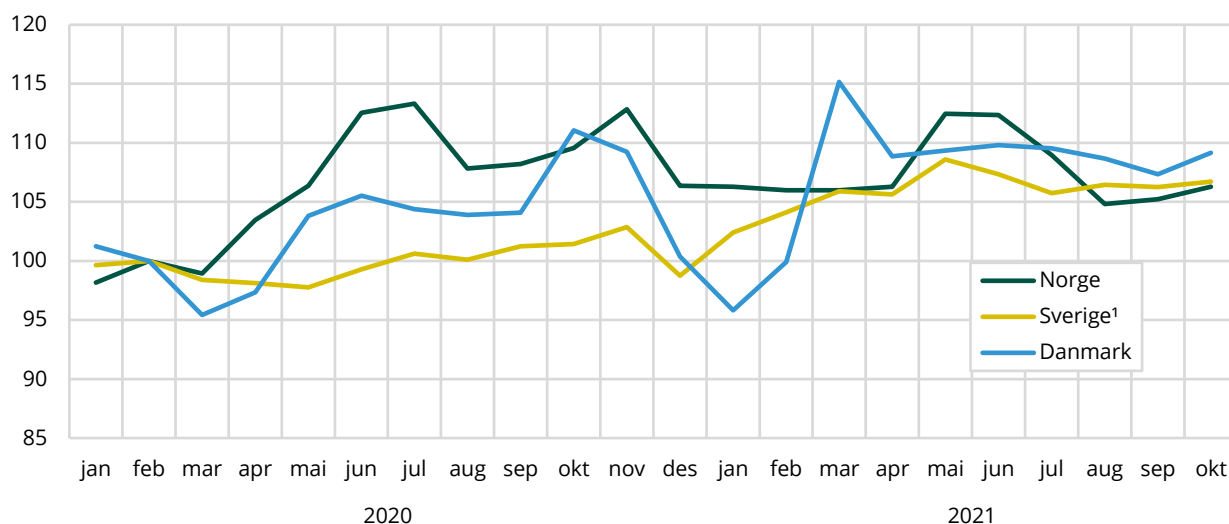
tjenesteyting i Norge. Dermed antyder tallene at forretningsmessig tjenesteyting i Norge har hatt en svakere utvikling enn i nabolandene.

I 2020 var varehandelen⁶, spesielt detaljhandelen, tjenestenæringen som gikk mot strømmen. I desember hadde næringen i Norge vokst om lag 10 prosent siden februar. Dette endret seg i begynnelsen av 2021, da butikker og kjøpesentre stengte i Norge og Danmark. I begge landene sto nedgang i varehandelen for en betydelig del av fallet i aktivitet i 1. kvartal 2021. Detaljomsetningsindekser for de skandinaviske landene, vist i figur 4.16, gir et godt bilde på utviklingen i detaljhandelen.

I Norge tok detaljhandelen seg opp allerede fra starten på pandemien i mars. Også Danmark opplevde høy vekst, men først fra mai måned. Det generelt høye nivået i Norge og Danmark kan sees i sammenheng med nedstengingen av mange tjenester som husholdningene vanligvis benytter seg av, som overnatting og servering, reising og arrangementer.

I Sverige, hvor samfunnet på det jevne har hatt færre restriksjoner, har veksten i detaljomsetningen vært lavere, etter først å ha falt fra februar til april. Det er nærliggende å tro at forskjellig utvikling i detaljomsetningen i Norge og Sverige også til dels skyldes den sterkt reduserte grensehandelen. SSBs grensehandelsstatistikk viser at nordmenn i gjennomsnitt har handlet i Sverige for om lag 3,4 milliarder kroner i kvartalet mellom 2010 og 2019. I 2. kvartal 2020 var tallet helt nede i 28 millioner, mer enn 80 prosent lavere enn snittet de siste ti årene. Fra 2019 til 2020 falt grensehandelen ifølge SSB med over 14 milliarder kroner, dette svarer til en nedgang på nærmere 90 prosent. I 2019 handlet nordmenn for nærmere 15 milliarder norske kroner i Sverige. Til sammenligning var varekonsumet i Sverige på om lag 1027 milliarder svenske kroner. Nordmenns grensehandel tilsvarte dermed nær 1,5 prosent av svensk varekonsum i 2019. Danskers grensehandel lå i 2018 på 8 milliarder danske kroner og mesteparten av denne, om lag 40 prosent, fant sted i Tyskland.⁷ Veksten i detaljhandelen i Danmark fra april til juni kan dermed delvis være en effekt av stengt grense mot Tyskland, tilsvarende effekten av Norges stengte grense mot Sverige. Virkningen av stengte grenser har dermed trolig vært forskjellig i de tre landene, og løftet varehandelen i Norge og Danmark, mens virkningen har vært negativ i Sverige.

Figur 4.16. Detaljomsetning 2020 og 2021. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100

¹ ekskl. drivstoff

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

⁶ Varehandelen består av agentur-, engros- og detaljhandel.

⁷ Skatteministeriet. Skatteøkonomisk Redegørelse 2019.

<https://www.skm.dk/aktuelt/publikationer/rapporter/skatteoekonomisk-redegørelse-2019/>

I både Norge og Danmark var detaljomsetningen rekordhøy gjennom pandemien, men smitteøkningen vinteren 2020-2021 gjorde at begge landene i perioder stengte butikker og kjøpesentre. Det synes i tallene, særlig for Danmark. Det store fallet mot slutten av året for Danmark kan også sees i sammenheng med det uvanlig høye nivået fra september til oktober. Danmarks statistikkbyrå peker på utbetalingen av tilbakeholdte feriepenger, utbetalt 29. september, som medvirkende årsak til den markante økningen i forbruket. Da dette var et engangsbeløp, ble ikke detaljhandelen værende på dette nivået i de påfølgende månedene. Forløpet i Danmark og Norge preges ikke bare av høye nivåer, men også høy volatilitet. Etter perioden med strenge tiltak i 2021 steg detaljomsetningen kraftig. Etter en lengre periode med nedstenging hvor husholdningene ikke hadde stor mulighet til forbruk, synes tallene å vise at pendelen svingte kraftig mot høyere forbruk. På sin side har ikke bare den svenske detaljomsetningen vært lavere gjennom pandemien, men også langt mindre volatil, og viser ikke samme kraftige ned- og oppgang rundt vinteren 2020-2021. Tabell 4.3 viste at varehandelen sammenlagt vokste i Norge i 2020, mens næringen bidro i negativ retning for Sverige.

Til sammen gir tjenestenæringene det største bidraget til nedgangen i økonomisk aktivitet i 2020. Det synes rimelig å anta at dette for en stor del kan knyttes til pandemien. Forløpet videre i 2021 underbygger også dette, ettersom svingningene i tjenestenæringene nært følger smittebildet i de ulike kvartalene. I Norge og Danmark er dette delvis en konsekvens av myndighetspålagte restriksjoner, men det er usikkert hva utfallet ville blitt uten disse påleggene. Nedgangen i 2020 var like sterk i Sverige, hvor selvregulering antagelig har spilt en rolle. I begynnelsen av 2021 gikk det derimot noe bedre med de svenske tjenestenæringene enn i Danmark og Norge, men forskjellene er små. I hovedsak har tjenestenæringene i de tre landene bemerkelsesverdig like forløp, som i stor grad forklarer at utviklingen i BNP også har vært svært lik.

4.6. Ulike forløp i vareproduserende industri

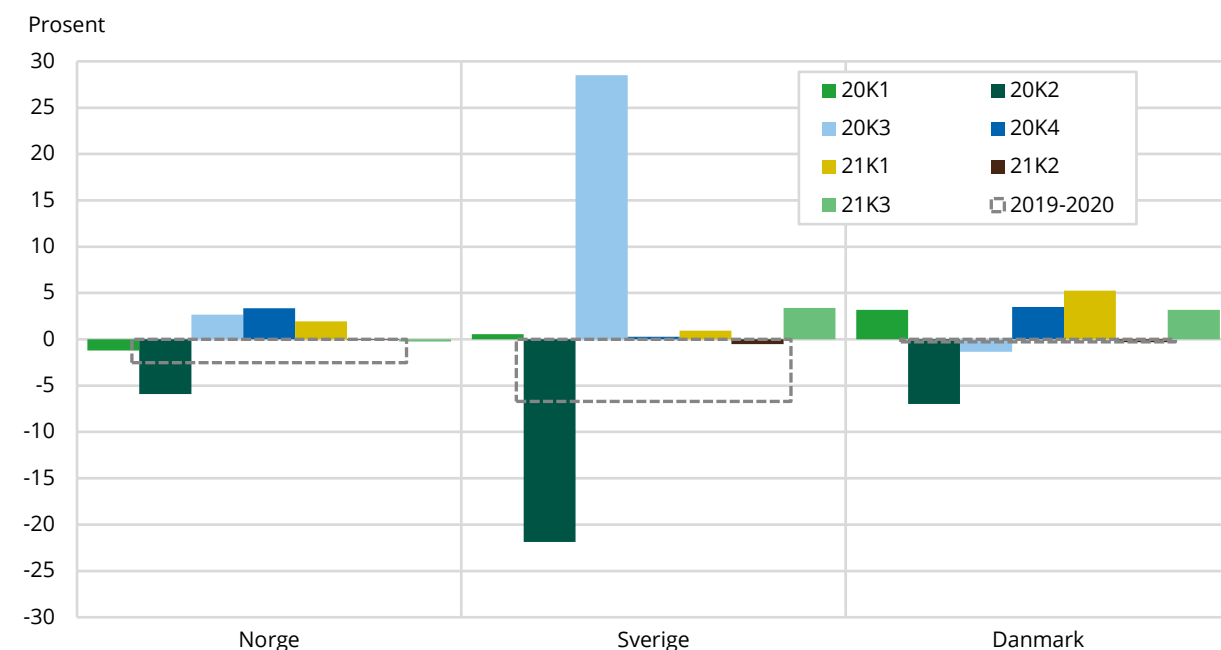
Industrien utgjør en mindre del av norsk økonomi enn i våre naboland. Industrinæringen sto for om lag 13-14 prosent av markedsverdien til bruttonasjonal-produktet i Sverige og Danmark ifølge endelige nasjonalregnskap for 2019. For Fastlands-Norge var andelen på 7 prosent.

Som omtalt i kapittel 4.2 og 4.4 var nedgangen da pandemien først inntraff langt sterkere i svensk industri, enn i Norge og Danmark. I Sverige falt bruttoproduktet i industrien 22 prosent i 2. kvartal 2020, mens nedgangen i Danmark og Norge var på om lag 7 og 6 prosent, se figur 4.17. Med en stor andel av økonomien og et dypt fall, stod derfor industrien for store deler av nedgangen i BNP i 2. kvartal i Sverige, som vist i figur 4.5. I 3. kvartal var innhenting i Sverige på hele 29 prosent og hele fallet fra 2. kvartal var dermed hentet inn igjen. Norge hadde en mer moderat innhenting i 3. kvartal, med en vekst på 2,6 prosent, mens dansk industri falt ytterligere 1,3 prosent. I 4. kvartal vokste industrien i Norge og Danmark, mens bruttoproduktet i svensk industri hadde flat utvikling. Ved utgangen av 2020 sto det bedre til for svensk industri enn i Norge og Danmark, og nivået var høyere enn før pandemien. For året sett under ett sank bruttoproduktet i svensk industri 6,7 prosent, mot 0,3 prosent i dansk og 2,5 prosent i norsk industri. Selv om industrien i Sverige etter hvert hentet seg inn mer enn i Norge og Danmark, sto det store fallet i 2. kvartal altså for en betydelig større årlig nedgang enn det mer jevne forløpet i nabolandene. Mens forløpet i andre næringer er bemerkelsesverdig likt landene imellom, er utviklingen i industrien grunnen til at Sverige hadde større samlet nedgang i BNP i 2020 enn Norge og Danmark.

Det gikk forholdsvis godt med industrien i Skandinavia gjennom smittebølgen og nedstengingen i 1. kvartal 2021, og bruttoproduktet vokste i alle landene, men mest i Danmark. Gjennom 2. og 3. kvartal 2021 hadde utviklingen i dansk og svensk industri forholdsvis likt forløp og vokste på det jevne, mens utviklingen i Norge var svakt negativt. Den noe svakere utviklingen i norsk industri henger sammen med utfordringer i leverandørindustrien til oljenæringen. Denne delen av

industrien benytter mye utenlandsk arbeidskraft, og ble derfor hardere rammet av innreisebegrensninger. Samtidig ble industrien i 2021 også preget av logistikkutfordringer og råvaremangel på verdensmarkedet.

Figur 4.17. Bruttoprodukt i industrien. Prosentvis volumendring. Kvartal. Sesongjustert

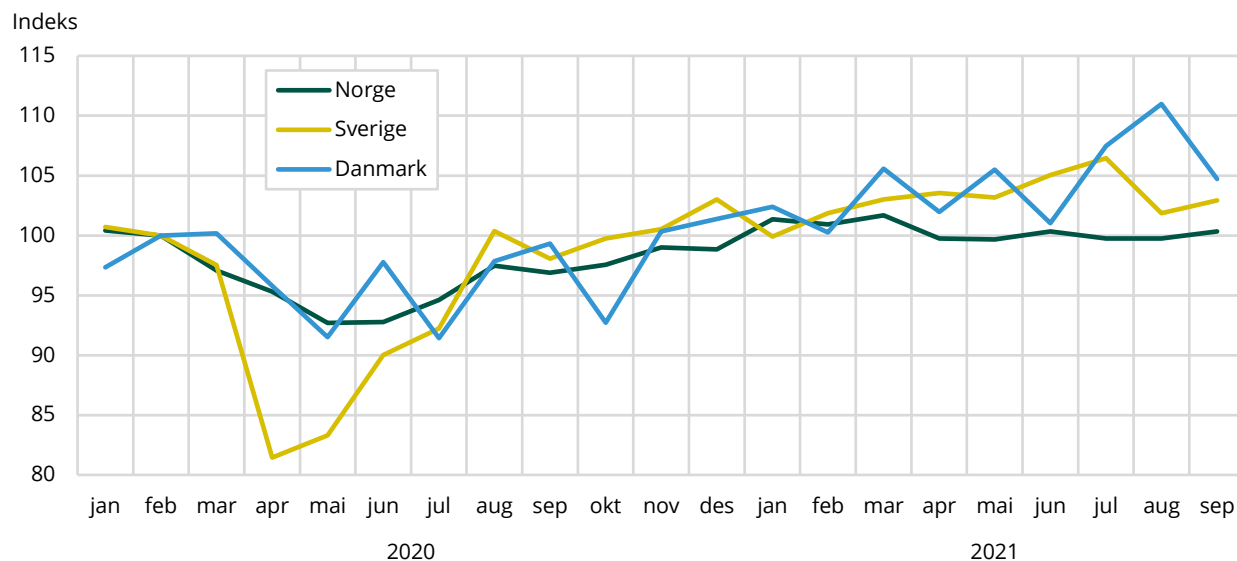

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

De månedlige produksjonsindeksene for industri viser at april 2020 var den svakeste måneden i Sverige. Nedgangen skyldtes i all hovedsak transportmiddelindustrien, herunder bilindustrien, som ble hardt rammet av redusert etterspørsel i både inn- og utland, og falt over 70 prosent i april 2020, sammenlignet med februar. Det dype fallet i svensk industri i 2. kvartal 2020 samlet sett, skyldes i all hovedsak dette fallet. For månedene i 3. og 4. kvartal, viser produksjonsindeksen at transportmidler også stod for det meste av gjeninnhenting. Også møbelindustrien utviklet seg sterkt gjennom månedene i 3. kvartal. Møbelindustrien har også gått godt i Norge og Danmark under pandemien, drevet av endringer i husholdningenes handlemønstre. Under stengingen av samfunnet har mange husholdninger brukt mer av sin inntekt på oppussing og interiør i hjemmet. Ved utgangen av 2020 lå industriindeks-nivået i Sverige om lag 2,3 prosent over februar, og industrien i landet sto ikke dårligere til enn i nabolandene.

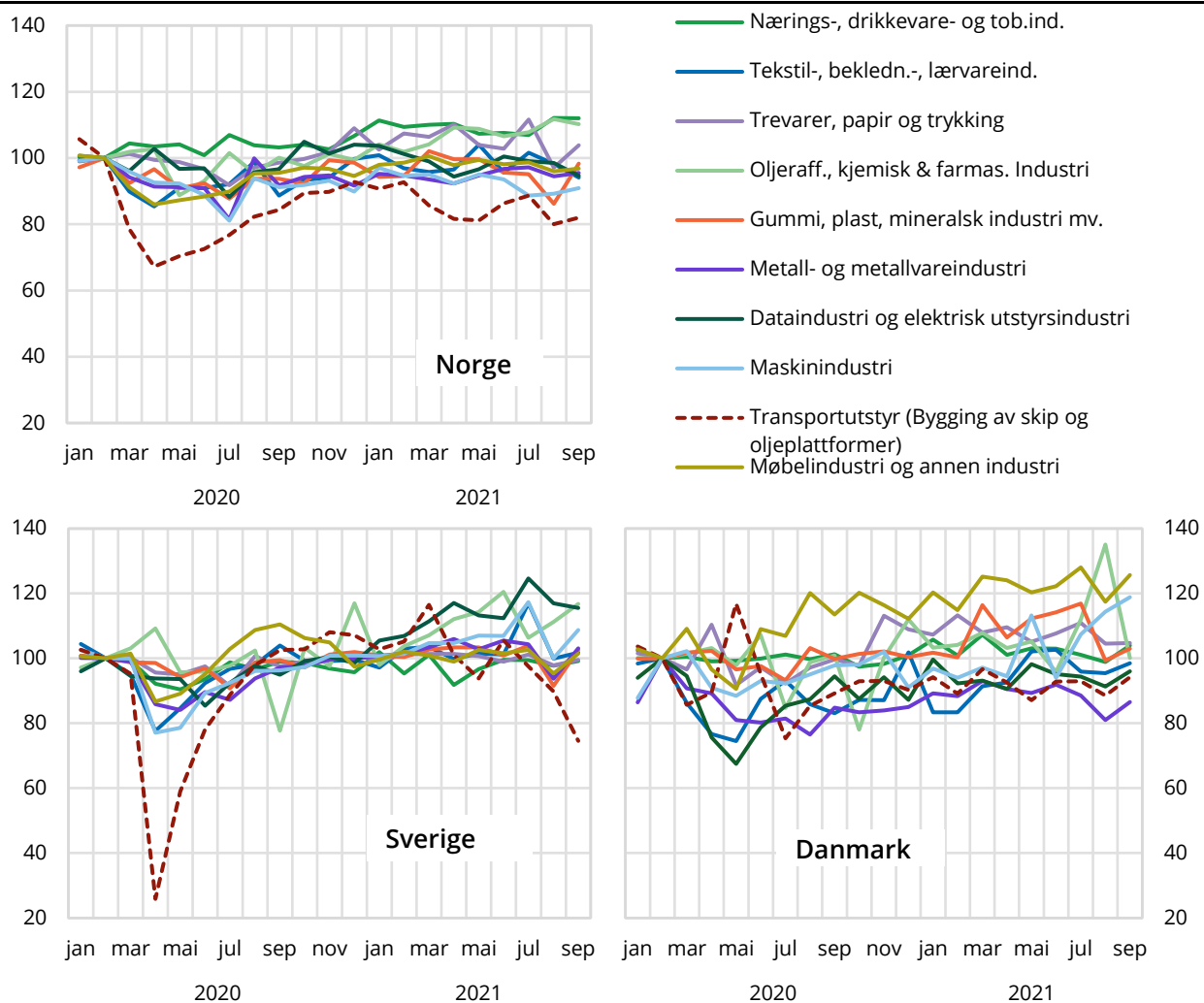
Transportmiddelindustrien i Sverige vokste videre i 1. kvartal 2021, men hadde nedgang i april og mai. Aktiviteten falt videre i 3. kvartal, og indeksnivået lå igjen langt under nivået før pandemien. Nedgangen var ikke like kraftig som i 2. kvartal 2020. Samlet sett var utviklingen i bruttoproduktet i industrien forholdsvis flat gjennom 1. og 2. kvartal 2021 i Sverige, men bruttoproduktet steg i 3. kvartal.

Figur 4.18. Produksjonsindeks for industri. 2020 og 2021. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Figur 4.19. Produksjonsindeks for industrinæringer. 2020 og 2021. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

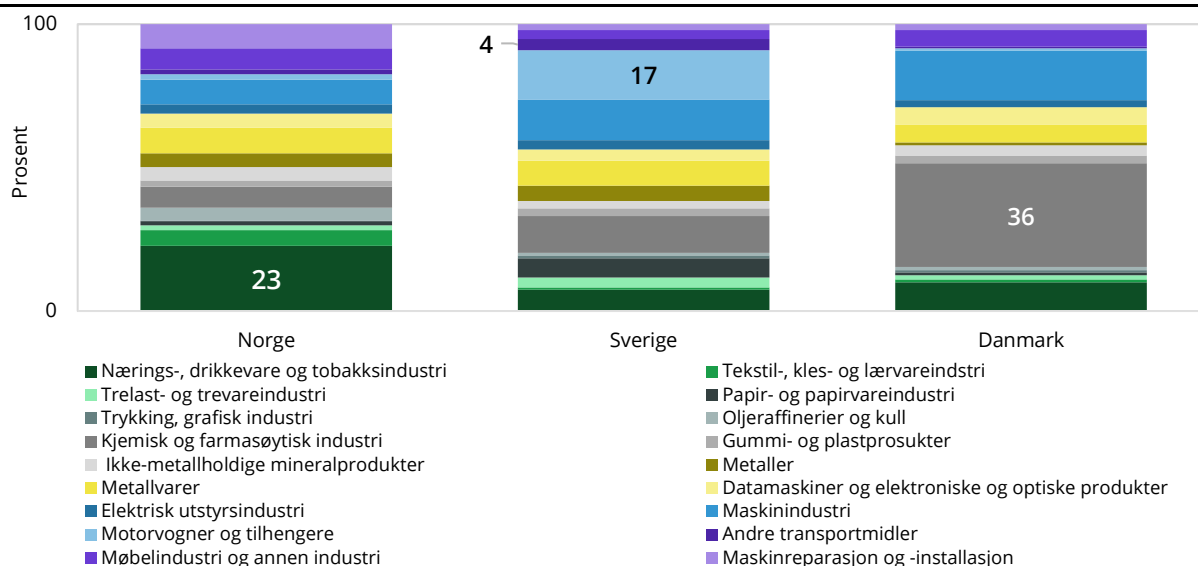
I Norge sto også transportmiddelindustrien, spesielt petroleumsrelatert industri,⁸ for mye av fallet, og den påfølgende gjeninnhenting i 2020, men bevegelsene har ikke på langt nær vært så kraftige som i Sverige. I april lå næringen 30 prosent under februarnivået. Selv etter gjeninnhenting i 3. og 4. kvartal 2020 lå indeksnivået lavere enn før pandemien. På den andre siden har Norges store industri for næringsmidler, drikkevarer og tobakk hatt en positiv utvikling gjennom 2020, som bidro til å holde industrien oppe.

Flere deler av norsk industri fortsatte å vokse i 2021, deriblant næringsmiddelindustrien. Likevel har norsk industri hatt en mer dempet utvikling i 2021 enn nabolandene. Hovedsakelig skyldes dette en svak utvikling i leverandørindustrien, herunder metallvarer, maskiner og utstyr, transportmidler og plattformer, hovedsakelig tilknyttet oljenæringen.

I Danmark har utviklingen vært mer blandet, men spesielt tekstil- og dataindustri trakk ned i april og mai 2020. I oktober førte et sterkt fall i farmasøytisk industri til en nedgang i industriproduksjonen i Danmark, før næringen steg gjennom månedene i 4. kvartal. Danmarks statistikkbyrå fremhever at farmasøytisk industri er en næring, som grunnet sin struktur med få og store virksomheter ofte har store variasjoner. Samlet lå industriindeksen i Danmark om lag 1,5 prosent høyere i desember enn i februar 2020, og nedgangen 2019-2020 var mindre i Danmark enn i nabolandene. Utviklingen videre i 2021 var også positiv, spesielt i 1. og 3. kvartal. I 3. kvartal, særlig i august, steg Danmarks store farmasøytiske industri kraftig.

Farmasøytisk og kjemisk industri er den største enkeltnæringen innen industrien i Danmark, med en andel på 36 prosent av bruttoproduktet. Store bevegelser her har følgelig betydelig påvirkning på industrien totalt. Det samme er tilfellet for transportmiddelindustrien i Sverige, som utgjør 17 prosent av industriaggregatet. For Norges del, der næringsmiddel-, drikkevarer- og tobakksindustrien er den største enkeltnæringen, med en andel på 23 prosent, ville utviklingen i industrien vært betraktelig svakere om det ikke var for den positive utviklingen i dette næringsområdet gjennom pandemien.

Figur 4.20. Sammensetning av industrien. Siste endelige regnskapsår (2019)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Norsk industri falt altså mindre enn svensk industri, men litt mer enn dansk industri i 2. kvartal 2020. Nedgangen i Norge hadde vært dypere sett bort fra næringsmiddelindustriens bidrag. Sverige

⁸ Petroleumsrelatert industri omfatter bygging av oljeplattformer (boreplattformer, flytende eller til nedsenkning) og moduler.

sin nedgang hadde på sin side vært mindre dyp sett bort fra transportindustrien, mens Danmark sin gode utvikling til dels kan knyttes til den store farmasiindustrien i landet. Tallene synes å vise at forskjellene i industriutviklingen i Skandinavia kan tilskrives sammensetningen av industrien i landene, i større grad enn innretningen av smitteverntiltak. Særlig gjelder dette under sjokket i 2. kvartal 2020.

Utover i pandemien kan de ulike strategiene ha vist seg å påvirke utviklingen, men forskjellene mellom landene er av langt mindre betydningsfull størrelsesorden etter 2. kvartal 2020. For eksempel har Norge hatt en svakere innhenting i 2021, som kan knyttes til mangel på utenlandsk arbeidskraft i leverandørindustrien, mens Sverige og Danmark i større grad har gitt utenlandsk arbeidskraft i industrien fritak fra reiserestriksjonene. Det er riktignok ikke mulig å gjennomføre en analyse som i kapittel 2 og påføre svensk og dansk industri norsk struktur, da detaljerte nasjonalregnskapstall for næringene som inngår i industrien ikke er tilgjengelige på kvartalsbasis for våre naboland.

4.7. Også produksjonen i offentlig forvaltning falt

I nasjonalregnskapet blir offentlig produksjon definert som summen av «produksjonskostnadene» det vil si det offentliges lønnskostnader, kjøp av varer og tjenester samt slitasje på kapitalen pluss eventuelle næringskatter. Slike produksjonskostnader kan for eksempel være knyttet til drift av pleie- og omsorgsinstitusjoner. Husholdningene som nyter godt av tjenestene, betaler ofte en mindre sum i egenbetaling eller gebyr. Offentlig konsum er definert som differansen mellom produksjonskostnadene og gebyrene, og utgjør altså den offentlige finansierte delen av tjenesteproduksjonen

I offentlig konsum inngår også såkalte «produktkjøp» til husholdningene. Dette er offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester fra private aktører, som formidles direkte til husholdningene. Størstedelen av dette er betaling for ulike helse- og omsorgstjenester som tilbys av det private, for eksempel refusjon av allmenn-leggehjelp og refusjon av medisinerutgifter. Andre eksempler på slike «produktkjøp» er det offentliges betaling av skolebusskjøring utført av private busselskaper.

Offentlig konsum, som er summen av konsumet i staten og i kommunene, er en del av offentlige utgifter. De offentlige utgiftene omfatter i tillegg også subsidier, overføringer og stønader til private, renteutgifter og investeringsutgifter. Stønader til private som omfatter trygde- og pensjonsytelser til husholdningene er den største av disse postene.

Under koronautbruddet ble deler av offentlig forvaltning rammet, slik at produksjonen ikke gikk som normalt. Dette har vært krevende å måle på en god måte, og statistikkbyråene har arbeidet med å utvikle felles standarder som gir riktige og sammenlignbare tall (Eurostat 2020).

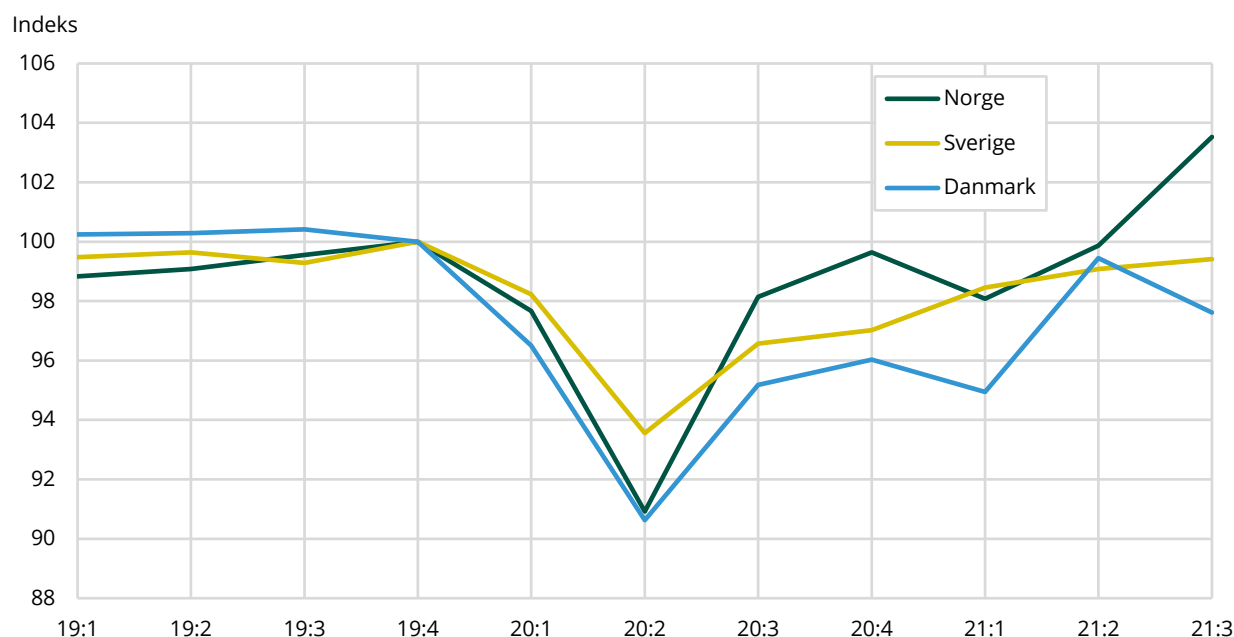
Til månedlig og kvartalsvis nasjonalregnskap i Norge anslås normalt volumveksten ved hjelp av utviklingen i sysselsettingen rapportert til a-ordningen. Siden offentlig ansatte ikke ble permitterte, falt grunnlaget for å benytte sysselsettings-utviklingen sammen, og SSB valgte å innhente alternativ informasjon om volum-utviklingen for undervisningstjenester og for helse- og omsorgstjenester i offentlig forvaltning (Monsrud 2020). Som nevnt innledningsvis, beregnes produksjonen i løpende priser i slik ikke-markedsrettet virksomhet fra kostnadssiden. Konsekvensen er at mens produksjon og bruttoprodukt i offentlig forvaltning i volum anslås å ha falt betydelig, har det økt i verdi. For eksempel stengte de kommunale barnehagene, uten at de ansatte ble permitterte, og de ansatte mottok fortsatt lønnsgodtgjørelse. Men ettersom de ansatte ikke utførte arbeid en periode, falt produksjonen, målt i volum. Anslagene innebærer at barnehager reduserte aktiviteten ned til nær null under nedstengingen. Denne utviklingen ga derfor store prisøkninger på produksjonen i offentlig forvaltning i koronaperioden, slik prisen måles i nasjonalregnskapet.

Både svenske og danske statistikkmyndigheter rapporterer om utfordringer og økt usikkerhet tilknyttet beregninger av offentlig produksjon og konsum i 2020. SCB bruker direkte volumindikatorer, men har på lik linje med Norge innhentet alternativ informasjon innenfor for eksempel helsetjenester. Danmarks Statistik har også søkt å innhente volumindikatorer, men beskriver datamaterialet som usikkert. For helsetjenestene er kvaliteten noe bedre, selv om volumindikatorerne også må suppleres med mer skjønsmessige antagelser.

Figur 4.21 nedenfor viser summen av bruttoproduktet for offentlig forvaltning, samt næringer som er mindre markedsrettede. Dette inkluderer helse og omsorg, undervisning, samt kultur, underholdning og annen tjenesteyting. Disse næringene ble hardere rammet i alle landene i 2. kvartal 2020. Norge og Danmark innførte inngripende smitteverntiltak som reduserte den økonomiske aktiviteten på flere områder etter koronautbruddet i mars. Barnehagene ble stengt, skolene drev med hjemmeundervisning, og helsevesenet utsatte planlagte aktiviteter for å stå i beredskap for å hindre overbelastning som følge av koronapandemien. Sverige, som satset på mindre nedstengning av samfunnet, opplevde også nedgang i aktiviteten i disse næringene, men fallet i 2. kvartal var mindre. Virksomheter innen kultur og underholdning ble stengt i Norge og Danmark, men endring i for eksempel reisemønster, bruk av hjemmekontor og mindre deltakelse i forskjellige sosiale aktiviteter førte også til redusert aktivitet i Sverige.

Med lettelsene utover i 2020 hentet aktiviteten seg inn i alle tre landene, men den samlede produksjonen steg kraftigst i Norge i andre halvdel av året. Både Norge og Danmark hadde igjen nedgang under smittebølgen i 1. kvartal 2021, mens Sverige gjennom hele pandemien har hatt en jevnere utvikling med mindre svingninger. Den offentlige produksjonen i Sverige vokste i 1. kvartal 2021. 2. og 3. kvartal i 2021 bar preg av mer normalisert aktivitet i det offentlige, og aktiviteten vokste videre i Norge og Sverige. Kun i Norge har aktiviteten vokst til høyere nivåer enn før pandemien. Det sto dårligst til med den offentlige produksjonen i Danmark, som falt i 3. kvartal 2021.

Figur 4.21. Offentlig forvaltning inkl. næringer med stort innslag av ikke-markedsrettet produksjon.¹ Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

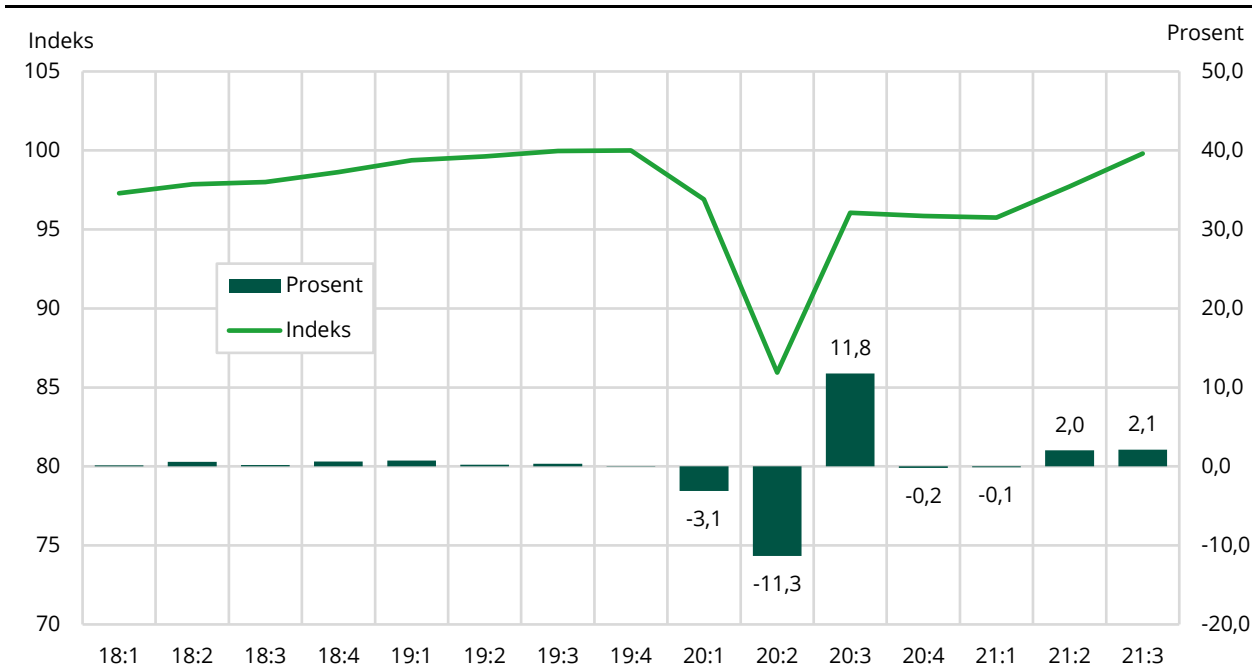
¹ Inkluderer helse og omsorg, undervisning samt kultur, underholdning og annen tjenesteyting
Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

5. Betydningen av utenrikshandelen

Verdensøkonomien ble sterkt preget av pandemien i 2020 og 2021. Enkelte land, som Sverige og Danmark (jf. kapittel 4.1.) har opplevd et BNP-fall i samme størrelsesorden som Norge, mens andre land, ikke minst EU-land og Storbritannia, har hatt en klart større nedgang. Bruttonasjonalproduktet i EU27 er foreløpig beregnet å ha falt om lag 6 prosent i 2020. Dette slår ut i internasjonal handel, som er av betydning for små, åpne økonomier som de skandinaviske.

Norsk, svensk og dansk eksportvolum utviklet seg nokså likt gjennom 2020. Fallet i 2. kvartal var dypere i Sverige og Danmark enn i Norge, men den påfølgende innhenting var god, særlig i Sverige. Trekker man fra eksporten av råolje og naturgass, falt norsk eksport om lag like mye som i nabolandene i 2. kvartal. I 2020 sett under ett falt eksporten i Sverige og Danmark henholdsvis 4,6 og 7 prosent. Høy eksport av olje og gass førte til at Norges samlede eksport kun falt rundt 1 prosent. Ser man bort fra oljen falt derimot Norges eksport hele 8,6 prosent i 2020. Ved utgangen av 2020 hadde Sverige hentet seg inn mest, og eksporten lå på høyere nivåer enn før pandemien. I 2021 flatet innhenting i eksporten i stor grad ut, men Norges eksport vokste kraftig i 3. kvartal 2021, drevet av gasseksporten.

Figur 5.1. Bruttonasjonalprodukt i EU27. Kvartal. Volumutvikling fra foregående periode. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosent (t.h.)

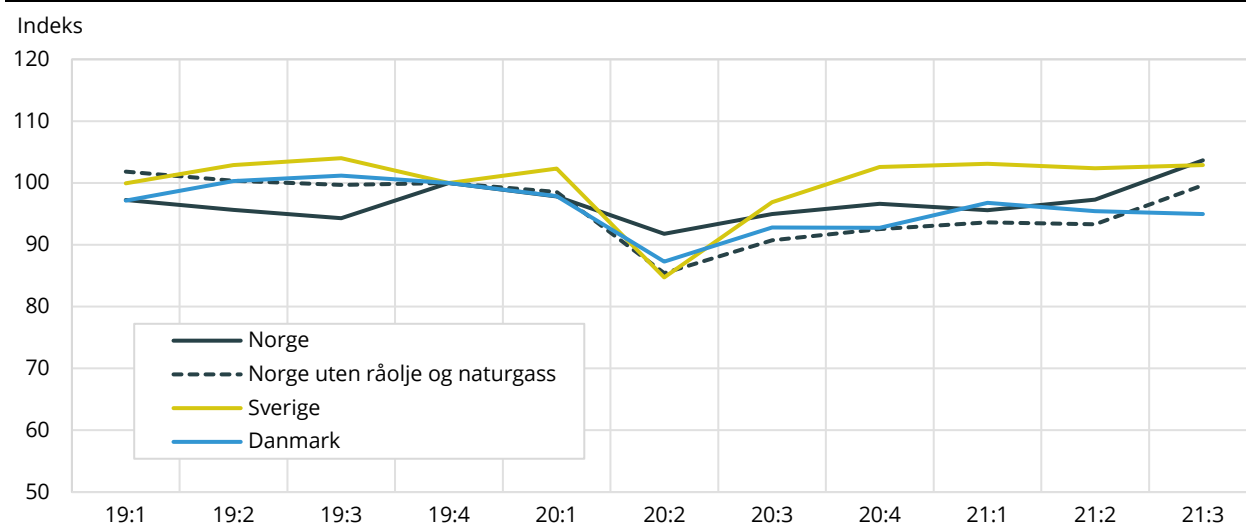
Kilde: OECD

Felles for de skandinaviske landene falt tjenesteeksporten mer enn vareeksporten i 2. kvartal 2020, og tjenestene har hentet seg inn mindre i løpet av pandemien. Den svake utviklingen i eksporten samlet sett i 2020 kan i stor grad tilskrives utviklingen i tjenestene. Tjenesteeksporten falt kraftig i 2. kvartal 2020 i hele Skandinavia, men innhenting ut 2020 var svakere i Norge enn i nabolandene. Ved utgangen av 2020 var tjenesteeksporten fortsatt redusert i hele Skandinavia, men både svensk og dansk tjenesteeksport nærmet seg nivået fra før pandemien, mens nivået var betydelig lavere i Norge. På lik linje med tjenesteproduksjonen kan nedgangen i tjenesteeksporten tilskrives smitteverntiltakene. Reiserestriksjonene har særlig påvirket eksporten av reisetrafikk, som bidro klart mest til den svake utviklingen i den norske tjenesteeksporten. Dermed begynte ikke innhenting for de norske tjenestene før reiserestriksjonene ble lettet utover i 2021, men i 3. kvartal 2021 var kun den danske tjenesteeksporten om lag på linje med før pandemien, mens de norske tjenestene fortsatt var på et lavt nivå.

Eksportvolumet av varer, sett bort fra olje og gass, utviklet seg nokså likt i Norge og Danmark, mens fallet var dypere for Sverige i 2. kvartal 2020, som henger sammen med nedgangen i Sverige sin transportindustri. Innhentingene var så sterkere i Sverige, og for 2020 som helhet falt eksportvolumet av varer i landet kun 1,2 prosent. I Danmark var nedgangen for varer samlet sett 2,2 prosent. På grunn av olje og gass vokste Norges vareeksport 5 prosent i 2020, men eksporten av tradisjonelle varer falt 2,5 prosent i 2020. Allerede mot slutten av 2020 var vareeksporten om lag tilbake til nivåene fra før pandemien i hele Skandinavia, og den har holdt seg høy gjennom 2021.

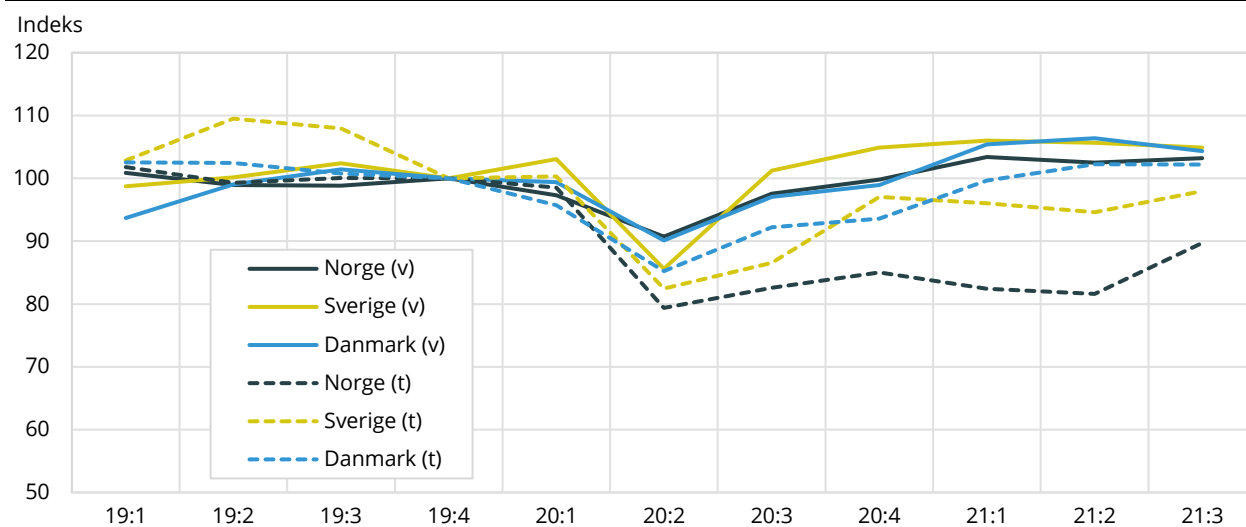
Verdien av vareeksporten falt i 2020 om lag like mye som volumet i Danmark. I Norge og Sverige var verdinedgangen merkbart større enn volumnedgangen. Blant annet eksporterte Norge mye elektrisitet i 2020, men kraftprisene var lave i 2020 sammenlignet med tidligere år. 2021 har derimot vært preget av høy prisvekst på mange viktige varer, deriblant råolje og gass, trevarer og elektrisitet. Verdien av vareeksporten vokste dermed kraftig i alle landene. Sett bort fra den særlig viktige prisveksten for olje og gass, som styrket Norges handelsbalanse betydelig, var det blant annet raffinerte oljeprodukter, fisk, metaller og næringsmidler som bidro til veksten i den norske vareeksporten utover i 2021, både i løpende og faste priser.

Figur 5.2. Total eksport. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

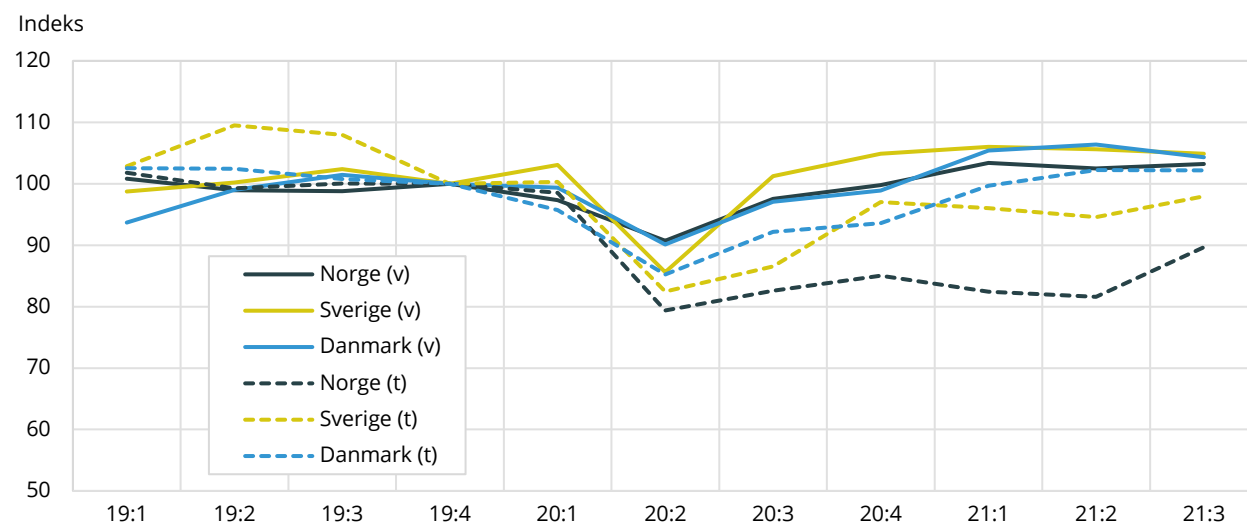
Figur 5.3. Eksport av varer¹ (v) og tjenester (t). Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

¹ For Norge vises vareeksporten uten råolje og naturgass

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Figur 5.4. Eksport av varer¹ (v) og tjenester (t). Verdiindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

¹ For Norge vises vareeksporten uten råolje og naturgass

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

6. Utviklingen på arbeidsmarkedet

6.1. Tiltak rettet mot arbeidsmarkedet i de tre landene

De fleste europeiske land har ordninger for permittering eller lønnstilskudd, for å unngå at midlertidige forstyrrelser i økonomisk aktivitet fører til at foretak avskjeder ansatte som de siden må hente tilbake. Under pandemien i 2020 ble disse ordningene i mange land utvidet, og land som ikke hadde slike ordninger fra før, etablerte dem raskt. Dette skjedde også i de skandinaviske landene⁹.

Norge utvidet den eksisterende permitteringsordningen med virkning fra 20. mars 2020. Ordningen innebærer at ansatte midlertidig, helt eller delvis blir løst fra arbeidsplikten, fordi virksomheten har besluttet å redusere eller stanse driften. Arbeidsgiver betaler lønn i starten av permitteringsperioden, før den permitterte deretter går over på dagpenger på samme måte som ved arbeidsledighet. Den viktigste endringen var at arbeidsgiverperioden (dagene da arbeidsgiver betaler den permitterte full lønn) ble redusert. Arbeidsgivers tidligere lønnsutbetaling ble erstattet av lønnskompensasjon utbetalt direkte til den permitterte arbeidstakeren. Konsekvensen var at arbeidsgivers kostnader ved å permittere ansatte ble vesentlig redusert. Samtidig ble det gjort andre endringer som bedret de økonomiske vilkårene for permitterte arbeidstakere.

Sverige tok i bruk ordningen etablert gjennom lov om støtte ved korttidsarbeide fra 2013, og åpnet fra 3. april 2020 for at arbeidsgivere kunne søke om støtte for ansatte som går ned i arbeidstid¹⁰. Arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene hadde allerede i andre halvdel av mars framforhandlet avtaler om korttidsarbeid, men den nye ordningen innebar at staten tok ansvar for finansieringen. Sammen med redusert arbeidsgiveravgift medførte dette at staten overtok 86 prosent av lønnskostnadene for en ansatt som reduserte arbeidstiden med 80 prosent i mai eller juni 2020, ifølge beregninger fra det svenske finansdepartementet. Samtidig beholdt arbeidstakeren nesten 90 prosent av normal lønn.

I Danmark inngikk regjeringen og partene i arbeidslivet 15. mars 2020 en trepartsavtale om midlertidig lønnskompensasjon¹¹. Foretakene kunne permittere («hjemsende») arbeidstakere, og få dekket mellom 75 og 90 prosent av lønnsutgiftene for de hjemsendte. Arbeidstakerne ble pålagt å ta ut fem feriedager eller avspaseringsdager i tilknytning til hver tremåneders kompensasjonsperiode. Dermed innebar ordningen også en viss nedgang i lønn for arbeidstakerne.

Ordningene ble tatt i bruk i stort omfang. I Norge mottok i alt 477 000 personer dagpenger fra NAV i forbindelse med permittering i 2020, og den største permitteringsbølgen var i mars og april. Gjennom de første månedene av 2021 økte også antallet personer som søkte om, eller fikk vedtatt dagpenger under permittering. Toppen kom i mars, med om lag 79 600 permitterte. Siden har antallet falt. I Sverige var 577 000 ansatte omfattet av ordningen med korttidsarbeid gjennom 2020. De aller fleste søknadene om støtte ved korttidsarbeid kom inn i april og mai. I Danmark var om lag 250 000 personer hjemsendt i midten av april 2020, men antallet falt raskt fra midten av juni av.

I alle tre landene ble regelverket justert gjennom 2020 og 2021, i hovedsak i retning av å styrke insentivene til å ta permitterte tilbake i arbeid. I Danmark ble ordningen med lønnskompensasjon erstattet av en ordning for arbeidsfordeling fra høsten 2020. I mars 2021 innførte Norge en lønnstøtteordning så kriserammede bedrifter kunne ta ansatte tilbake i arbeid. Både Norge, Sverige og Danmark innførte flere andre tiltak for å skjerme næringsliv og arbeidstakere fra konsekvensene

⁹ Se f.eks Teknologisk institut (2021) for en oversikt over alle de skandinaviske landene

¹⁰ Se f.eks. Konjunkturinstitutet (2020).

¹¹ Se f.eks Andersen, Svarer og Schröder (2020)

av pandemien. Disse omfattet bl.a. inntektssikring for selvstendig næringsdrivende, forsterket sykepengeordning, og redusert arbeidsgiveravgift.

Ordningene for permittering, korttidsarbeid og lønnskompensasjon skiller seg imidlertid ut ved at de reduserte den økonomiske belastningen for både arbeidsgivere og arbeidstakere ved å innskrenke eller innstille driften. De kan dermed ha redusert incentivene til å omstille virksomheten og tilpasse seg nye smitteverntiltak og endrede markedsforhold etter utbruddet av pandemien. Andersen mfl. (2022) finner at ordningene i Norge og Sverige ga større kostnadsdekning for bedriftene enn det den tilsvarende ordningen i Danmark gjorde. Dermed hadde norske og svenske arbeidsgivere noe sterkere incentiver til å permittere ansatte.

Utformingen av de ulike ordningene gjør det vanskeligere å sammenligne arbeidsmarkedsstatistikk fra ulike land i 2020. F.eks. innebar støtteordningene i Sverige og Danmark at permitterte mottok lønn fra arbeidsgiver, mens de i Norge mottok inntektssikring fra staten. Utgiftene ble i stor grad dekket over offentlige budsjetter i alle tre land, men i Sverige og Danmark gikk utbetalingene i større grad til næringslivet, som deretter betalte lønn som normalt.

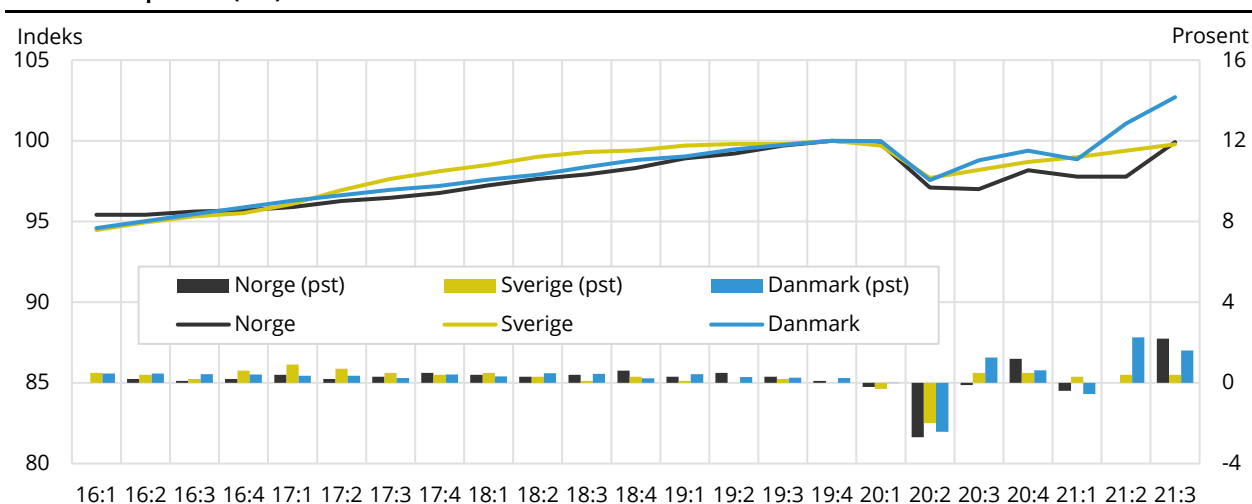
Støtteordningene fører også til at tall for antall sysselsatte og arbeidsledige blir vanskeligere å tolke. Permitterte arbeidstakere ble regnet som sysselsatte i nasjonalregnskapet i alle tre land, og inngikk ikke i arbeidskraftundersøkelsens mål på arbeidsledige. I det norske nasjonalregnskapets sysselsettingsdefinisjon regnes en permittert lønnskaker som sysselsatt inntil 90 dager etter permittering. Antallet utførte timeverk fanger i større grad opp de store, kortsiktige omveltningene på arbeidsmarkedet i 2020. Denne indikatoren falt betydelig i 2020, siden mange ansatte var helt eller delvis uten arbeid som følge av de ulike ordningene som var innført.

6.2. Nedgang i sysselsetting og timeverk

Siden koronapandemien først kom til Norge i mars 2020, var virkningen på sysselsettingen i 1. kvartal begrenset. I Danmark var sysselsettingen slik den måles i nasjonalregnskapet om lag uendret, mens den falt henholdsvis 0,3 og 0,2 prosent i Sverige og Norge, jf. figur 6.1.

I 2. kvartal 2020 var det derimot en kraftig nedgang. Fallet var størst i Norge, på 2,7 prosent. I Danmark falt sysselsettingen 2,4 prosent fra 1. til 2. kvartal, og i Sverige var fallet på 2,0 prosent. I alle tre landene falt sysselsettingen i overnattings- og serveringsvirksomhet, kultur, fritid og annen tjenesteyting, forretningsmessig tjenesteyting og transport.

Figur 6.1. Sysselsatte personer. Kvartal. Sesongjustert. Indeksert (t.v.) og prosentvis endring fra foregående periode (t.h.). 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

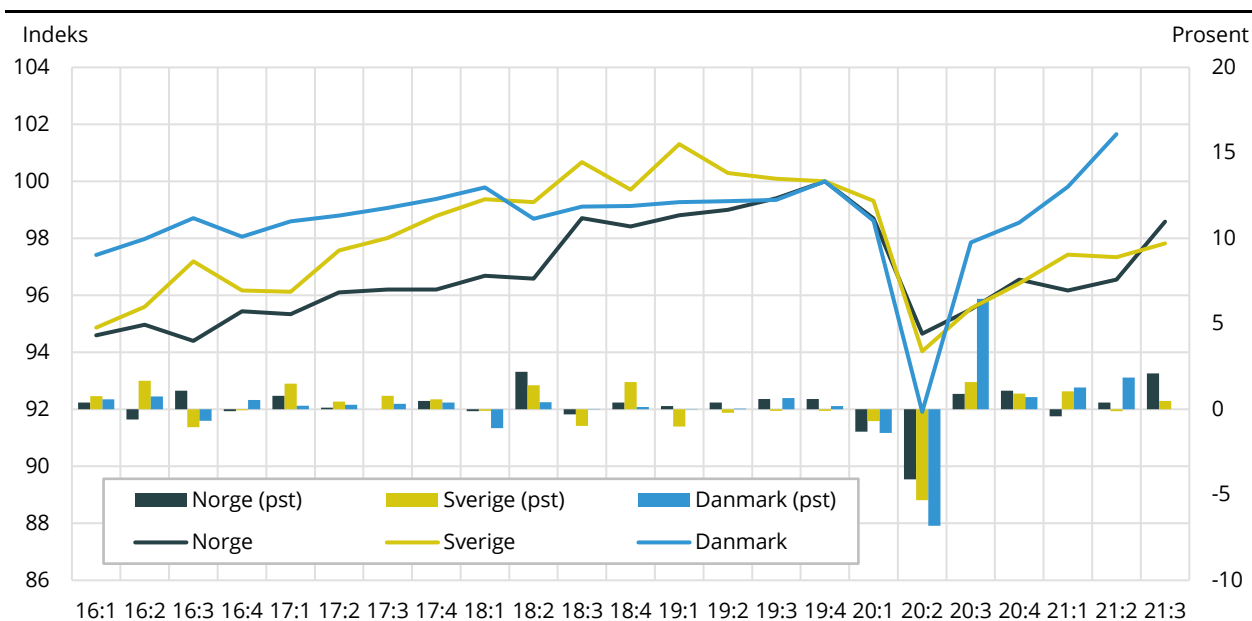
Utover i 2020 var det en viss gjeninnhenting. Den var sterkest i Danmark, og litt svakere i Sverige og Norge. Det var særlig næringene som ble hardt rammet i 2. kvartal som så en oppgang i sysselsettingen. Sysselsettingen var likevel fortsatt lavere enn før koronautbruddet i alle tre landene i 4. kvartal.

Med nedstengingen i 1. kvartal 2021 falt sysselsettingen i Norge og Danmark, mens innhenting fortsatte i Sverige. I 2. og 3. kvartal tiltok derimot sysselsettingen i Danmark. Nivået i 3. kvartal var 2,7 prosent høyere enn før pandemien. Selv om veksten var jevnere i Sverige enn i Norge var innhenting i sysselsettingen kraftig i Norge i 3. kvartal. Dermed var begge landene tilbake på nær sagt samme nivå som før pandemien.

At fallet ble såpass moderat under nedstengingene gjennom krisen skyldes at permitterte i mindre perioder, korttidsarbeidende og hjemsendte regnes som sysselsatte i nasjonalregnskapet. Tallet på utførte timeverk påvirkes derimot av permitteringer, færre arbeidstimer og annet fravær fra arbeidsplassen, og viser derfor svakere utvikling enn sysselsettingen.

I både Danmark og Norge falt utførte timeverk med henholdsvis 1,4 og 1,3 prosent i 1. kvartal 2020, mens de kun falt 0,7 prosent i Sverige, jf. figur 6.2. I 2. kvartal var det derimot en bratt nedgang i utførte timeverk i alle tre land. Forskjellen mellom utviklingen i timeverk og antall sysselsatte reflekterer den raske oppgangen i bruk av permitteringer, korttidsarbeid og hjemsending dette kvartalet. Nedgangen i antall utførte timeverk var vesentlig brattere enn under finanskrisen vinteren 2008-2009. Nedgangen i antall utførte timeverk i 2. kvartal 2020 var henholdsvis 4,1, 5,3 og 6,8 prosent i Norge, Sverige og Danmark.

Figur 6.2. Utførte timer. Kvartal. Sesongjustert. Indeksert (t.v.) og prosentvis endring fra foregående periode (t.h.). 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Ettersom samfunnet ble mer åpent utover våren og sommeren 2020, vokste timeverkene i 3. kvartal. Det var særlig de næringene som var mest rammet av restriksjonene som hadde en sterk oppgang. Det initiale fallet i 2. kvartal var størst i Danmark, men landet hadde også størst vekst i 3. kvartal, og kom på et høyere nivå enn nabolandene. I Danmark økte timeverkene hele 6,5 prosent i 3. kvartal. Veksten i Sverige og Norge var på henholdsvis 1,6 og 0,9 prosent.

Veksten fortsatte i 4. kvartal, men timeverkene falt noe i Norge i 1. kvartal 2021 på grunn av de nye restriksjonene som ble introdusert gjennom vinteren. Ved utgangen av 2020 var timeverkene i Norge, Sverige og Danmark 3,4, 3,6 og 1,5 prosent lavere enn samme kvartal 2019, jf. tabell 6.1. I alle landene var svingningene gjennom året betydelig større enn for sysselsettingen.

Mens timeverkene falt i Norge i begynnelsen av 2021, fortsatte veksten i Danmark og Sverige. For Danmark foreligger ikke timeverkstall for 3. kvartal 2021, men sett bort fra dette var det vekst i både 2. og 3. kvartal i hele Skandinavia. Kun Danmark hadde tatt igjen nivåene fra før pandemien. I både Norge og Sverige var timeverkene i 3. kvartal lavere enn sysselsettingen, sammenlignet med 4. kvartal 2019.

Tabell 6.1. Sysselsetting og utførte timeverk. Kvartal. Volumutvikling fra foregående periode. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

	19:4	20:1	20:2	20:3	20:4	21:1	21:2	21:3
Sysselsatte personer								
Norge	100	99,8	97,1	97,0	98,2	97,8	97,8	99,9
Sverige	100	99,7	97,7	98,2	98,7	99,0	99,4	99,8
Danmark	100	100,0	97,6	98,8	99,4	98,8	101,1	102,7
Utførte timeverk								
Norge	100	98,7	94,7	95,5	96,6	96,2	96,6	98,6
Sverige	100	99,3	94,0	95,5	96,4	97,4	97,3	97,8
Danmark	100	98,6	91,9	97,9	98,5	99,8	101,7	.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

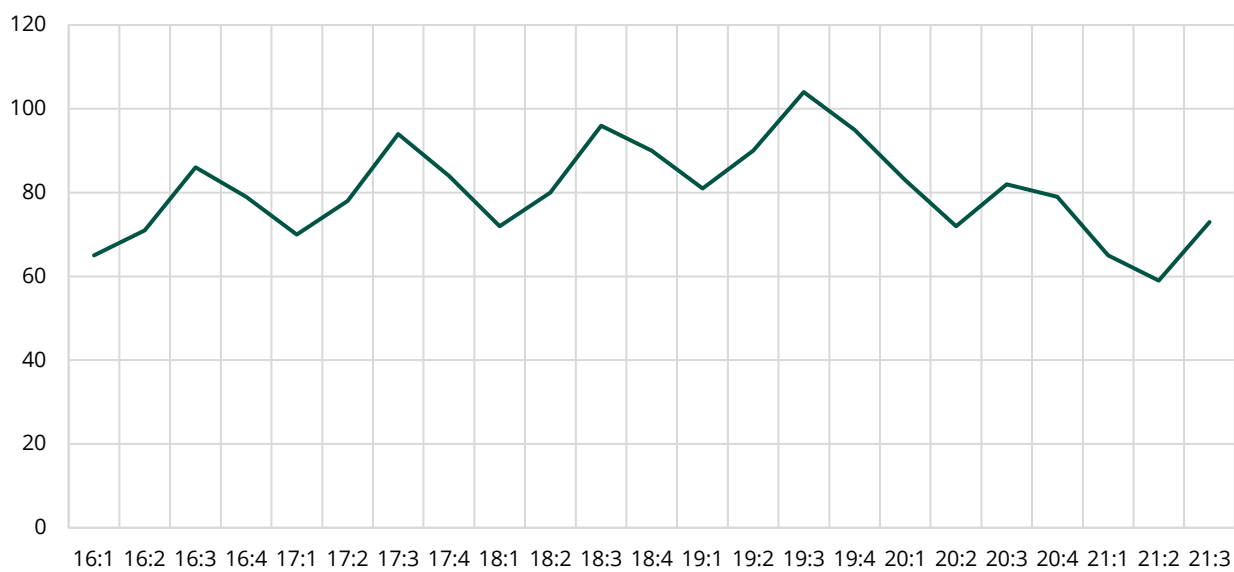
6.3. Sysselsatte på korttidsopphold i Norge

En del sysselsatte er ikke bosatt i landet de arbeider i. Under pandemien har mange av de ikke-bosatte sysselsatte hatt problemer med å komme seg til sitt arbeidssted. Tidvis har det vært strenge restriksjoner på innreise, og strenge regler for testing ved grensen, og karantene ved ankomst. Innretningen av slike regler har variert mellom landene, med ulike fritak for visse typer utenlandsk arbeidskraft. Noen av restriksjonene gjelder sysselsatte som er bosatt utenfor Skandinavia, særlig i Polen og Baltikum. Andre gjelder pendling over grensen mellom Norge og Sverige, særlig over Svinesund, og mellom Danmark og Sverige, over Øresund.

I Statistisk sentralbyrå sin statistikk Antall arbeidsforhold og lønn har Norge publisert tall for omfanget av sysselsatte på korttidsopphold. Tallene viser et fall i ikke-bosatte lønnstakere etter at smitteverntiltakene ble innført i mars 2020. Tallene viste en økende trend frem til 1. kvartal 2020. Men i alle de tre påfølgende kvartalene var det en kraftig nedgang på om lag 20 prosent sammenlignet med samme kvartal året før. De ikke-bosatte lønnstakerne utgjorde samtidig en liten andel av samlet sysselsetting. Eksempelvis utgjorde nedgangen på 16000 personer mot året før i 4. kvartal 2020 kun 0,6 prosent av alle sysselsatte, så effekten på samlet sysselsetting var liten.

Noe av nedgangen i utførte timeverk i Norge skyldes at disse personene ikke kunne reise til landet. Vi vet imidlertid ikke hvor mye av nedgangen som skyldes innreiserestriksjoner, og hvor mye som skyldes at foretakene reduserte sin aktivitet, for eksempel innen overnatting.

Figur 6.3. Ikke-bosatte lønnstakere. Kvartal. Absolutte tall i tusen

Kilde: Statistisk sentralbyrå

7. Husholdningenes tilpasning

7.1. Disponibel inntekt holdt seg godt oppe

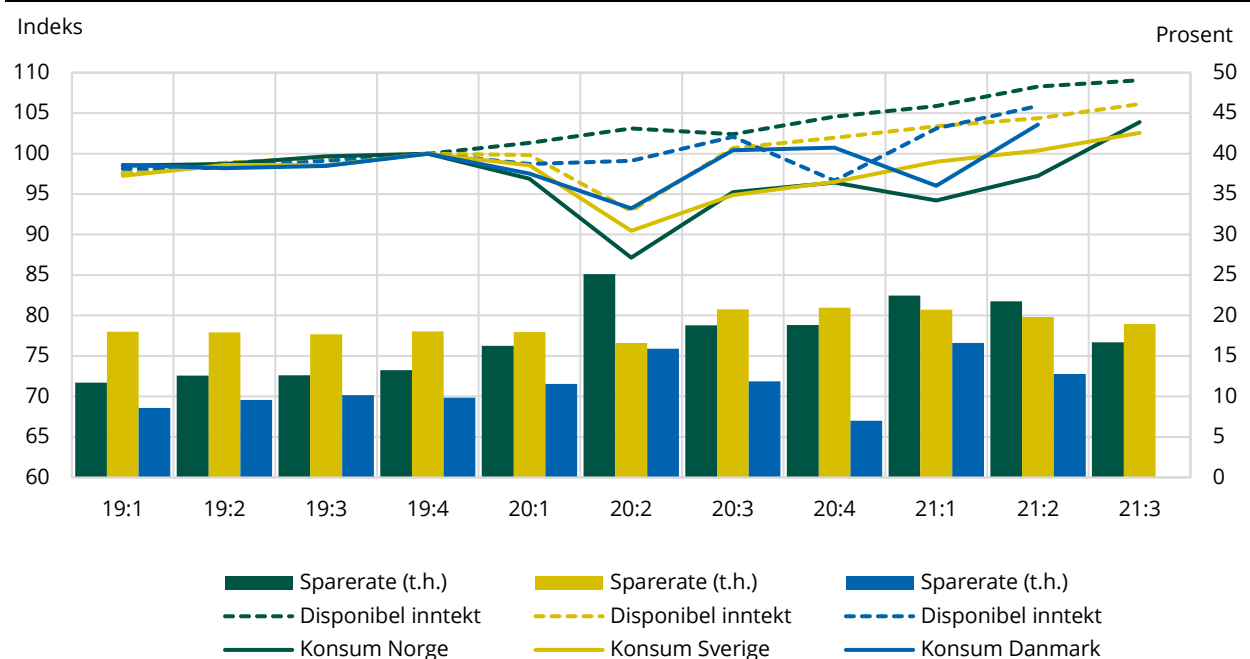
Det var store endringer i husholdningenes inntekter gjennom pandemien. Lønnsinntektene sank da pandemien inntraff fordi mange mistet jobben, men gode inntektssikringsordninger dempet noe av reduksjonen. Disse endringene var særlig store i Norge, og noe mindre i Sverige og Danmark på grunn av innretningen av støtteordningene i arbeidsmarkedet. Kapitalinntekter gikk ned, noe som ga merkbare utslag i disponibel inntekt for svenske husholdninger. For norske husholdninger førte derimot rentenedgangen til lavere renteutgifter. Samlet økte husholdningenes disponible inntekt i 2020 i Norge 3,9 prosent. Utviklingen var vesentlig svakere i Danmark og Sverige. I Danmark vokste disponibel inntekt fra 2019 til 2020 0,3 prosent, og i Sverige var det en nedgang på 0,2 prosent. Justert for prisvekst var det dermed en nedgang i Sverige: Disponibel realinntekt falt med 0,8 prosent fra 2019 til 2020. I Danmark økte disponibel realinntekt med 0,4 prosent, og i Norge økte den med 1,7 prosent.

I Norge og Danmark var utviklingen i disponibel inntekt forholdsvis god gjennom 2020. I Danmark falt disponibel inntekt 5,6 prosent i 4. kvartal. Nedgangen skyldes særlig forhold knyttet til overgangen til ny ferielov. I både Norge og Danmark var det god utvikling i lønnsinntektene i 4. kvartal. I Sverige var det, til forskjell fra Danmark og Norge, en markant nedgang i husholdningenes disponible inntekt i 2. kvartal 2020. Det skyldes bl.a. en stor nedgang i kapitalinntekter. Husholdningenes disponible inntekt steg i hvert kvartal i 2021 i hele Skandinavia.

Husholdningenes utgifter til konsum gikk mye ned i 2020, i alle tre land. Det ga en oppgang i spareraten. Spareraten steg særlig sterkt i Norge, men også i Danmark og Sverige økte spareraten. I Norge økte spareraten fra 12,5 prosent i 2019, til 19,7 prosent i 2020. I Danmark økte spareraten fra 9,5 til 11,6 prosent, og i Sverige fra 17,9 til 19,1 prosent. I snitt for alle kvartal i 2021 (I Danmark foreligger kun tall for 1. og 2. kvartal) ligger spareraten an til å være høyere i 2021 enn i 2020, men så langt har spareraten gått ned kvartal for kvartal i 2021 i alle landene, ettersom samfunnet har åpnet og husholdningenes konsum har økt.

Det foreligger foreløpig ikke tall for inntektsfordelingen, og det er rimelig å anta at forskjellene i utvikling i disponibel inntekt har vært større i 2020 og 2021 enn normalt. Det betyr sannsynligvis at mens noen husholdninger har spart mer enn normalt, har andre spart mindre. Konsumet ble i 2020 og 2021 holdt tilbake av smitteverntiltak fra myndighetene (innenlands og utenlands), og av husholdningenes selvregulering. I tillegg har noen husholdninger redusert konsumet fordi inntektene falt. Det er foreløpig ikke godt å si hvilken betydning dette har hatt for samlet konsumetterspørsel.

Figur 7.1. Disponibel inntekt, konsum og sparerate for husholdninger og ideelle organisasjoner. Brutto. Verdiindeks og prosentvis utvikling fra foregående periode. Løpende priser. Sesongjustert. 4. kvartal 2019=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Eurostat

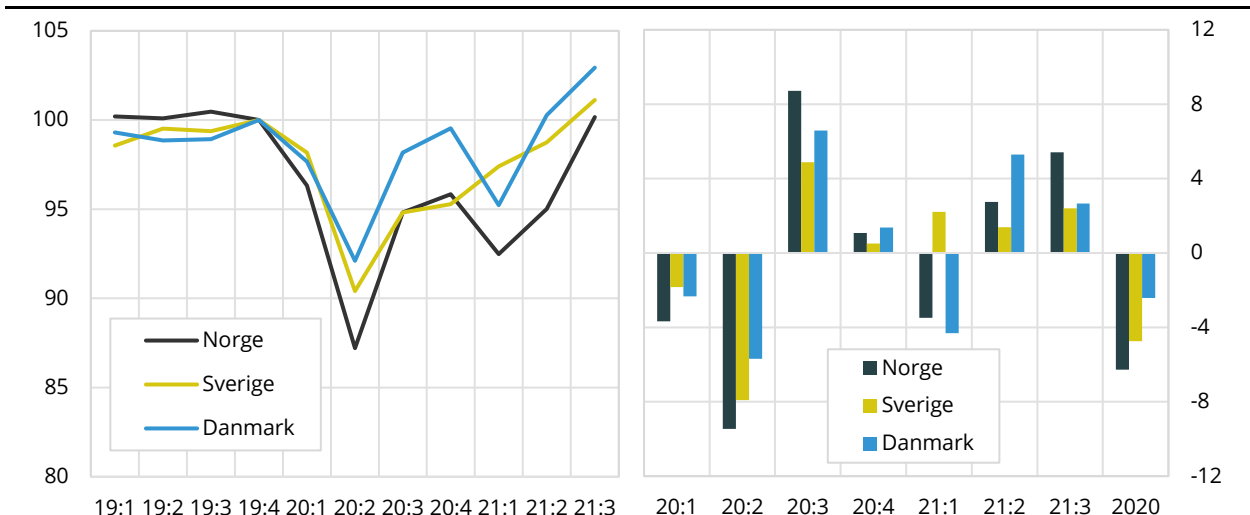
7.2. Konsum i husholdningene

Det var uvanlig store endringer i husholdningenes konsum i 2020 og 2021. Det skyldes både at tilbudet av varer og tjenester ble endret grunnet smittevernregler gitt av myndighetene, og at husholdningenes endret adferd for å verne seg mot smitte, jf. omtale av selvregulering i avsnitt 4.5. I Sverige var det en viss nedgang i disponibel inntekt i 2. kvartal, men det er vanskelig å si hvor stor betydning det kan ha hatt for konsumet. Normalt er det en viss treghet før inntektsendringer slår ut i konsumet, og det er neppe sannsynlig at denne inntektsnedgangen var en vesentlig årsak til fallet i konsum i Sverige i 2. kvartal.

Den aggregerte utviklingen i husholdningskonsumet i de skandinaviske landene var forholdsvis lik gjennom 2020, se figur 7.2. Alle landene hadde en sterk nedgang i samlet konsum i 2. kvartal, og deretter en innhenting i 3. og 4. kvartal. Ved utgangen av året var fortsatt nivåene lavere enn før koronautbruddet i alle tre land.

I Norge og Danmark falt konsumet kraftig i 1. kvartal 2021 på grunn av de strenge smittevern-restriksjonene som ble introdusert i den nye smittebølgen. Innhentingene fortsatte jevnt i Sverige gjennom 2021, men i 2. og 3. kvartal, når samfunnet åpnet for fullt, vokste konsumet kraftig i Danmark og Norge. Dermed kom konsumet i Danmark på høyere nivåer enn i Sverige i 2. og 3. kvartal, mens konsumet i Norge fortsatt var noe lavere. I hele Skandinavia hadde konsumet i 3. kvartal passert nivået fra før pandemien.

Figur 7.2. Konsum i husholdningene. Volumindeks (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.). Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

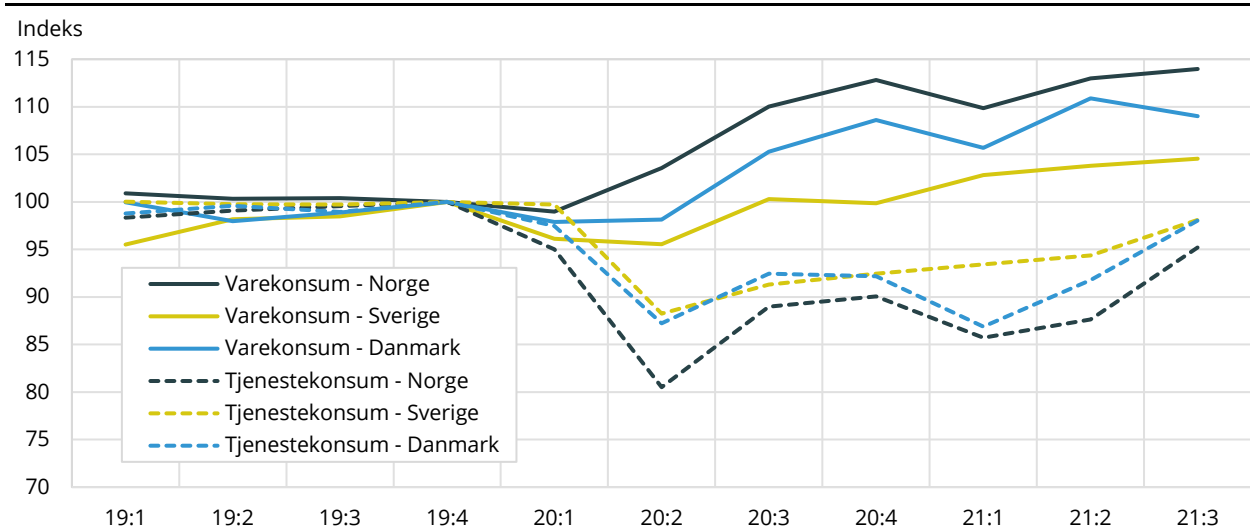
Forskjellene mellom landene blir større om man ser på vare- og tjenestekonsumet adskilt, vist i figur 7.3. Felles for landene er at tjenestekonsumet har blitt hardt rammet av pandemiutbruddet, som er årsaken til den samlede nedgangen i husholdningenes konsum.

Norges tjenestekonsum opplevde det klart sterkeste fallet i starten av 2020, som også gjorde at husholdningenes konsum sammenlagt falt mer i Norge enn i nabolandene i 2020.

Tjenestekonsumet i Sverige og Danmark utviklet seg om lag likt frem til 2. kvartal, men gjeninnhenting i Sverige har deretter vært jevnere. Selv om tjenestekonsumet hentet seg inn i andre halvdel av 2020 i hele Skandinavia, var nivået fortsatt kraftig redusert ved utgangen av året, sammenlignet med før pandemien.

Det var igjen tjenestekonsumet som falt og trakk ned husholdningenes samlede konsum i Danmark og Norge i 1. kvartal 2021, mens tjenestekonsumet i Sverige vokste. Med gjenåpningen i 2. og 3. kvartal vokste tjenestekonsumet deretter i Norge og Danmark, slik at tjenestekonsumet i Danmark kom på nivå med Sverige i 3. kvartal 2021. Det norske tjenestekonsumet lå noe lavere, men tjenestekonsumet hadde ikke hentet seg inn til nivåene før pandemien i noen av landene.

Figur 7.3. Husholdningenes vare- og tjenestekonsum. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

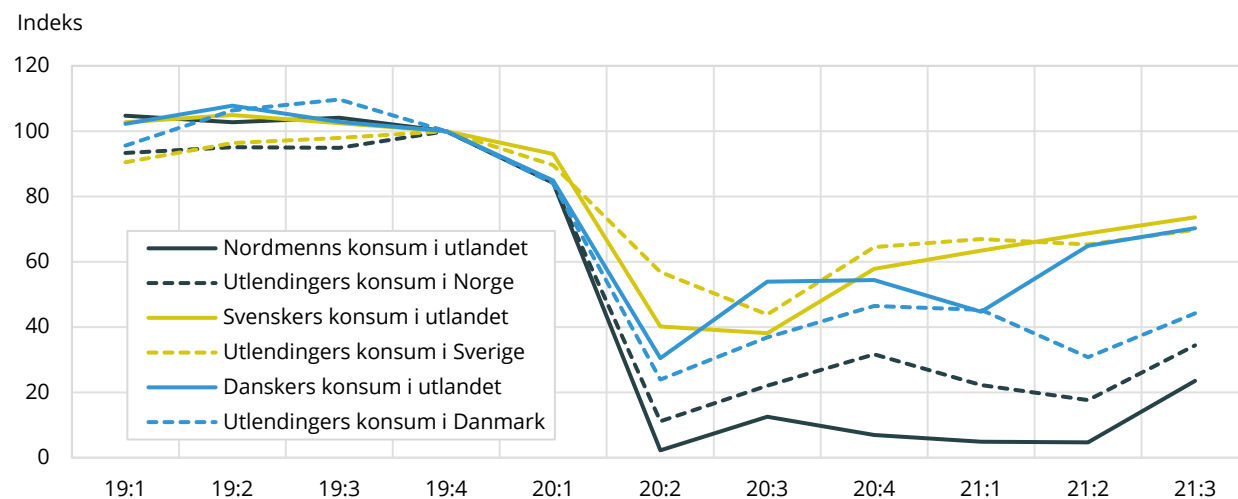

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Det har foregått en viss substitusjon mellom tjeneste- og varekonsum i alle landene. Aller tydeligst er dette for Norge. Der de to konsumgruppene utviklet seg nokså likt i 1. kvartal 2020 i Sverige og Danmark, var fallet i tjenestekonsumet merkbart større i Norge. Denne forskjellen gjorde seg ytterligere gjeldende i det påfølgende kvartalet, der det norske varekonsumet vokste sterkt, men tjenestekonsumet fortsatte å falle. I Sverige og Danmark falt både vare- og tjenestekonsumet i 2. kvartal før varekonsumet begynte å vokse markert også i Danmark og noe mindre i Sverige.

Selv om tjenestekonsumet etter hvert har hentet seg noe inn i hele Skandinavia, og samfunnet åpnet opp i 2. og 3. kvartal 2021, har differansen mellom vare- og tjenestekonsumet vært markert gjennom hele pandemien, til og med 3. kvartal 2021.

Figur 7.4. Husholdningenes konsum i utlandet & visa versa. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

Den største forskjellen ligger i utviklingen i varekonsumet. Både i Danmark og Norge hadde en sterk vekst gjennom 2020. Varekonsumet i Sverige mot slutten av året var om lag på nivå med perioden før pandemien, lavere enn i nabolandene. I kapittel 4.5 ble det fremhevet at det er nærliggende å tro at den forskjellige utviklingen i detaljomsetningen i Norge og Sverige til dels skyldes den sterkt reduserte grensehandelen. Grensehandelen er en del av aggregatet nordmenns konsum i utlandet, en størrelse som falt til historisk lave nivåer under pandemiutbruddet, se figur 7.4. Den tilsvarende størrelsen, samt utlendingers konsum i de respektive landene, falt brått også i Sverige og Danmark. Ingen av tallstørrelsene falt riktignok like dypt som nordmenns konsum i utlandet. Fallet i Sverige var også merkbart mindre dypt enn i Norge og Danmark, noe som må sees i sammenheng med de mildere smitteverntiltakene.

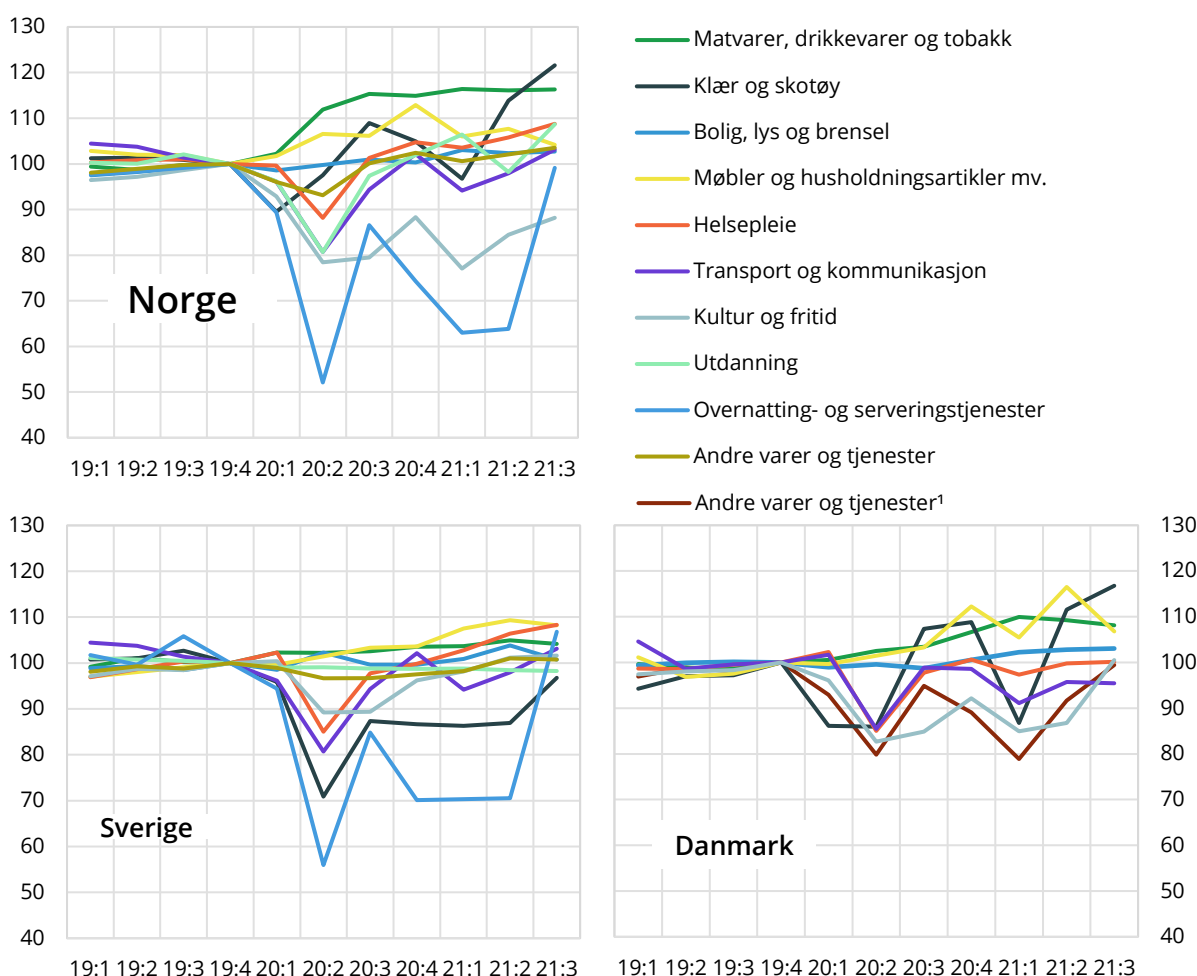
Smittevernrestriksjoner har begrenset forbruket av en rekke tjenester, som flyreiser, kulturliv, overnatting og servering, noe som har forskjøvet forbruket mot næringer som ikke er underlagt de samme restriksjonene, og har mindre risiko for smitte gjennom nærkontakt. Dette gjelder, som vi har sett, først og fremst næringer innen detaljhandelen, hvor konsumenters forbruk i flere tilfeller er høyere enn før pandemiutbruddet. Også i Sverige, hvor restriksjonene ikke var like sterke som i Norge og Danmark, ser vi tendenser til en slik vridning i konsumet.

Det kommer tydelig frem hvordan konsumet har utviklet seg ulikt, når det deles opp i vare- og tjenestegrupper. Nordmenns konsum av matvarer, drikkevarer og tobakk skiller seg spesielt ut, med sterk vekst i 2020, noe som i langt mindre grad gjør seg gjeldende i tallene for hverken Sverige eller Danmark, se figur 7.5. Da den norske grensehandelen i all hovedsak omfatter denne konsum-

gruppen, er det her på samme måte som for detaljomsetningen, nærliggende å tro at deler av forskjellen mellom Norge og Sverige ligger i den sterkt reduserte grensehandelen.

At mat- og drikkevarer også vokste noe i Danmark og Sverige, henger trolig sammen med den høyere terskelen for konsum av serveringstjenester. I både Danmark og Norge har tidvis også konsumet av klær og skotøy vært høyt. Felles for alle landene er at konsumet av møbler og husholdningsartikler har vært høyt, ettersom mange husholdninger har benyttet pandemien til å pusse opp i hjemmet.

Figur 7.5. Konsum av vare- og tjenestegrupper. Kvartal. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100

¹ Andre varer og tjenester i Danmark inkluderer utdanning samt overnatting- og serveringstjenester.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

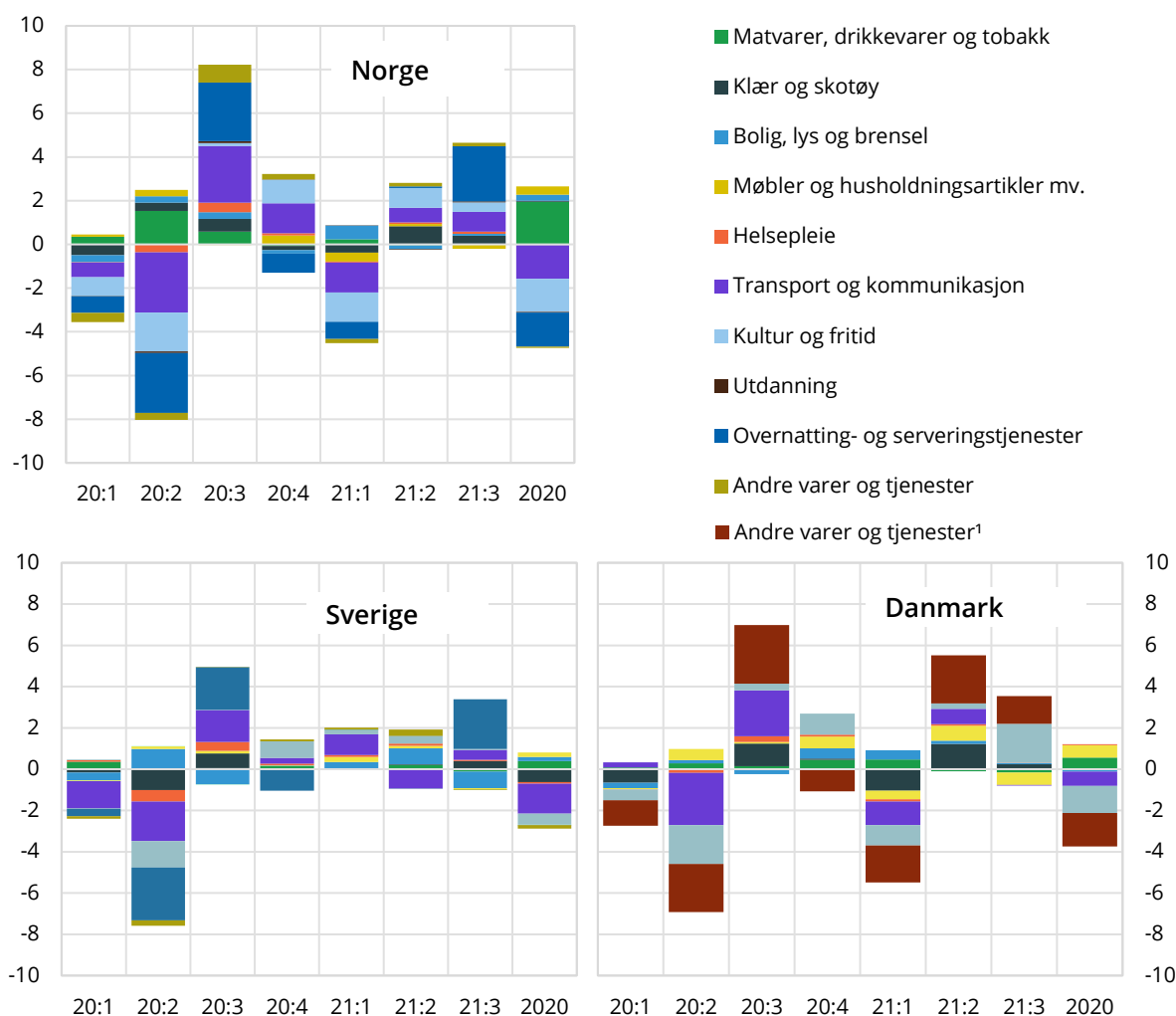
Av tjenestekonsumgrupper har fallet innen overnatting og servering vært det klart dypeste, som vi kjenner igjen fra fallet i produksjonen av disse tjenestene. Nedgangen var dypere i Norge enn i Sverige, mens det er vanskeligere å si hvordan utviklingen var i Danmark, da konsumgruppen inngår i samme aggregat som utdanning samt andre varer og tjenester. Ser vi tilbake til kapittel 2, der aktivitetsfallet innen overnatting og servering var dypest i Norge, etterfulgt av Danmark og så Sverige, kan en anta at konsumet ligger et sted mellom utviklingen i Norge og Sverige.

Konsumet av transporttjenester har utviklet seg nokså likt mellom landene, mens det er større forskjeller i konsumet av kultur- og fritidstjenester. Nedgangen i 2. kvartal og den påfølgende gjeninnhenting i 3. kvartal var dypest og i Norge. I Sverige var fallet langt grunnere, mens innhenting i 3. kvartal var svakere. I Danmark falt konsumet av kultur- og fritidstjenester i 2. kvartal 2020 en

del mindre enn i Norge, men nedgangen fortsatte i 3. kvartal. I Danmark og Norge falt de hardt rammede konsumgruppene igjen i 1. kvartal 2021, noe som også var tilfelle for overnatting og servering i Sverige, og dels konsumet av transport. I alle landene var det noe innhenting i 2. kvartal 2021, og kraftig vekst i de hardt rammede konsumgruppene i 3. kvartal. På det jevne gjennom pandemien har svingningene vært kraftigst i Norge.

Bidragene fra konsumgrupper til utviklingen i husholdningenes konsum vises i figur 7.6. Det kanskje mest slående her er hvor fremtredende bidraget fra matvarer, drikkevarer og tobakk har vært i Norge. Sammenlignet med både tilsvarende konsumgruppe og alle andre positive bidrag til konsumutviklingen i Sverige og Danmark, er dette spesielt tydelig i 2. kvartal 2020 og samlet sett fra 2019-2020.

Figur 7.6. Vare- og tjenestegruppers bidrag til konsum i husholdningene. Kvartal. Sesongjustert

¹ Andre varer og tjenester i Danmark inkluderer utdanning samt overnatting- og serveringstjenester.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, SCB, Danmarks statistik

De mildere smitteverntiltakene i Sverige gjorde ikke at tjenestekonsumet holdt seg oppe gjennom koronasjokket i 2. kvartal. Dette tyder på at selvregulering spilte en stor rolle i Sverige, som medførte rimelig like resultater i landet som det man har sett i Norge og Danmark. Utover i pandemien har innhenting i tjenestekonsumet vært jevnere og mindre volatil i Sverige, som trolig henger sammen med de mildere smitteverntiltakene gjennom høsten og vinteren. Vridningen fra tjenester til varer har også vært mindre i Sverige. Samlet sett har likevel ikke forskjellene store. Gjennomgående synes tallene å vise at det gikk bedre med tjenestene i Sverige i 1. kvartal 2021, men at Danmark og Norge har hentet seg inn til samme nivåer kort tid etter.

8. Avslutning

Sammenlignet med andre land i Europa, hadde de tre skandinaviske landene slående lik økonomisk utvikling gjennom 2020 og til og med 3. kvartal 2021. Gjennom pandemien har ikke utviklingen i BNP i landene skilt seg mer enn 2 prosentpoeng i noen kvartaler, og utviklingen i både økonomiske hovedstørrelser og mer detaljerte næringer har vært svært lik. I alle tre landene falt den økonomiske aktiviteten brått da den første smittebølgen rammet, og deretter har mønsteret i gjeninnhenting vært forholdsvis likt. I 3. kvartal 2021 var BNP i de tre landene mellom 1,8 og 2,1 prosent høyere enn før pandemien inntraff.

Et sentralt tema i denne analysen er hvorvidt forskjellene i innretning av smitteverntiltak har spilt en rolle for den økonomiske utviklingen i de ellers svært like landene. I rapporten publisert 14. april 2021 fant vi at Sveriges strategi ikke så ut til å ha skånet økonomien vesentlig sammenlignet med Danmark og Norge, hvor tiltakene jevnt over har vært strengere. Tallene for 2020 har siden blitt noe revidert, men hovedbildet er det samme: Vi finner ingen klare tegn på at forskjellene i smitteverntiltak har gitt betydelige utslag på den økonomiske utviklingen i de skandinaviske landene.

Samtidig finner vi at ulik næringsstruktur i landene spilte en viss rolle og landene har i ulik grad blitt påvirket av forstyrrelser gjennom utenriksøkonomien. Slike forskjeller illustrerer at flere forhold påvirket den økonomiske utviklingen i Skandinavia gjennom pandemien. Disse forskjellene er likevel av mindre betydning:

Størstedelen av aktivitetstapet under pandemien skyldes forhold som rammet de tre skandinaviske landene likt, særlig den kraftige nedgangen i 2. kvartal 2020, som utgjorde store deler av det samlede aktivitetsfallet i 2020. Sveriges økonomi kom derimot bedre gjennom smittebølgen rundt årsskiftet 2020-2021 enn Norge og Danmark. De mindre strenge tiltakene i Sverige kan ha bidratt til denne utviklingen. Forskjellene var likevel ikke store. Aktiviteten i Danmark og Norge vokste kraftig i 2. og 3. kvartal 2021, og innen sluttpunktet for denne analysen, i 3. kvartal 2021, var aktiviteten i de tre økonomiene igjen bemerkelsesverdig lik.

Vi kan peke på flere mulige forklaringer for at forskjellene ikke var større i 2020 og 2021:

- Det er vanskelig å sammenligne smitteverntiltak, og det kan tenkes at forskjellene i tiltak i praksis var beskjedne. Tall for overdødelighet i de store smittetoppene tyder på at Sverige på noen viktige områder må ha fulgt en annen strategi enn Danmark og Norge, men det kan tenkes at noe av dette knytter seg til forhold som er av mindre betydning for landets økonomi – f.eks. innretning av smittesporing eller smittevern på eldrehjem. Oppsummeringen fra den svenske koronakommisjonen tyder også på at forskjellene ble mindre over tid. Hvis det er tilfelle, er det mindre overraskende at de makroøkonomiske utfallene blir såpass like.
- Samtidig forteller ikke formelle restriksjoner hele bildet. Anbefalingene i Sverige har i stor grad dekket de samme områdene som tiltakene innført i Danmark og Norge. Mobilitetstall antyder at svenske husholdninger har tilpasset seg rimelig likt som i nabolandene, selv om samfunnet tidvis har vært mer åpent. Det foreligger studier som tyder på at etterspørselen etter ulike tjenester reduseres når husholdningene oppfatter smitterisikoen som høy. Dermed kan selvregulering ha spilt en viktig rolle for å gjøre utfallene mer like i de tre landene.
- Ulik næringsstruktur kan gi ulike utfall, og gjør at land er ulikt eksponert for forstyrrelser i økonomien. For Sveriges del ble dette tydelig i 2. kvartal 2020, da det var en brå nedgang i den viktige bilindustrien på grunn av fall i global etterspørsel. I tillegg ble varehandelen rammet av bortfallet av grensehandel med Norge. Dette hadde en viss betydning, og bidro til å trekke svensk BNP noe ned sammenlignet med nabolandene. Slike eksempler illustrerer at det er

vanskelig å skille effekten av smitteverntiltak fra andre forhold som har påvirket økonomien. Disse forholdene var imidlertid mindre avgjørende enn utviklingen i tjenestenæringene.

- Penge- og finanspolitikken kan ha virket ulikt i de tre landene. Forskjellene i pengepolitikk betyr neppe mye, men finanspolitikken kan potensielt ha en betydning. Dersom norsk og dansk økonomi i større grad ble understøttet av finanspolitikken, kan det dekke over virkningen av strengere smitteverntiltak. Utviklingen i landenes budsjettbalanser peker imidlertid ikke i denne retningen – om noe, ser det ut til at den danske finanspolitikken var noe mindre ekspansiv enn den norske og svenske.
- Erfaringene man fikk med nedstenging tidlig i pandemien kan ha sørget for at konsekvensene av senere strenge tiltak, som i Norge og Danmark i 1. kvartal 2021 ble mindre enn tidlig i pandemien. Smitteverntiltakene har etter hvert blitt mindre vidtrekkende, og har rammet mindre deler av næringslivet. Større deler av økonomien har trolig også etter hvert blitt bedre rustet for tilværelsen under nedstenging. Gjennom pandemien har man i tillegg erfart at aktivitetstapet forårsaket av nedstengning henter seg inn rimelig fort idet samfunnet åpner. Dette begrenset skadevirkningen av nedstengingen tidlig i 2021, slik at forskjellene mellom Sverige og resten av Skandinavia i 1. kvartal ikke forplantet seg videre gjennom året.

Covid-19 har gitt store samfunnsøkonomiske tap. Forskjeller i den makroøkonomiske utviklingen i Skandinavia i 2020 og 2021 kan tyde på at den strategien Norge og Danmark valgte ikke ga større kostnader enn den svenske, i form av en nedgang i BNP. Man ser visse ulikheter i forløpet, og på mer detaljert nivå, men forskjellene er små. Nedgangen i 2. kvartal 2020, som rammet hele Skandinavia svært hardt, synes ikke å ha blitt dempet av ulike smittestrategier, men deler av økonomiene ble rammet forskjellig basert på ulikheter i underliggende næringsstruktur. Utslagene videre gjennom pandemien ser ut til å ha blitt påvirket noe av smittevernstrategiene, særlig i 1. kvartal 2021, men utslagene er mindre, og utgjør samlet sett en liten forskjell. Likhetene mellom de tre landene gjennom Covid-19 pandemien er i hovedsak langt mer påfallende enn forskjellene.

Sammenligningene bygger på foreløpige nasjonalregnskap, og norske erfaringer er at revisjoner i størrelsesorden +/- 0,5 prosent av BNP må påregnes. På detaljert nivå kan revisjonene være enda større. Forskjellen mellom landene bør derfor ikke tolkes som et presist mål på effektene av tiltakene. Den er en indikasjon på at de økonomiske konsekvensene av strengere smitteverntiltak sannsynligvis var små, i forhold til den virkningen pandemien uansett hadde på landenes økonomi.

Det er også viktig å understreke at konsekvensene av smitteverntiltak i 2020 og 2021 ikke kan måles ved virkningen på BNP samme år. For det første er BNP ikke et velferds mål, og smitteverntiltakene har hatt en rekke virkninger som ikke vil fanges opp i BNP. For det andre er virkningene av pandemien på landenes økonomi ennå ikke over. En vurdering av konsekvenser av smitteverntiltak vil først bli fullstendig en tid etter at tiltakene er avviklet, og man kan se tilbake for å prøve å gjøre opp et regnskap.

Referanser

- Andersen, Holden, Honkapohja (2022). Economic consequences of the pandemic – The Nordic countries <https://coronakommissionen.com/wp-content/uploads/2022/02/underlagsrapport-economic-consequences-of-the-pandemic-the-nordic-countries.pdf>
- Andersen, Svarer og Schröder (2020). IZA Policy Paper No. 158: Designing Reopening Strategies in the Aftermath of COVID-19 Lockdowns: Some Principles with an Application to Denmark <https://docs.iza.org/pp158.pdf>
- Avinor. Trafikkstatistikk. <https://avinor.no/konsern/om-oss/trafikkstatistikk/trafikkstatistikk>
- Berge, C. (2021). Hvor mange pendler til Norge for å arbeide? <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvor-mange-pendler-til-arbeid-i-norge>
- Bjertnæs, G. H. M. m.fl. (2021). COVID-19, tapt verdiskaping og finanspolitikkenes rolle.
- Chetty m.fl. (2020) How did Covid-19 and stabilization policies affect spending and employment? https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27431/w27431.pdf
- Consensus Economics Inc. (2019). Consensus Forecasts. December 9, 2019.
- Coronakommissionen (2021) Sverige under pandemin. https://www.regeringen.se/4aae77/contentassets/e1c4a1033b9042fe96c0b2a3f453ff1d/sverige-under-pandemin-volym-1_webb-1.pdf
- Danmarks Nationalbank (2019). Udsigter for dansk økonomi – september 2019. https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2019/09/ANALYSE_nr%2020_Udsigter%20for%20dansk%20%C3%B8konomi%20-%20september%202019.pdf
- Danmarks Nationalbank. Officielle rentesatser. <https://www.nationalbanken.dk/da/markedsinfo/officiellerentesatser/Sider/default.aspx>
- Danmarks statistik. Detailomsætningsindeks. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivets-sektorer/handel/detailomsaetningsindeks>
- Danmarks statistik. Hoteller, feriecentre og vandrerhjem. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivets-sektorer/turisme/hoteller-feriecentre-og-vandrerhjem>
- Danmarks statistik. Industriens produktion og omsætning. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivets-sektorer/industri/industriens-produktion-og-omsaetning>
- Danmarks statistik. Nationalregnskab og offentlige finanser. <https://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1920>
- Danmarks statistik. Produktionsindeks for Serviceerhverv. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivets-sektorer/serviceerhverv/produktionsindeks-for-serviceerhverv>
- Eurostat. Institutional sector accounts. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sector-accounts/data/database>
- Finansministeriet (2020). Rapport fra den økonomiske ekspertgruppe vedrørende udfasning af hjælpepakker. https://fm.dk/media/18475/rapport-fra-denoekonomiske-ekspertgruppe-vedroerende-udfasning-af-hjaelpepakker_a.pdf
- Finansministeriet (2019). Økonomisk Redegjørelse, december 2019. https://fm.dk/media/17997/oekonomisk_redegoerelse_december_2019_a.pdf

Finansministeriet (2020). Økonomisk Redegjørelse, december 2020.

https://fm.dk/media/18353/oekonomisk-redegoerelse-december-2020_web.pdf

Folketinget (2021). Håndteringen af covid-19 foråret 2020.

https://www.ft.dk/da/aktuelt/nyheder/2021/01/udredning-om-covid_19

Goolsbee og Syverson (2021). Fear, lockdown, and diversion: Comparing drivers of pandemic economic decline 2020. <https://bfi.uchicago.edu/insight/research-update-drivers-of-economic-decline/>

Google (2021). COVID-19 Community Mobility Reports. Hentet fra:

<https://www.google.com/covid19/mobility/>

Konjunkturinstitutet. Konjunkturlaget April 2020.

<https://www.konj.se/download/18.1375afe0171534f7028141f/1597058162618/KLApr2020.pdf>

Konjunkturinstitutet. Lønebildningsrapporten.

<https://www.konj.se/download/18.796b4c14174b4a2794358dc6/1601470684618/LBR2020.pdf>

Konjunkturinstitutet (2020a). Bedömning av de makroekonomiska och offentligfinansiella effekterna på den svenska ekonomin av covid-19-pandemin.

<https://www.konj.se/publikationer/specialstudier/specialstudier/2020-10-14-bedomning-av-effekterna-pa-den-svenska-ekonomin-av-covid-19-pandemin.html>

Konjunkturinstitutet (2020b). Makroekonomiska och samhällsekonomiska effekter av de vidtagna åtgärderna för att dämpa spridningen av covid-19 i Sverige.

https://www.konj.se/download/18.3891afad1764bc62ba84a074/1608119788616/Specialstudie_CovidDel2.pdf

Koronakommisjonen (2021) Myndighetenes håndtering av koronapandemien.

https://www.regjeringen.no/contentassets/5d388acc92064389b2a4e1a449c5865e/no/pdfs/no_u202120210006000dddpdfs.pdf

Monsrud, M. (2020) Helse- og omsorgstjenester i nasjonalregnskapet under koronakrisen.

<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/attachment/433618?ts=17501caf680>

Norges Bank (2019). Pengepolitisk rapport 2019 4. https://www.norges-bank.no/contentassets/04c2bd9b4a9e498cac9588e8963a7bbc/ppr_4_19_web.pdf?v=12/19/2019151826&ft=.pdf&v=12/19/2019151826&ft=.pdf

https://www.norges-bank.no/contentassets/04c2bd9b4a9e498cac9588e8963a7bbc/ppr_4_19_web.pdf?v=12/19/2019151826&ft=.pdf&v=12/19/2019151826&ft=.pdf

Norges Bank. Rentestatistikk. <https://www.norges-bank.no/tema/Statistikk/Rentestatistikk/>

OECD (2021). National Accounts. <https://stats.oecd.org/>

OECD (2021). OECD GDP growth Quarterly National Accounts. 18 February 2021.

<http://www.oecd.org/sdd/na/GDP-Growth-Q420.pdf>

Our World in Data (2021). Excess mortality during the Coronavirus pandemic (COVID-19). Hentet fra:

<https://ourworldindata.org/excess-mortality-covid>

Regjeringen (2020a). Beregning av strukturell oljekorrigert budsjettbalanse. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/fe62d9b9038d4d7aa2ead7d96fcee9fa/vedl1.htm>

Regjeringen (2020b). Beregning av strukturell oljekorrigert budsjettbalanse. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5efb4bbc9093485683c3ef6f80590b5e/vedl1.htm>

Regeringskansliet (2019). Regeringens proposition 2019/20:1.

<https://www.regeringen.se/4ad5b1/contentassets/c689564aa19c4d29bcebb1c037a2e37b/budgetpropositionen-for-2020-hela-dokumentet-prop.-2019201.pdf>

Regeringskansliet (2020). Regeringens proposition 2020/21:1.

<https://www.regeringen.se/4a6ec6/contentassets/bc0f4b1a4ce844f2aa59949d09c93f29/hela-bp21-som-pdf.pdf>

SCB (2021). Nära oförändrad aktivitet i ekonomin i december. Hentet fra: <https://scb.se/om-scb/nyheter-och-pressmeddelanden/nara-oforandrad-aktivitet-i-ekonomin-i-december/>

SCB. Detaljhandelns omsättningsutveckling.

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_HA_HA0101_HA0101B/Detoms07/

SCB. Inkvarteringsstatistik. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/inkvartering/inkvarteringsstatistik/>

SCB. Nationalräkenskaper. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_NR/

SCB. Produktionsvärdeindex. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/amnesovergripande-statistik/produktionsvardeindex/>

SCB. Produktionsvärdeindex. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/amnesovergripande-statistik/produktionsvardeindex/>

Sheridan m.fl. (2020) Social distancing laws cause only small losses of economic activity during the COVID-19 pandemic in Scandinavia <https://www.pnas.org/content/pnas/117/34/20468.full.pdf>

SSB. Detaljomsetningsindeksen. <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/statistikker/doi/maaned>

SSB. Grensehandel. <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/statistikker/grensehandel>

SSB. Nasjonalregnskap. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/knr/maaned>

SSB. Overnattinger. <https://www.ssb.no/transport-og-reiseliv/statistikker/overnatting/maaned>

SSB. Produksjonsindeks for olje og gass, industri, bergverk og kraftforsyning. <https://www.ssb.no/energi-og-industri/statistikker/pii>

Skatteministeriet. Skatteøkonomisk Redegørelse 2019.

<https://www.skm.dk/aktuelt/publikationer/rapporter/skatteoekonomisk-redegoerelse-2019/>

Sveriges Riksbank (2019). Penningpolitisk rapport, december 2019.

<https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/ppr/svenska/2019/191219/penningpolitisk-rapport-december-2019.pdf>

Sveriges Riksbank. Reporänta, in- och utlåningsränta. <https://www.riksbank.se/sv/statistik/sok-rantor--valutakurser/reporanta-in--och-utlaningsranta/>

Teknologisk Institut. Analyse af udvikling og respons i nordiske arbejdsmarkeder som følge af Covid-19 pandemien.

https://www.teknologisk.dk/_media/80796_Analyse%20af%20udvikling%20og%20respons%20i%20de%20nordiske%20arbejdsmarkeder%20som%20f%F8lge%20af%20Covid-19.pdf

Tilvextverket. Statistik om korttidsarbejde 2020. <https://tillvaxtverket.se/omtillvaxtverket/information-och-stod-kring-coronakrisen/statistik-omkorttidsarbete.html>

Trepartsaftale om midlertidig lønkompensation for lønmodtagere på det private arbejdsmarked.

Hentet fra https://bm.dk/media/12873/trepartsaftale_corona.pdf

Trafikstyrelsen. Lufttrafik. <http://stat.trafikstyrelsen.dk/>

Transportstyrelsen. Flygpladsstatistik.

<https://www.transportstyrelsen.se/sv/luftfart/Statistik/Flygplatsstatistik/>

Figurregister

Figur 2.1.	Ukentlig overdødelighet i 2020 og 2021	11
Figur 2.2.	Mobilitet knyttet til varehandel og fritidsaktiviteter. Prosentvis endring ¹ . 7-dagers glidende snitt	11
Figur 2.3.	Vaksineringsandel i befolkningen, minst én dose og to doser	12
Figur 3.1.	Styringsrenter ¹	13
Figur 4.1.	Bruttonasjonalprodukt i utvalgte land. Kvartal. Volumutvikling fra foregående periode. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	17
Figur 4.2.	Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge og aktivitetsindikator for svensk økonomi. Indeksert volumutvikling. Måned. Sesongjustert. Februar 2020 = 100	17
Figur 4.3.	Bruttonasjonalprodukt i utvalgte land. Prosentvis volumutvikling 2019-2020.	18
Figur 4.4.	Prosentpoengs bidrag til utviklingen i BNP. Kvartal. Sesongjustert.	19
Figur 4.5.	Bruttoprodukt i utvalgte næringer. Indeksert volumutvikling. Kvartal. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100.	20
Figur 4.6.	BNP-komponenter. Indeksert volumutvikling. Kvartal. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	23
Figur 4.7.	Komponenters andel av BNP gitt ved siste endelige regnskapsår (2018).....	23
Figur 4.8.	Næringssammensetning i prosent av BNP. Siste endelige regnskapsår (2018).....	24
Figur 4.9.	Bruttonasjonalprodukt i Sverige og Danmark med hhv. næringsstruktur (1) og næringsutvikling (2) tilsvarende Fastlands-Norge. Kvartal. Sesongjustert. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100.....	25
Figur 4.10.	Bruttonasjonalprodukt i Sverige og Danmark med hhv. næringsstruktur (1) og næringsutvikling (2) tilsvarende Fastlands-Norge. Kvartal. Sesongjustert. Prosentpoengs differanse fra faktisk utvikling	25
Figur 4.11.	Bruttoprodukt i markedsrettede tjenestenæringer. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100.....	28
Figur 4.12.	Bruttoprodukt ¹ i hardt rammede tjenestenæringer. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100.....	28
Figur 4.13.	Antall overnattinger. Måned. Indeksert utvikling. Februar 2020 = 100	29
Figur 4.14.	Antall overnattinger etter hjemland. Måned. Indeksert utvikling. Februar 2020 = 100 ...	30
Figur 4.15.	Inn- og utlands flytrafikk. Antall passasjerer (p) og ankomster/avganger (a). Indeksert månedsutvikling. Februar 2020 = 100.....	31
Figur 4.16.	Detaljomsättning 2020. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100	32
Figur 4.17.	Bruttoprodukt i industrien. Prosentvis volumendring. Kvartal. Sesongjustert	34
Figur 4.18.	Produksjonsindeks for industri. 2020. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100	35
Figur 4.19.	Produksjonsindeks for industrinæringer. 2020-2021. Volumindeks. Sesongjustert. Februar 2020 = 100.....	35
Figur 4.20.	Sammensetning av industrien. Siste endelige regnskapsår (2019)	36
Figur 4.21.	Offentlig forvaltning inkl. næringer med stort innslag av ikke-markedsrettet produksjon. ¹ Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	38
Figur 5.1.	Bruttonasjonalprodukt i EU27. Kvartal. Volumutvikling fra foregående periode. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosent (t.h.)	39
Figur 5.2.	Total eksport. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	40
Figur 5.3.	Eksport av varer ¹ (v) og tjenester (t). Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	40
Figur 5.4.	Eksport av varer ¹ (v) og tjenester (t). Verdiindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100 .	41
Figur 6.1.	Sysselsatte personer. Kvartal. Sesongjustert. Indeksert (t.v.) og prosentvis endring fra foregående periode (t.h.). 4. kvartal 2019 = 100.....	43
Figur 6.2.	Utførte timer. Kvartal. Sesongjustert. Indeksert (t.v.) og prosentvis endring fra foregående periode (t.h.). 4. kvartal 2019 = 100.....	44

Figur 6.3.	Ikke-bosatte lønnstakere. Kvartal. Absolutte tall i tusen	46
Figur 7.1.	Disponibel inntekt, konsum og sparerate for husholdninger og ideelle organisasjoner. Brutto. Verdiindeks og prosentvis utvikling fra foregående periode. Løpende priser. Sesongjustert. 4. kvartal 2019=100.....	48
Figur 7.2.	Konsum i husholdningene. Volumindeks (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.). Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	49
Figur 7.3.	Husholdningenes vare- og tjenestekonsum. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100.....	49
Figur 7.4.	Husholdningenes konsum i utlandet & visa versa. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100.....	50
Figur 7.5.	Konsum av vare- og tjenestegrupper. Kvartal. Volumindeks. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100.....	51
Figur 7.6.	Vare- og tjenestegrupper bidrag til konsum i husholdningene. Kvartal. Sesongjustert	52

Tabellregister

Tabell 3.1.	Offentlige finanser i 2020 og 2021. Tall i prosent av BNP	15
Tabell 4.1.	Bruttonasjonalprodukt. Kvartal. Sesongjustert volumindeks, 4. kvartal 2019 = 100	16
Tabell 4.2.	BNP-vekst i 2020. Prognoser og regnskap	16
Tabell 4.3.	Prosentpoengs bidrag til utviklingen i BNP. Kvartal og år. Sesongjustert.....	22
Tabell 4.4.	Utlendingers konsum som andel av BNP	27
Tabell 6.1.	Sysselsetting og utførte timeverk. Kvartal. Volumutvikling fra foregående periode. Sesongjustert. 4. kvartal 2019 = 100	45